

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXII.

Fasc. 17.

RUSZOLY JÓZSEF

**Az országgyűlési népképviselő kezdetei
Bihar vármegyében**

(Két tanulmány)

SZEGED
2002

„Ki tudja, miért volt ez így jobb
mind rám, mind a közre nézve.”

(Arany János)

E füzet

*Arany János
(1817 – 1882)*

*születése száznyolcvanötödik
és
halála százhuszadik
évfordulójának esztendejében
jelent meg.*

Országgyűlési képviselő-választások Bihar vármegyében (1848–1849)

Bevezetés

A modern magyar alkotmány- és jogtörténet kutatásai fél évszázaddal ezelőtt a tág értelemben vett reformkor (1790–1848) eszme- és intézménytörténetével kezdődtek el.¹ A „haladó hagyományaink” kutatása körében kitüntetett hely illette meg az országgyűlést. Révész László a reformországgyűléseket tárta föl,² Csizmadia Andor – részben akkori tanszékvezetőjével, Beér Jánossal együtt – az 1848–1849. évi népképviselői országgyűlés választójogára és választásaira, nemkülönben tevékenységére irányították figyelmüket.³ Az eredményeket a külföldnek – a rendi országgyűlés korábbi időszakainak föltárása nyomán – Bónis György összegezte, ő maga azonban 1848/49-re vonatkozóan már nem folytatott kutatásokat.⁴ Degré Alajossal együtt volt ugyan tervük a reformországgyűlések követutatisztásainak edíciójára, ám ez – rajtuk kívül álló okokból – nem valósult meg.⁵ E fontos közjogi-politikai dokumentumokat ezért mind a mai napig csak töredékesen ismerhetjük.

Csizmadia Andor hivatkozott alapműve, *A magyar választási rendszer 1848–1849-ben* (1963) nem tette ugyan fölöslegessé az országgyűlési népképviselő hazai – benne erdélyi – genezisének kutatását, ám a nyomában részint sajátos intézmények behatóbb és a dualizmus korára is előre mutató kérdéseire, részint a helyi (megyei, városi) történések tüzetesebb bemutatására irányult.⁶

¹ BÓNIS GYÖRGY: *Hajnóczy József*. Bp., 1954.; BÓNIS GYÖRGY: *Hajnóczy József. 1750–1795*. Bp., 1954.; CSIZMADIA ANDOR: *Hajnóczy József*. Természet és társadalom, 1954. 546–549.; bővített másodközlésben: CSIZMADIA ANDOR: *Jogi emlékek és hagyományok. Esszék és tanulmányok*. Bp., 1981. 229–244.; *Hajnóczy József közjogi-politikai munkái*. Sajtó alá rendezte (és bevezette) CSIZMADIA ANDOR. Bp., 1958.; BOTH ÖDÖN: *Küzdelem a sajtószabadságért Magyarországon, 1790–1795* (1953). Acta Jur. et Pol. Szeged, Tom LIV. Fasc. 3. Szeged, 1998.; BOTH ÖDÖN: *Az 1848. évi sajtótörvény létrejötte (A sajtószabadság problémája Magyarországon a reformkorban)*. Acta Jur. et Pol. Szeged, Tom I. Fasc. 4. Szeged, 1956.; BOTH ÖDÖN: *Küzdelem az esküdtbíráskodás bevezetésért Magyarországon a reformkorban és az 1848. április 29-i esküdtzéki rendelet*. Acta Jur. et Pol. Szeged Tom VII. Fasc. 1. Szeged, 1960.

² RÉVÉSZ LÁSZLÓ: *Nemzetiségeink a hűbéri és [a] polgári kor választásain*. Jogtudományi Közlöny, 1953. május–június; LÁSZLÓ RÉVÉSZ: *Die Anfänge des ungarischen Parlamentarismus*. München, 1968.

³ BEÉR JÁNOS–CSIZMADIA ANDOR: *Az 1848/49. évi népképviselői országgyűlés*. Bp., 1954.; CSIZMADIA ANDOR: *A magyar választási rendszer 1848–49-ben (Az első népképviselői választások)*. Bp., 1963.

⁴ GYÖRGY BÓNIS: *Der Übergang von der ständischen Repräsentation zur Volksvertretung in Ungarn. = Der moderne Parlamentarismus und seine Grundlagen in der ständischen Repräsentation*. [...] Hrsg. von KARL BOSL. Berlin, 1977. 165–178.

⁵ BÓNIS GYÖRGY–DEGRÉ ALAJOS: *Megjegyzések a képviselői intézmények kutatásához*. Levéltári Szemle, 1967., 1–19.

⁶ CSIZMADIA ANDOR: *Az első Békés megyei népképviselők az 1848–49. évi országgyűlésen*. Kőrös Népe (1965) 5:5–28.; BALOGH ELEMÉRTŐL: *Az első népképviselői-választások Zala megyében*. Zalai Gyűjtemény (1986) 25:195–207.; *Országgyűlési választások Zala vármegyében 1861–1872*. Zalai Gyűjtemény (1987)

Alkotmánytörténeti szempontból is nagy értéket hordoz a Szabad György szerkesztette *A magyar országgyűlés 1848/49-ben c. évfordulós tanulmánykötet* [Bp., 1998], mely a tudományos és politikai – ha tetszik: tudománypolitikai – viszonyainkra jellemzően szűkebb szakmánk kizárásával, mintegy az akkori országgyűlés emlékkönyveként készült, s tudtommal könyvtári forgalomba sem került. Kár. Ebben olvasható pl. Pálmány Bélától *A 1848–49. évi népképviselők névtára* (339–374.),⁷ amely jól egészíti ki Tóth Béla nélkülözhetetlen kézikönyvét.⁸

Magam – miként *Újabb magyar alkotmánytörténet 1848–1949 c. tanulmányválogatásom* utószavában megírtam – a 20. századi kutatási időszakoktól hátra felé haladva jutottam vissza a polgári intézmények reformkori kezdetéig és 1848/49-beli megvalósulásukig.⁹

Még meg sem jelent *A választási bíráskodás története Magyarországon* (1976) című, eredendően kandidátusi értekezésként megvédett monográfiám, amikor további kutatásaim egyik lehetséges terül első országgyűlési választójogi törvényeinknek (1848: V. tc., 1848: II. kolozsvári tc.) későbbi, de még a választójogi novella (1874: XXXIII. tc.) előtti alkalmazásának történetét választottam (1861–1874). E témából közreadott, az 1861. évi, valamint az 1865–1868. évi törvényhozási időszakba eső képviselő-választásokat feldolgozó könyvem eredményei,¹⁰ nemkülönben némely 1848. évi törvények genezisének feldolgozásai¹¹ indítottak arra, hogy – fölhasználva s tiszteletben

26:163–183.; MOLNÁR ANDRÁS: *Képviselőválasztás Alsólendván 1848-ban. = Lendava-Lendva 1192–1992. Lendava-Lendva, 1994. 80–85. (Tanulmányok Lendva történelméből); VARSÁNYI PÉTER ISTVÁNTÓL: A Vas megyei képviselők az 1848–1849. évi népképviselői országgyűlésen. Vasi Szemle (1984) 38:229–245.; A Vas megyei képviselők az 1861-es országgyűlésen. Vasi Szemle (1987) 41:353–368.; Két választás Vas megyében (1848, 1861). = Vasi Szemle, 1993: 379–401.; Tolna megye az 1848-as és az 1861-es választások tükrében. = Tanulmányok [...] Szerk. DOBOS GYULA. Szekszárd, 1994. 59–83. (Tolna Megyei Levéltári Füzetek 4.); Az első népképviselői választás Moson és Pozsony megyében (1848). = „Kárpátoktól le az Al-Dunáig.” Nemzeti tanulmányok 1848-ról. Szombathely, 1995. 7–38.; Sopron vármegye és Sopron két választás tükrében (1848–1861). Soproni Szemle (1993) 47:193–219.; POLGÁR TAMÁS: Az 1848-as országgyűlési választások Sopron vármegyéjében, különös tekintettel a kismartoni választókerületi eseményekre. = Soproni Szemle 1993: 195–213.; PÉTERNÉ FEHÉR MÁRIÁTÓL: Az első országgyűlési képviselő-választás Kecskeméten. Bács-Kiskun megye múltjából (1992) 11:152–217.; Az 1861. évi országgyűlési képviselő-választás Kecskeméten. Bács-Kiskun megye múltjából (1993) 12:201–249.; Az 1865. évi országgyűlési képviselő-választások Kecskeméten. Bács-Kiskun megye múltjából (1994) 13:33–76.*

⁷ PÁLMÁNY BÉLA: *Az 1848–49. évi népképviselők névtára. = A magyar országgyűlés 1848/49-ben.* Szerk. SZABAD GYÖRGY. [Bp., 1998] 339–374. – Tanulmányom lezárása előtt jelent meg PÁLMÁNY BÉLA szerkesztésében *Az 1848–1849. évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja* (Magyar Országgyűlés, Budapest, 2002., 1369 p.; a továbbiakban: Történeti almanach), melynek eredményeit még hasznosíthattam.

⁸ ADALBERT TOTH: *Parteien und Reichstagswahlen in Ungarn.* München, 1973.

⁹ RUSZOLY JÓZSEF: *Újabb magyar alkotmánytörténet. 1848–1849. Válogatott tanulmányok.* Bp., 2002. 411–413.

¹⁰ RUSZOLY JÓZSEF: *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon. 1861–1868.* Püski, Budapest, 1999. Szövegben azonos párja: Acta Jur. et Pol. Szeged Tom. LVI. Fasc. 2. Szeged, 1999.

¹¹ Tanulmányaim: „Egy új alkotmány Magyarországnak” (Az 1848: III. tc. létrejötte). Jogtudományi Közlöny, 1997. február (57–67.); – „Évenkénti országgyűlést Pesten” (Az 1848: IV. tc. létrejötte). Acta Jur. et Pol. Szeged Tom. XLIX. Fasc. 33. Szeged, 1996. (a Szentpéteri István Emlékkönyvben/ből); Az országgyűlési népképviselői bevezetése Magyarországon (Az 1848: V. tc. létrejötte). Társadalomtörténeti tanulmányok. Miskolc, 1996. 277–299.; Az országgyűlési népképviselői választójogi sajátosságai Erdélyben. Az 1848: II. (kolozsvári) tc. létrejötte. Debreceni Szemle, 1998. szeptember (463–483.); Az erdélyi választójogi történetéhez. 1861–1872. Acta Jur. et Pol. Szeged, Tom. LIII. Fasc. 23. Szeged, 1998. (a Szabó András Emlékkönyvben/ből). – Az 1848: III., IV. és V. törvénycikkekről szóló tanulmányaim utánközlésben: RUSZOLY JÓZSEF: *Alkotmány és hagyomány. Újabb jog- és alkotmánytörténeti tanulmányok.* Szeged, 1997. 7–84.; valamennyi: RUSZOLY JÓZSEF: *Újabb magyar alkotmánytörténet 1848–1949* (2002) 7–93.

tartva az előttem járó Csizmadia Andor e téren kifejtett munkásságát – magam is visszatérjek a kezdetekhez: az 1848/49. évi képviselő-választás kutatásához és földolgozásához.

Ez – miként más munkák is mutatják – törvényhatóságokként is megtörténhet. E tanulmányokra támaszkodva utána meg lehet írni az újabb, a Csizmadia Andorénál teljesebb összegező művet. Magam is túl vagyok már három törvényhatóságon: Csanád és Csongrád vármegyén, valamint Szeged szabad királyi városán; ezek 1848/49. évi népképviselői választásainak földolgozása.¹² Rajtuk kívül néhány sajátos kérdést is megírtam.¹³

Biharhoz, e szétszabdalt, valamikor hatalmas kiterjedésű vármegyéhez bevallhatóan előszeretettel fűz, hiszen szülőlténem vallhatom magamat. Kisebb közleményeim nyomán, debreceni szolgálatom idején ezért is szántam közel három esztendőtt Hegyesi Márton, az ügyvéd és publicista máig fölül nem múlt monográfiájának (*Biharvármegye 1848–49-ben*. Nagyvárad, 1885) – részint a szerző hátrahagyott kiegészítő jegyzeteivel – teljesebbé tett újbóli közzétételére. Mert vallom: csak akkor léphetünk túl az előttünk járók eredményein, ha előbb tisztázzuk, mit is értek el ők.

Hegyesi Márton *A képviselők megválasztása az első nemzetgyűlésre* címmel külön fejezetet írt könyvében témámról, alapjában véve újságtudósítások s későbbi publikációk alapján.¹⁴ A választásokat lebonyolító központi választmány iratainak az a része, melyet a vármegyei levéltárban kellett volna megőrizni, föltehetően már 1849-ben megsemmisülhetett. Csak néhány – magán úton hozzákérült – iratot használhatott, melyeket – lelkiismeretes kutatóként – közgyűjteménybe is helyezett. A megyei levéltárba beadott jegyzőkönyveket nem találni, s kérdés, hogy a nagyváradi múzeumba beadott 1849-beli iratokkal mi lett. Az egykoron a Belügyminisztériumba fölterjesztett anyagokat nem használ(hat)ta. Nagy szerencsénkre ezek – az időközben a váradi kivételével megsemmisült választói összeírások híján – megvannak. Belőlük részleteiben gazdagabb, árnyaltabb kép bontakozik ki előttünk; oly fontos választásról is, mint amilyen koszorús költőnk, Arany János elbukásával járó szalontai is volt.

¹² Tanulmányaim: *Az országgyűlési népképviselő kezdetei Csanád vármegyében. 1848–1875.* = Tanulmányok Csongrád megye történetéből. XIX. század. Szeged, 1978. 163–263.; utánközlésben: RUSZOLY JÓZSEF: *Alkotmánytörténeti tanulmányok I. Rendiség és népképviselő.* Szeged, 1991. 95–195.; *Országgyűlési képviselő-választások 1848-ban Csongrád vármegyében és Szegeden.* = Alkotmány és hagyomány (1997) 85–116.; *Országgyűlési képviselő-választások Csongrád vármegyében 1848-ban.* = *Demokrácia és választások Magyarországon. Csongrád megye.* Tanulmányok Csongrád megye történetéből (1997) 27:21–43.

¹³ *A hazai választási statisztika kezdetei. 1848–1869.* Acta Jur. et Pol. Szeged, Tom. XXXVI. Fasc. 15. Szeged, 1986. (a Horváth Róbert Emlékkönyvben/-ből); *Választók és választások a bányavidékeken. 1848–1872.* Publ. Jur. et Pol. Miskolc. Tom. 14/b. Kny.: Fasc. 9. Miskolc, 1988. 255–286.; utánközlésben e két tanulmány: RUSZOLY JÓZSEF: *Alkotmánytörténeti tanulmányok* (1991) 1:37–94.; *Választók és választások három alsó-magyarországi bányavárosban. 1848–1872.* = *Tanulmányok és források az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc történetéhez.* Szerk. DOBROSSY ISTVÁN. Miskolc, 1998. 25–44.; „törvényesen bevett valláskülönbőség nélkül”. Az 1848: V. (pozsonyi) tc., valamint az 1848: II. (kolozsvári) tc. és az izraeliták választójoga. = *Forradalom vagy reform?* [...] Szerk. HORVÁTH ATTILA. Bp., 1999. 29–48.

¹⁴ HEGYESI MÁRTON: *Bihar vármegye 1848–1849-ben.* Szövegét gondozta, a mellékleteket szerkesztette s az utószót írta RUSZOLY JÓZSEF. Debrecen, 2000. (A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei, 24.); 43–46.

A választási előkészületek

Az 1849: V. tc. és a nyomában járó 1848: II. (kolozsvári) tc. alapvetően változtatták meg az akkor egyesülő két magyar hon képviseleti rendszerét. A rendi képviseletet fölváltó népképviselet nem csupán az anyagi választójogban – a választók és a választhatók körének, habár censzusok révén történt kiszélesítésében –, hanem a szorosan vett választási rendszerben is alapvető változásokat hozott. A törvényhatóságok – a szorosan vett Magyarországon: a vármegyék, a szabad királyi városok és a szabad kerületek – országgyűlési követküldését – a követeknek az egyébkénti testületi szerveik (közgyűlés, városi tanács) általi választását, visszahívását utasításokkal ellátását és beszámoltatását – fölváltotta a választókerületekben a választópolgárok által történő képviselő-választás, melyhez sem a visszahívás, sem – a közjogilag kötelező – utasítás és beszámoltatás joga nem kapcsolódhatott. A kötött mandátumot a *szabad mandátum* váltotta föl akkor is, ha törvényeink változatlanul nem (nép)képviseletet, hanem követeket említenek.

A vármegyénél maradván az azt jelentette, hogy mint törvényhatóságot csupán két jog illette meg: 1. a választókerületek törvényes beosztása és 2. a választásokat lebonyolító, a belügyminiszterrel közvetlen kapcsolatban álló központi választmány tagjainak megválasztása.

Bihar vármegye közgyűlése 1848. március 27-én tartott ülésén gr. Batthyány Lajos miniszterelnök rendeletére Sántha György alispán elnökletével harminc tagú állandó bizottmányt választott a „rend és béke” fönntartására. Ezenkívül küldöttségeket nevezett ki – jórészt az előző bizottság tagjaiból – a miniszterelnök által megküldött törvények (törvénytervezetek) kihirdetésére, valamint a nemzetörség megszervezésére. Ez utóbbi elnöke Beöthy Ödön, a megyei ellenzék vezető egyénisége lett, ő azonban ténylegesen nem tölthette be e funkciót, hiszen ugyanez a közgyűlés – a konzervatív Reviczky Menyhért helyébe – fölküldte a pozsonyi országgyűlésbe. A diéta végnapjaiban még része lehetett az áprilisi törvények megalkotásában.

E közgyűlés is magáévá tette a pesti tizenkét pontot, Kossuth Lajost pedig üdvözlő felíratban biztosította támogatásáról.¹⁵

Az 1848. május 1-én megnyílt közgyűlésen – a vármegyék népképviseleti átalakításáról szóló 1848: XVI. tc. szerint – a nemeseken kívül „a községek képviselő tagjai is részt vettek”. E „több ezer honpolgár jelenlétében szabad ég alatt” Váradolasziban, a megye székhelyén tartott közgyűlésen Pappszász Lajos első alispán és Beöthy Ödön tartottak követi beszámolókat, melyekről – Csergery Imre aljegyző fogalmazásában – historikus emelkedettségű határozatot hoztak. Ezt követte a törvénycikkek kihirdetése. Az ezt megörökítő, ugyancsak Csengery Imre fogalmazta 1848:437. sz. határozat kimondta:

„Egyedül kiváltságok uralkodtak eddig a hazában, és az igaz szabadság számkivetve volt onnan. Az alkotmány egy szűk épületet képezett, mely csak keveseket fogadott be sáncai közé. S megalkották az 5-ik törvénycikkely. Így nyert jogokat és képviseletet a nép. Így vált közös kincse a szabadság, és nyílt csarnokká az alkotmány, melynek fődözete, mint az ég boltozata, mindenkire különbség nélkül szétterjed.”

¹⁵ Hegyesi Márton (2000), 12–13.

A másnap, 1848. május 2-án már a székház termében folytatott közgyűlés előbb Beöthy Ödönt iktatta be a főispáni tisztségbe, majd mindjárt az országgyűlési képviselő-választások előkészítésébe fogott.

A törvény és a vonatkozó – a vármegye levéltárába föl nem lelhető – 1848. április 19-i belügyminiszteri rendelet nyomán meg kellett ejteni a vármegyének 12 választókerületre való fölosztását. Nagyvárad (Váradújváros) Váradolaszival együtt a törvény szerint külön választókerületet képezett.¹⁶

A törvény 7. §-a alapján e kerületeket és főhelyeiket kisgyűlésileg, ahol pedig ez az intézmény nem volt gyakorlatban, „alispánilag egybehívandó küldöttség által előlegesen készítendő terv nyomán, a népesség számára, s illetőleg a lakásuk helyén kívül szavazandó választók könnyebbségére tekintettel” kellett megállapítani.

Az alispánilag összehívott küldöttségnek nem csupán a választókerületekre, hanem – törvény szerint – a választásokat lebonyolító központi választmányra is javaslatot kellett tennie, mégpedig úgy, hogy „abban a megyének külön választó kerületei mind képviselve legyenek, s kellő arányban a községeknek előjárói is részt vegyenek”.

Nem tudni, Biharban melyik alispán (talán Sántha György) és mikor nevezte ki ezt az előkészítő küldöttséget, s az kikből is állott. A május 2-i jegyzőkönyv már csupán április 29-én beterjesztett munkálatainak elfogadásáról tudósít. A közgyűlés a választókerületeket az alábbi „javításokkal” fogadta el.

1. A sárréti járás három választókerületét újraszabta; egyiknek a főhelyét Nagyabomból Bárándra helyezte át; a másik két főhelyet – Berettyóújfalut és Hosszúpályit – meghagyta.

A bárándi választókerületből a berettyóújfalui választókerületbe került Csökmő, Darvas, Furta, Zsáka és Nyésta (másképpen: a nyéstei és a csiffi puszták), ugyane kerület Derecskével (hosszúpályi vk.) és Tépével (berettyóújfalui vk.) gyarapodott. A hosszúpályi választókerülethez csatolták Esztárt, Gáborjánt, Hencidát és Konyárt a berettyóújfalui kerületből. Mindezt miért tették, arról a jegyzőkönyv hallgat. Egy bizonyos: a választókerületek lakosságszámát is valamennyire érintő átszabások *nem* nemzetiségpolitikai okból történtek, hiszen szinte *színmagyar* településekről volt szó. Egyedül az érmelléki járásból a hosszúpályi választókerületbe tagolt Nagylétán élt némi – magyarosodó – románság.

2. „Azon puszták – határozott a közgyűlés –, melyek a jegyzékben név szerint ki nem jelentetnek, azon helyekhez lesznek betudandók, melyekhez, közigazgatási tekintetben, tartoznak.”

Észrevétel nélkül fogadta el a közgyűlés a központi választmány összetételét, kimondva: a tagok esküjét magán a választmány ülésén kell kivenni; előírván azt is, hogy „elnök másodalispán Sántha György által folyó hó 11-ére, olly célból fognak egybehívatni, hogy az 5-ik törvényczik által reájuk ruházott teendőket, a kijelölt [kijelölt] határidő alatt, kellőleg telyesítsék”.

Ugyancsak e küldöttség tett javaslatot a közgyűlésnek az 1848: XVI. tc. szerinti állandó bizottmányra, melyet az el is fogadott, s ezután saját hatáskörét már ennek adta át. Ez – hangzott a határozat – „tagjait hiány esetében önmaga pótlandja, az összes tiszti-

¹⁶ Hegyesi Márton (2000), 13–17.

karral együtt a közdolgoknak a megye közönsége nevében eszközözendő folytatására törvényesen felhatalmaztatik”.¹⁷

A közgyűlés mindezen határozatait – kivonatban, mellékleteikkel együtt – nyomban föl is terjesztették Szemere Bertalan belügyminiszternek.¹⁸

Szemere Bertalan belügyminiszter 1259/B. sz., 1848. május 11-i nyomtatott – valamennyi érintett törvényhatóságnak szóló – rendeletében megírta: azt, hogy az 1848:V. tc. 7. § a) pontja be lett-e tartva, azaz a választókerületi beosztás valóban „a népesség számára s illetőleg a lakásuk helyén kívül szavazandó választók könnyebbségére tekintettel lön-e megállapítva”, csakis a választókerületi felosztás térképe alapján állapítható meg. „Azon megyék tehát – írta –, melyek a felosztási terv bemutatásában nem ezen mód szerint jártak el, oda utasíttatnak, hogy [...] mielőbb küldjék fel.” „Nem kívánjuk – folytatta –, hogy e végre nagyobb költségek tétessenek, sőt inkább a takaros [takarékos] gazdálkodás itt is, mint mindenütt, szem előtt tartandó. Ezen térképek a megyének már létező térképei alapján egyszerűen lemásolandók. Fő kellék, hogy a kerületek egymástól külön színek által meghúzzassanak, a kerülethez tartozó községek térképi helyeiken kitéssenek, és mind ez, mind a községekben divatozó nyelv, és az azokban, valamint a kerületekben létező népesség száma előbb külön-külön, azután pedig összességben egy, akár a térképen előadandó, akár pedig ah[h]oz csatolandó jegyzékből világosan kitünjék.”

Az állandó bizottmány 1848. május 17-én Szász József mérnököt bízta meg azzal, hogy a megye térképét lemásolva 14 napon belül terjessze föl. E választókerületi térkép – sajnálatunkra – ma már nem lelhető föl.¹⁹

A központi választmány 1848. május 11-i alakuló ülésén maga Beöthy Ödön főispán elnökölt; ugyanis még az esedékes tisztújítás előtt voltak; Pappszász Lajos első alispán már lemondott, Sántha György másodalispán, aki másnap már átvette az elnöklést, pedig éppen távol volt. Minthogy őt az 1848. május 23-i tisztújításon visszaválasztották, az általános választások előtt végig ő vezette e testületet. A választmány jegyzőjévé Veiterschütz [Weiterschütz] János választották a szalontai járásból.

A választmány jelen volt tagjai esküt tettek, az ekkor távollévők – ha egyáltalán megjelentek – később tettek eleget e törvényi előírásnak. Nagy költőnk életrajzához egy kis adalék: „szalontai jegyző Arany János, ki ugyan jelen volt, de a hitet a megyéből leendő eltávózása tekintetéből le nem tette”.

Megválasztották az összeíró küldöttségeket is, mind a tizenkét kerületbe.²⁰ Az eljárásnak vezérfonalául kiadott – alapjában törvény szerinti – végzés eképpen szólt:

„A küldöttségek, a kerületenkint e végett kijelölendő helyeken, a folyó 1848-ik év Június 1-[s]ő napján kezdendik meg működésüket, s a kezdő nap beszámításával 14 egymás után következő napokon félbeszakítás nélkül fogják maguk munkálatát olly formában folytatni, hogy a mennyi-be[n] a megyének kevesebb népes helységei egy jegyző vezérlése alatt kerületekre vannak felosztva, ott tsak a kerület fő helyein, különben [különben] pedig minden egyes helységbe[n] a hely színén fogják a választókat, kik magukat személyesen bejelenteni tartoznak, különben [különben] ebbeli jogok élvezetéstől elesnek, összeveírni, – még pedig hogy ezen összeírási határ

¹⁷ HBML Bihar vm. jkv. 1848:439.; Bihar vm. ir. 333–439/1848. Az állandó bizottmány – mint neveztek: Bihar vármegye képviselő bizottmánya – névsorát magam tettem közzé: *Hegyesi Márton* (2000), 287–299.

¹⁸ OL Belügyminisztérium általános, együtt kezelt iratok (H12) Bm. 1848:1732.

¹⁹ HBML Bihar vm. ir. 675–1848.; Bihar vm. jkv. 1848:856., 1906. [1273–1848.]

²⁰ Függelék, 4. sz.

idő az összes népnek köztudomására juthasson, e részben minden szokásban levő hirdetési módok a legnagyobb nyilvánossággal felhasználandók; ugyanazért jelen végzésnek megküldése mellett járásbeli 5 fő Szolgabíró Uraknak meg is hagyatik, hogy körlevelek, egyházi szószékbőlí hirdetések és ezt tárgyzó hirdetményeknek helységenként a legnyilvánosabb helyekre leendő kifüggesztése által ezt köztudomás[ra] juttatni multhatatlan, törvényből folyó s felelős[s]éggel járó kötelességünknek lenni ismerjék, valamint azt is, hogy az összeíró küldöttségek a földes urat segéd kezek nyújtására felszólítván e végett az úrbéres összeírásokat, megyei választók lajstromát, az adóbeli rovatos összeírásokat, egy szóval a mentől igazságosabb összeírhatására vezethető minden adatokat előkészítve használat véget[t] a küldöttségeknek által szolgáltatni igyekezzenek, hogy így a cél, mely a törvényhozó testületet vezérelte, mentülinkább megközelítődjön; ennek elérhetősége végett pedig, minthogy a nép felvilágosításával foglalkozni tartozó fő lelkipásztorok legdicsőbb hivatásukat s feladatukat leginkább akkor teljesítik, midőn híveik szellemére hatva, azok előtt érthetővé teszik azt, hogy jelen átalakulási korszak szentesítette jogok élvezetét, nevezetesen pedig a népképviselő alapján választandó Törvényhozók választásábani befolyást, erény, értelem s ezekből önként folyó függetlenségük által érdemelhetik meg leginkább, s valamint ezen jognak ily értelembeni élvezetéből csak áldás háramolhatik rájuk, úgy az azok elleni visszaélés kárhozatot vonhat maga után, meg van ugyan a középponti választmány a felől győződve, miszerint a nép lelkipásztorai ezt ön lelkük sugal[í]játánál fogva is tellyesítették volna, mind a mellett, nehogy tsak mellőzés miatt is bárkinek joga csorbulást szenvedjen, e szép kötelesség teljesítésére felkérlik, s törvényből folyólag felhívják a n. váradi két megyés Püspök, görög nem egyesült fő Esperes, szalontai, bihari, aszonyvásári és derecskei [református] esperes urakat, hogy hatásuk köréhez képest e részbe[n] mentül több jót, a nép áldását vohatván ezekért, eszközölni szíveskedjenek.”

Csengery Imre megyei jegyzőt végzésileg kérte meg a választmány, hogy a megye választókerületi beosztását – 600 példányban kinyomtatva – a helységeknek és a küldöttségeknek küldje meg. E nyomtatványnak sajnálatosan eddig nem bukkantam nyomára.

Másnap, 1848. május 12-én ketten – Bernáth Gedeon (Székelyhíd) és Miskolczy Imre (Margitta) – még esküt tettek, s elhatározta a választmány a minisztériumtól kapott minta alapján az összeíró ívek kinyomtatását. Miskolczy Lajos főjegyző a 18 köteg rovatos ívet a megye költségén Debrecenben 84 pengőforint 44 krajcárért nyomatta ki.²¹

Már megtörténtek az összeírások, amikor – bemondások folytán – a választmány 1848. június 15-i ülésén *post festa* személycserét határozott el, hangsúlyozva: e tagok az esküt „a kerület helyén maguk között is letehetik”.

A választmány az országgyűlés 1848. július 2-ára való összehívását szokott módon – főszolgabírák és lelkészek révén – hirdette ki a megyében. Az összeírási határidő lejárván, a választmány az összeírások egyik példányát „a megye nagytermébe[n] több napon át mindenki általi megtekinthetés végett” kitenni rendelte. Kimondta: „az összeírás kiigazítása iránt folyamodni kívánók észrevételeiket s [...] folyamadásaikat önmaguk eránt tartozó kötelesség érzetétől vezéreltetve mutassák be, mivel később bemutatandó észrevételnek helye nem leend”.

Ekkor határozták el: a követválasztás az egész megyében a kerületek főhelyein 1848. június 26-án reggel 8 órakor kezdődik. Másnap, 1848. június 16-án az 1848: V. tc. 26.§-ának eleget téve a választmány kihirdette a szavazatszedő küldöttségek elnökeit és jegyzőit, valamint az ő helyetteseiket. Különösen ügyeltek arra, hogy e tisztségek betöltésénél „lehetőleg minden érdek képviseltessen ugyan, azomban [azonban] egyúttal minden gyanúsítás eltávolítasson, az oly egyéneket, kik a kerület főhelyén laknak, rendszeres elnöknek” ne alkalmazzák. Utólagos személycsere csak a hosszúpályi választókerület-

²¹ OL (H12) Bm. 1848:2658.

ben került sor, ahol e megbízatást nem vállaló Fráter Mihály elnököt és Szilágyi Lajos helyettes elnököt Reviczky Fridrik és Bagossy Lajos váltotta föl.²²

Az összeíró küldöttségek 1848. június 15–16-án mutatták be munkálataikat. Az első napon Hodossy Miklós – az egyik berettyóújfalui összeíró – bejelentette: tudomására jutott, hogy a bárándi kerületben nem csupán a törvény szerint személyesen jelentkezőket, hanem – törvényellenesen – a más által jelentkezőket is fölvették a választók lajstromába. Ezt az egyik ottani összeíró, Bátori Gábor is igazolta; „azon megjegyzéssel, miszerint a választók illy módoni összeírása saját meggyőződése ellen történvén, ezért is, de azon körülménynél fogva is, mert a magukat mások által jelentők, a rendesen összeírtak közé soroztatvák be, azokat kijelelni képes, illy módon összeírtaknak pedig, noha a küldöttség által megbízott kishadnagy is mindnyájunkat a személyes megjelenésre fel is szólítá”, a megjelölt sorszámú választók törlését javasolta.

Bajomból 103, Dancsházából 14, Szerepből pedig 44 törvényellenesen beírt személyt törölt is a választmány a névjegyzékből, mint „a törvény világos rendelete ellenére a magokat személyesen nem jelentőket, noha külömben [különben] nemességüknél fogva választói jogukat kétségbe nem vonja, de e jog élvezetétől a törvény által rendelt formások meg nem tartása miatt ön magukat rekesztették ki, és így a választók sorai közé [őket] annyival inkább fel nem veheti, mivel a központi választmány az 1847/8. évi V. t. cz. 20. §-a értelmébe[n] ezen hiány kipótlásától nyíltan el is tiltatik”.

A tenkei választókerületbe küldött összeíró küldöttség arról számolt be, hogy az urszádi jegyzői kerülethez tartozó helyiségekben (Urszád, Bors, H. Dombrovicza, K. Káránd pusztá, Mihelő, B. Sz. Miklós és Solyom) nem ejthették meg az összeírást, mivel a jegyző levele szerint „személyük se lett volna bátorságba[n]”, azaz biztonságban. A román lakosok e magatartását a kerületbeli szolgabíró levele is megerősítette: „ezen, az összeírás ellen mutatkozott ellenszenv fenytőket igénylő bujtogatás következménye legyen, amennyiben azomban [azonban], nehogy még nagyobb ingerültségre ok szolgáltasson, a saját érdekét felfogni nem tudó népet ezen, bár legszentebb jogának élvezetére kényszeríteni nem akarja, s miután a vizsgálat a bujtogatók ellen főispán úr által elrendeltetett, a bemutatott jelentés tudományul [tudomásul] vétetik”.

1848. június 15-étől 22-éig a választmánynak mondhatni az elnöksége – Sántha György alispán, Jakab Mihály, Bagossy Lajos, Nagy Sámuel és Weiterschütz János jegyző – naponta ülésezett. A jegyzőkönyv egyetlen érdemi határozatát tartalmazza: Bárándi Varga Miklós szücs mestert kérelmére fölvette a választók lajstromába, elfogadva érvelését: „noha szücs mesterségből magából már van annyi jövedelme, hogy a törvényes qualificatiót bétöltse, azon felül még fekvő, bár csekély birtokkal is bír”.²³

A választások politikai előkészítése Beöthy Ödön főispán kezébe összpontosult. Az 1848. június eleji helyzetről így számolt be Szemere Bertalan belügyminiszternek.

„Minister ur!

A' közlő ország gyűlésre fel lépendő követ jelek irányában keletkezett véleményeket ki puhatalandó, és hol a' ministerialis érdekek szükségelnék, tzelra vezető irányt mutatandó, noha e' részben a Ministeriumtól semmi utasítást sem vettem – folyó hó 5-kén a választó kerületi fő Hellyek 's hozzájuk tartozó jelentékenyebb községek meg látogatása végett útnak eredtem, 's elsőben is Tenkén meg állapodván; úgy találtam, hogy itt a vélemény összpontosulása Ambrus

²² Függelék, 4. sz.

²³ OL Belügyminisztérium, az Országlati Osztály iratai (H13) Bm. 1848–2–351.

József főszolgabíróra háramlik; mely ha sikerülend, benne a ministerialis nézetek pártolót fognak találni. E' kerületben azonban al Ispány *Sántha György* is készült föl lépni, bizva e' vidéken folytatott főszolgabírói múltjában, [az] időből számos oly községi Jegyzők léteznek, kik hivatalukat néki köszöni[k]. Ha ezen egyén fel lépésével *Ambrus József* választását kockáztatni látandom, a' mennyiben a kerület több választói bizalmánál fogva sejtene lehet [...] saját fel lépésem *Sántha György* meg választását meg semmisítheti úgy [e] lépés elkerülhetlenné váland. De hogy erre nézve határozott és biztos [hely]zetbe tehessem magamat: mulhatatlan szükséges, hogy Önnek az iránt: felléphetek é mint követ jelölt, 's meg választhatom e vagy sem? tudósítás[át] folyó hó 15-kig vehessem. Mivel folyó hó 16-kán Tenke vidéki oláh lakosok közti nyugtalanságok el oszthatása végett az oláh főbb Lelkészekkel oda ki menvén, e tárgyban ugyan ez alkalommal intézkedni legkedvezőbb alkalom nyíland. A *Szalontai* kerületet tisztán találtam; ott még senki nem lépett fel. Általam tehát *Topertzer Ödön* ajánlatott, s egész készséggel, valamint itt, úgy a hozzá tartozó népesebb községekben fel karoltatott.

Az *Ugrai* kerületben ugyancsak *Topertzer* és *Nagy József* – ministerialis nézetű jeles tag – pártolják. Vagy egyik vagy másik reméllem meg is fog vála[szta]lni, s ekkor Szalontán más alkalmas egyénről fogok gondoskodni – miről ez illető Helységetek f. hó 13-kán értesítendem. Innen átmenvén **b. ujfalusi** választó kerületben [!]: itt főleg *Gátsy Imre* és *Csanádi István* főszolgabíróról van szó. – Bár melyik választassék: bennök veszteség nem leend. – A' *Bárándi* kerületben egyik jelölt al Ispán *Miskólczy Károly*, másik *Nadányi Imre* múlt korszak embere. – Remélem hogy az elsőbb bírandja a' többséget. Továbbá a **H.pályi** kerületben idősb *Fényes Károly*, *Várad Andor* és *Irínyi József* léptek fel. Mind hárman a ministerium érdekében működök; azonban reményem lehet hogy főjegyző *Csengery Imre* nyerend többséget; kit a bővebben ki fejtendő körülményekhez képest ajánlani fogok. Ma itt foglalkozom. Holnap innen a' **Székelhyidi** választó kerületbe veendem útam, hol még eddig *Bernát[h] József* egyedül áll jelöltül. A **Margitai** kerületbe a három, u. m. *ifjabb Miskólczy Károly*, *Klobusiczky Agoston* és *Dobozy Mihály* jelöltek közül bármelyik választassék el, a' ministeriális érdekek bennük biztosítva leendnek. A **Bihari** kerület egyedül *Ertsei Sigmond* ministeriális érdekű egyént nézte ki követül. **Élesdi** kerületben *Gróf Haller Sándor* és al Ispán *Thurzó János* emlegettetnek. Bennök sem lenne veszteség, mind a' mellett e' hely be töltésére is gondot fordítandók. A' **Magyar Csékei** kerületben *Vertán Endre* sz[olga]bíró van jelben, ki jó hajlamú egyén ugyan, én mindazáltal *Csengery Antal* szándékozom fel léptetni s elválasztását eszközölni. A' **Belényesi** kerületben, ha *Csengery Imréné* **H. pályiban** télba vett megválasztása nem látszanék sikeresíthetőnek – őt van szándékom ki jelölni. Mindenesetre ide is alkalmas egyén kitűzésére irányzandom törekvésemet. Valamint végre **N. Várad s Olaszí Városokban**, hova én magam szállítottam föl jelöltnek; s hol meg választásom Önn minél gyorsabban elvárándó tudósításától van függőbe[n]; – minden esetre kedvező eredményre számíthatunk.

Egyébiránt az egész megye békés és rendes állapotban van. Azon nyugtalanságok, mik az öszsze toltult külfömbféle összeírások miatt az éretlen s azok súlyát felfogni nehezen tudó oláh lakosok között mutatkoznak, reméllem személyes működésem útján rövid[esen] meg fognak szüntetni. Minden esetre bár mely mozgalmak történének: figyelmemet el nem kerülendik, s azoknak elejét venni, s minden lehető kicsapongásokat el fojtani, kötelességemnek tartom.

Kelt H. Pályiban Jun. 7-kén 848.

Főispán *Beöthy*²⁴

Választások és képviselők a tizenkét megyei választókerületben

A vármegyében egységesen 1848. június 26-ára hirdetett első népképviselőti választások a törvény szerint a választókerületek főhelyein zajlottak. Róluk külön-külön írok, hiszen

²⁴ OL (H13) Bm. 1848–2–9. – Kiemelések tőlem.

eddig – valamennyi jegyzőkönyv fölhasználásának hiányában – a részletekre menő földolgozás még nem született.²⁵

247 Báránd

Bárádon a választási jegyzőkönyv szerint „mind az összes gyülekezetnek ismételt kiáltásai, mind pedig egyes választó tag által is megyei al-ispán Miskolczy Károly ajánlatott” képviselőnek. Két választó Komáromy Károly esküdtet is említette ugyan, ám „a mutatkozó szavazati többség tekintetbe vételével szavazást átaljában nem kívántak”. Az 1848: V. tc. 30. §-a szerint „a választók gyülekezetéhez intézett elnöki kérdés” nyomán „a közbizodalom egyedül tisztelt alispán úrbán összpontosult; ő a választó gyülekezetnek egy hangba olvadt szíves öröme közben törvényesen elválasztott követnek nyilváníttatott”.²⁶

Tóth Béla szerint Miskolczy Károly (1796–1867) alispán álmósi földbirtokosról, majd hódmezővásárhelyi ügyvédre lenne szó, aki 1861-ben Margittán is képviselő lett. Adatát – Fleisz János nyomán – helyesbíteniünk kell. A Margittán 1861-ben megválasztott *micskei* előnevű Miskolczy Károly (1809 – Nagyvárad, 1870. február 26.), aki 1831 óta ügyvéd volt, nem azonos a Bárádon 1848-ban megválasztott, *mezőtelegdi* előnevű Miskolczy Károllyal. E szerint az előbbi alispán sem volt.²⁷

Fleisz János kutatásai szerint *mezőtelegdi* Miskolczy Károly református köznemesi család sarja; 1822-ben végezte el a nagyváradai jogakadémiát, 1824-ben lett ügyvéd. A sárréti járásban, melybe választókerülete is tartozott, 1825-től töltött be – megszakításokkal – tisztségeket; 1842-től itt volt főszolgabíró. Az 1848. május 23-i tisztújításon alispán lett. Beöthy Ödön – idézett levelében – Nadányi Imre, „a múlt korszak embere” ellenében már számításba vette. A képviselőházban – egyebek mellett – törvényjavaslatot nyújtott be *A nemesi hadnagyi székek megszüntetéséről* címmel. Hadbírósi eljárása során tagadta, hogy résztvevő volna a *Függetlenségi nyilatkozat* elfogadásában; 1850. július 20-án fölmentették. Berettyóújfaluban gazdálkodott; a debreceni református egyházmegye segédgondnoka volt; 1867. március 24-én itt is halt meg.²⁸ Csanády Sándorral szemben 1861-ben a berettyóújfalui képviselő-választáson alulmaradt.²⁹

248 Belényes

A központi választmány 1848. június 27-én tárgyalta az előző napi meghíúsult belényesi választást, melyről a jegyzőkönyv szerint az elnök ezt jelentette: „a választásra kitűzött napon a választást, minthogy azt vérengzés előzte meg, s az ingerültség a katonaság felállítását után is folytonosan tartott, elhalasztotta”.

E választásról a Pesti Hírlap tudósított. „Itten a választás – miként ennek nyomán Hegyesi Márton írja – a közbejött vérengzés miatt meg sem kezdett, mert még annak megkezdése előtt több választó megsérelmezett; azon házat, hol az elnök szállva volt, a Drágos-pártiak megrohanták, ablakzsaluikat betörték, s a szobába köveket dobáltak be.

²⁵ A választókerületek számozásával *Adalbert Toth* (1973) követem e helyütt is.

²⁶ OL (H13) Bm. 1848–2–351.; vö. *Hegyesi Márton* (2000), 43.

²⁷ *Toth, Adalbert*, 287. (T1344).

²⁸ FLEISZ JÁNOS: *Miskolczy Károly, mezőtelegdi.* = Történeti almanach, 571–572.

²⁹ *Ruszló József* (1999), 318.

A csendet a katonaság állította helyre, a zavar főtényezői közül három egyént s köztük egy papot elfogtak, kik közül egyiknél töltött pisztolyokat találtak.”

„E dicső jog élvezetét – szölt a választmány végzése – botrányos vérengzés előidézésével hátráltatók ellen a tisztí vizsgálat a maga útján folyamatban lévén, bemutatott eredeti jelentés mellékleteivel a megyei bizottmányhoz, hiteles másolatai pedig a belényesi kerület[ben] követválasztás vezérletére megbízott elnökhöz általtétetnek olly formán, hogy a választást folyó év július 2-ik napján a kerület főhelyén reggeli 9 órakor megkezdvn s bevégezvn, a mennyibe[n] a választás vezérletére kiküldöttek a törvény s nemzeti becsület oltalma alatt állanak, a kerületbeli nemzetöröknek fegyver nélküli állasuknál fogva pedig kellő biztosítást részükre nem eszközöltethetik, elnöklő alispán a szükségessé vált katonai fegyveres erő kiállása iránti intézkedésre [...] meg is bízatik, a választásra kitűzött határnapnak meghirdetésére szolgabíró Sugho László úr ezennel utasítátván, eh[h]ez leendő alkalmazás végett valamint nékie, úgy a választás vezérletére kiküldötteknek is jelen végzés kialakítik.”

A meghíusult választással az 1848. június 29-i állandó bizottmányi ülés is foglalkozott. Vizsgálatra Bagossy Lajost elnökként Beliczay Ferenc főszolgabíróval, Jankovits János esküdttel és Servanszky Lajos tisztí alügyvéddel együtt azzal az utasítással küldte Belényesre, hogy vizsgálják ki a vérengzést előidéző okokat, a bujtoatókat, valamint azt, hogy „a magyar ajkú népjegyzők hol és kik által fenyegettetek és tiltattak el a hazamenhetéstől”. Ugyancsak e küldöttség kapta meg a június 26-i választás elhalasztása miatti román panaszt is. A küldöttségnek a fenytő törvényszék elé kellett terjeszteni vizsgálati eredményeit. Nem tudni, hogy ennek mi lett a sorsa. Alighanem elenyészett.

Az 1848. július 2-án megismételt választásról a jegyzőkönyv rendetlenséget nem említ.

Vlás György tisztelendő (lelkész) képviselőjelöltként Drágus [Drágos] Jánost, ellenörül meg Nagy Lajost és Pál [Paál] Pétert ajánlotta.

Kiss József belényesi lakos – főbíró – pedig Csengeri Imre jelöltségére tett ajánlatot, ellenörként Szupa Ignáca és Erdélyi Mihály belényesi jegyzőre téve javaslatot.

A jegyzőkönyv további eseményt nem rögzít, csupán – a bennefoglalt, községenkinti szavazói lista alapján – az eredmény megállapítását. Drágus [Drágos] János 632 szavazattal képviselő lett, Csengeri Imrére pedig 244-en voksoltak.

A Pesti Hírlap Drágos Jánosról akkor azt írta, hogy „nincs egyéb érdeme, minthogy oláh, s azt állította róla, hogy ő vezette 1845-ben a vármegye vérengző hajdúit az ellenzék legyilkolására”. „Drágos János azonban – állapítja meg méltányosan Hegyesi Márton – az előző állítást megcáfolta a románság kibékítésére irányzott működésével”, 1845-beli állítolagos szerepét pedig mártírhálálával tette jóvá.³⁰

Drágos János pályafutását legutóbb Glück Jenő foglalta össze. Görögkeleti vallású, román kisnemesi család sarja volt. Nagyváradon született 1810. március 17-én. A nagyváradi jogakadémián tanult. „1845-ben ő vezette a vármegyei hajdúkat, akik rátámadtak a megyegyűlés szabadelvű tagjaira.” A nagyváradi görögkeleti szentszéken reformszelleműnek bizonyult. 1848. május 9-én 165.000 bihari román ortodox vallású polgár nevében tiltakozott a Rajačić karlócai szerb metropolita által Újvidékre összehívott görögkeleti gyűlés ellen. Egyházi és nemzetiségi ügyekben a magyar forradalom mellett volt, ugyanakkor küzdött a román nemzetiség törvényi elismeréséért.

³⁰ OL (H13) Bm. 1848–2–351.; *Hegyesi Márton* (2000), 45.; HBML Bihar vm. jkv. 1848:2138., 2139.

Az 1845-i ténykedése okán (is) benyújtott petíció ellenében megválasztását július 24-én – gr. Teleki László, Irányi Dániel és Irinyi József fölszólalása nyomán – a képviselőház igazolta. Az országgyűlésben – egyebek mellett a népiskolai törvény vitájában – föllépett nemzetisége védelmében. Önálló törvényjavaslatot is benyújtott a románok ügyében. Sokat tett az egyházi és tanügyi reformokért, a román ortodox egyház ügyeiért. A *Függetlenségi nyilatkozat* nyomán, melynek elfogadásában szerepe volt, Kossuth Lajos megbízatásából Avram Iancuhoz igyekezett, ám közvetítői kísérlete – egy szerencsétlen hadi esemény (Hatvani Imréék okatlan támadása) következtében – megghiúsult; “a feldühödt mócok május 10-én meggyilkolták”.³¹

249 Berettyóújfalu

A választási jegyzőkönyv bevezetőjében felsorolja – föltehetően ajánlási sorrendben – a négy jelöltet, a szavazatszedő küldöttségbe *igazlatként* (!) delegált bizalmi embereikkel együtt: Csanády Istvánt (Fényes Menyhért, Nagy Dániel csökmői bíró), Gázsi Imrét (Csapó György, Peringer János peterdi lelkész), Sinai Ferencet (Szemes János ártándi lelkész, ör. Bontzos Mihály pusztatholdi lakos), Tóth Sigmondot (Ember Károly furtai lelkész, Juhász János furtai polgár) és Szivák Miklóst (Horváth János böszörményi főbíró, Dávid István keresztesi polgár).

A szavazás első folyamában az ajánlottak egyike sem kapván meg a voksek általános többségét, a két legtöbb szavazatot elért jelölt közötti másodszori szavazást nyomban elrendelték. Ezen – miként a jegyzőkönyvi záradékban olvasható – „Szivák Miklós Bereg Böszörményi Polgár négyszázhetvenkilenc [479], Csanády István Herpályi Polgár pedig száz és huszonöt [125] szavazatot nyervén, minthogy Szivák Miklós háromszáz és ötvennégy [354] szavazattal többet nyert”, a törvény szerint ő lett a képviselő. A jegyzőkönyvet Hodossy Miklós elnökön és Tóth Imre jegyzőn kívül „mint igaz-látók” Szemes János, Fényes Menyhért és Nagy Dániel írták alá. Hegyesi Márton szerint “egy köznemes: Szivák Miklós berekböszörményi lakos Csanády István főszolgabíró ellenében” választatott meg.³²

Szivák Miklós 1783-ban Berekböszörményben született, nemesi családban; úrbéri terheket viselő – jobbágytelken élő – kisnemes volt. Az Alföldi Hírlap szerint „közönséges lakó” volt, sőt „a berekböszörményi úrbéri békétlenségek vezére és szószólója volt” – a Csákyak ellenében. A Verőce vármegyei Antal Mihállyal együtt ketten voltak „gazduramok”: az első népképviselési országgyűlés parasztképviselői. Különösen az úrbéri viszonyok felszámolásának ügyében hallatta szavát. 1849. április 21-én betegsége miatt mondott le mandátumáról. 1866. január 6-án halt meg szülőfalujában.³³

A Berettyóújfaluban tartott 1849. június 17-i választást, melyen egyhangúlag a főispánságról lemondott Beöthy Ödön nyert mandátumot, már földolgoztam.³⁴

³¹ GLÜCK JENŐ: *Drăgoș, Ioan (János), tapolczai.* = Történeti almanach, 216–219. – Adalbert Tothnál Drăgoș János születési időpontja: 1810. március 5. (241.; T466).

³² OL (H13) Bm. 1848–2–351.; *Hegyesi Márton* (2000), 44.

³³ NAGY IMRE: *Szivák Miklós.* = Történeti almanach, 866–867.

³⁴ RUSZOLY JÓZSEF: *Beöthy Ödön, a népképviselő.* Múzeumi Kurír 4. k. 1. (31.sz.; 1979) 43–49. Közlömmé e füzetben is.

250 Bihar

A választási jegyzőkönyv rögzítette: Bige Károly Ercsey Zsigmondot, Incze Lajos Csanády Sándort, Kovács András pedig Lukács Györgyöt ajánlotta *követül*; a jelöltek sorrendjében Csontos Mihály és Borsi Sándor; Kalotay András és Máté Ferenc, valamint Szabó József és Kiss Károly – valamennyien „választó joggal bíró polgárok” – kerültek a szavazatszedő küldöttségbe. A nyomban megkezdődött és délután 3 óráig tartó „szavazat” eredményeként Ercsey Zsigmond 585 szavazattal lett képviselő; jelöltársai közül Csanády Sándorra 206, Lukács Györgyre pedig 24 voks esett. Hegyesi Márton szerint a képviselő a „liberális párt egyik hú bajnoka” volt. A Pesti Hírlap tévesen tudósított arról, hogy e választás egyhangú lett volna.³⁵

Ercsey Zsigmond kis birtokú református nemes volt Hegyközkovácsiban. Itt született 1801-ben; a nagyváradi királyi jogakadémiát 1819-ben elvégezvén 1821-ben tett ügyvédi esküt. Vármegyei hivatalokat viselt; 1836-ban alügyész volt. Az 1848/49-i törvényhozásban alig vett részt. Tagja volt a Radical Pártnak. A szabadságharc után ellene is eljárás indult, ám 1850. július 20-án fölmentették. Az önkényuralom korában a bihari református egyházmegye segédgondnoka volt. 1870-ben (vagy 1871-ben) a pesti királyi ítélőtábla tagja lett; 1875-ben vonult nyugdíjba. Hegyközkovácsiban halt meg 1877. április 4-én.³⁶

251 Cséke (Magyarcséke)

A választás helyszínén Korda András követjelöltül Csengery Antalt, Vertán Márton Vertán Andrást, Vlász József pedig Gozman Jánost ajánlotta; „a szavazatszedésnél örökös Biztosokul” a jelöltek sorrendjében Kuchula Mihály és Tichy János; gr. Porcia Ottó és Dobory Gábor, valamint Popovics Pál és Vlász József került be a küldöttségbe. Gozman János „nyert valóságos és kétségen kívüli szavazóktól” 310 szavazatot; Csengery Antalra 74, Vertán Andrássra pedig 110 voks esett. A küldöttség Gozman Jánost a törvény szerint a csékei kerület képviselőjévé nyilvánítván, s be is mutatta a választóközönségnek. E hivatalos eljárása „a különböző választók költsönös kényszerítéssal és megnyugvásával” fogadtatott.

A választási jegyzőkönyv alapján, minthogy ez nem tesz említést zavarokról, Hegyesi Márton valótlannak minősíti a Pesti Hírlap tudósítását, „mintha Magyarcsékéna választás alkalmával verekezés lett volna”. „A Pesti Hírlap – írja – következő szavakkal aposztrofálta, bizonyára némileg elfogultan, ezen választást: »A nagyrészt oláh választók Gozmán Jánost választották el. Minden érdeme az, hogy oláh. Követségre semmi képessége s politikusi jelleme gyakran változott.«”³⁷

Gozman János a báródsági (román) nemesi kerület székhelyén, Nagybarádon született 1813-ban. A nagyváradi királyi jogakadémiát 1833-ban végezte el; pozsonyi jurátuskodása nyomán 1837-ben tett ügyvédi esküt. Biharban vármegyei esküdt lett. Ortodox egyházi tanácsí ügyvéd is volt. 1848-ban vármegyei alügyésszé választották. 1848-ban felszólalt az úrbéri kármentesítés ügyében. Debrecenben a Radical Párt tagja lett. A románokkal való megegyezést – miként Drágos János – maga is szorgalmazta.

³⁵ OL (H13) Bm. 1848–2–351.; Hegyesi Márton (2000), 44.; a választási jegyzőkönyv első közlése: 219–220.

³⁶ FLEISZ JÁNOS: *Ercsey Zsigmond, téglási.* = Történeti almanach, 236–237.

³⁷ OL (H13) Bm. 1848–2–351.; Hegyesi Márton (2000), 44.

1849. július 28-án – Szemere Bertalan javaslatát támogatva – Szegeden részt vett a nemzetiségi törvény vitájában. 1850. július 20-án őt is fölmentették (amnesztiával). 1861-től, majd 1867-től részt vett Bihar vármegye alkotmányos életében; 1867-től alispán volt. Egy ciklusban – a mindenkori kormánypárt tagjaként – az élesdi kerület képviselője volt (1872–1875). 1884. augusztus 20-án halt meg Nagyváradon.³⁸

252 Élesd

A jegyzőkönyv csupán arról tájékoztat, hogy az 1560 szavazóból gr. Haller Sándorra 1484, Borsos Istvánra 71, Visztak Jánosra pedig 5 esett. Hegyesi Márton szerint, aki itt is a Pesti Hírlapot használ(hat)ta, ebben és a margittai kerületben „verekedés is volt, vérrel mocskoltatt be az oltár; mindkét helyen a magyarok és románok között volt a verekedés, s néhány ember élete esett áldozatul; a margittai kerületben a románok kezdték a verekedést”.

A három jelölt (párt) „választott ülnökei” a szavazatszedő küldöttségben: Nábráczky József, Pallady Miklós; Dráveczky Lajos; Popovics József pestesi lelkész.³⁹

Gr. Haller Sándor választási jegyzőkönyvét, mint mandátumot, a képviselőház eljáró osztálya rendben találta, ellene azonban 24 helység választói panaszt adtak be. E szerint a képviselő vesztegetett, pártja az (egyik) ellenpártot a választás helyszínéről kiszorította; a verekedésben egy embert agyonütöttek, többet pedig halálosan megsebesítettek. A petícionálók a választás helyének, a választókerület főhelyének a számunkra nagyobb biztonságot nyújtó Nagybaródra való áttételét kérték.

Az állandó igazolási bizottság – okirati igazolás hiányában – megsemmisítés helyett vizsgálatot javasolt, figyelemmel arra is, hogy a folyamodás 24 község pecsétje alatt kelt. A vizsgálatra a Ház Mihályi Gábor *felsővisói* (Máramaros vm.) képviselőt küldte ki, miben az ő román nyelvtudása is szerepet játszott. A vizsgálatról adataink nincsenek; gr. Haller Sándor tagja maradt a képviselőháznak, az 1848. március 26-i debreceni igazolás során távollétében is igazolták.⁴⁰

Gr. Haller Sándor Désen született 1814. december 7-én. Ismert ellenzéki főrend volt; többször felszólalt az 1847/48-i pozsonyi diéta felsőtáblájában (is). A képviselőházban különösen erdélyi és nemzetiségi ügyekben volt aktív. A szabadságharcban nemzetőr-, majd honvédtisztként vett részt. 1850 márciusában letartóztatták; még ez év októberében szabadult, a második amnesztiával. 1861-ben Biharban, a kiegyezés után Krasznában (1867–1874), majd Zarándban (1874–?) volt főispán. Évtizedekig főrendiházi tag is volt. Köpcsényben halt meg 1895. július 22-én.⁴¹

253 Hosszúpályi

„Hosszúpályiban – írja Hegyesi Márton – a korcsmában történt verekedés, mely egy emberáldozatot is követelt; itt Irinyi József és id. Fényes Károly állottak szemben egymással, amaz az egész hazában ösmeretes egyén volt, az új átalakulásunk régi harcosa, emez egyik régi táblabírója a vármegyének, ösmert, becsületes ember, ki ellen más kifogás nem emeltetett, csupán az, hogy már igen idős ember. A Fényes-pártink Irinyi ellen

³⁸ HORVÁTH LAJOS: *Gozman, Ioan (János)*. = Történeti almanach, 316–317. Toth, Adalbert, 250.

³⁹ OL (H13) Bm. 1848–2–351.; *Hegyesi Márton* (2000), 44.

⁴⁰ *Csizmadia Andor* (1963), 194–195.

⁴¹ FLEISZ JÁNOS: *Gr. Haller Sándor, hallerkeői*. = Történeti almanach, 346–348.

furcsa kortes fegyverekkel éltek, azt híresztelték róla, hogy a minisztérium mindenáron az ő megbukását akarja, mert ő a király ellen van s kommunista. Atilos fegyverhasználat megteremtette keserű gyümölcseit.”⁴²

Az 1848. június 26-i félbeszakított választásról utólag, július 2-án fölvetett jegyzőkönyv szerint a választás megnyitásakor a választók Fényesnek és Irinyinek nevét hangoztatták. Az elnök felszólította a választókat a jelölésre. Kocsi Lajos konyári református lelkész Irinyi Józsefet, Gyenge András hencidai református lelkész pedig Fényes Károlyt ajánlotta, megnevezvén bizalmi egyéneiket is: az első Beöthy Vincét és [id.] Irinyi Jánost, a második Bakos Mihály gáborjáni református lelkészt és Bige Mártont.

A küldöttségtől „ezután kijelentetett, hogy a kerülethez tartozó [13] helységbeli választók mind helységenként, mind személyenként a jó rend fenntartása végett azon sorral fognak a szavazatra bocsájtani, mint ahogy összeírás történt, kivévn a Hosszúpályiakat, kik részszerént azon okból, mert Elnöki előleges rendeletnél fogva a helybeli őrsereghez tartozó számos egyének kelletvén a csend[re] és jó rendre ügyelettel lenni folytonos örködésre valónak kiállítandók, méltán utoljára hagyathatnak”.

Hét helység – Esztár, Gáborján, Hajdúbagos, Hencida, Konyár, Mikepérecs és Monostorpályi – választói „egész csendességgel” leszavazván, Nagyléta voksolói a 134. sorszámgig szavaztak le, amikor megbomlott a rend. A jegyzőkönyv szerint „a szavazás helyéhez nem messze lévő csapszékben, mint állítatik; a kijelölt követek választásán keletkezett s a piacon is folytatódott, sőt [!] többeknek a faluból lett kiűzésével párosult nagy vérengzés következtében vérrel borított 2 ember jelenvén meg a küldöttség előtt; elégtételért és személyi biztosítás végett rendelkezésért folyamodtak”. Erre „ideiglenesen megszűnt a küldöttség munkálkodni”. A kiküldött szolgabíró jelentette: „a bősziúlt népnek nem parancsolhat, és miután kéznél erő nincsen, a Hosszúpályiak pedig magok a vérengzők, senkinek személyét nem biztosíthatja”. A küldöttségi tagok „nagyobb része” a működését beszüntetve távozott a helységből. A választás megszakadt. A soron lévő nagylétiak és sámsoniak a folytatást sürgették, mások viszont éppen ez ellen tiltakoztak. A szavazatszedő küldöttség a választást fölfüggesztette.

A másnapi, 1848. június 27-i központi választmányi ülésben rögzített elnöki bejelentés lényegileg megegyezik az előbb írtakkal. Reviczky Fridrik itta verekedés kezdetének időpontját (délután fél három) is rögzítette, s megerősítette: „az eleve intézkedésre felhívott [...] nemzetörök maguk a rend és csend fen[n]tartása helyett éppen fő tényezők voltak a vérengzés előidőzésében, habár a küldöttség ennek elnyomására minden módjában lehető módot felhasználta”.

A választmány – mivel a vérengzés vizsgálata „hatása körén túl esvén” – a jelentés átadásával az elnöklő alispánt bízta meg, a küldöttséget pedig a választásnak 1848. július 2-án történő folytatására utasította. Kimondta: „a választást folytatólag olly formán foganosítsák, hogy a már szavazatukat beadott helységek egészbe[n] újabb szavazatra ne bocsátassanak ugyan, azomban [azonban] egyesek, ha netalán még nem szavaztak volna, azoknak szavazatuk felveendő”. Az alispánt bízta meg a katonai fegyveres erő kiállításával.

A választási jegyzőkönyv szerint a küldöttség az előírt napon (július 2-án) folytatta és be is fejezte a szavazást. A Derecskéről kirendelt lovas katonai század délig volt fölállítva; egyébkénti alkalmazására nem volt szükség. A választás két napján Fényes Károly 691, Irinyi József pedig 992 szavazatot nyert; az utóbbi lett a képviselő. Mint a

⁴² Hegyesi Márton (2000), 44.

jegyzőkönyvben olvasható: „Irínyi József háromszázegy szavazattöbbséggel a Biharmegyében kebeleztetett Hosszúpályi kerület részéről törvény értelmében elválasztott országgyűlési követnek a jelen volt nagyszámú nép közt kikiáltatott”.

Az 1848. június 26-i vérengzés kivizsgálására a hencidai, a gáborjáni, a mikepércsi, a biharsárándi és a hajdúbagosi előljárók küldöttség kiküldését kérték az állandó bizottmánytól, amely folyamodványukat, hogy a július 1-jén a helyszínen megkezdendő vizsgálatra Komlóssy Antal szolgabíró által már kiküldött bizottságnak adta ki azzal, hogy vizsgálódásának eredményét a fenyítő törvényszéknek mutassa be. A vizsgálat eredményét és jogi következményét nem ismerjük.⁴³

Irínyi József Albison született 1822-ben; apja ismert gazdatiszt volt. Irímie névre hallgató ortodox román családból származott; ám magyarrá és reformátussá lett. „Felsőbb iskoláit a debreceni református kollégiumban, majd a nagyvárad királyi jogakadémián végezte.” Ügyvédi esküt 1844-ben tett. Az Athenaeum, majd a Pesti Hírlap munkatársa volt (1844–1848). *Az országgyűlés rendezéséről* (1847) c. röpiratáért is a polgári átalakulás előharcosaként tekinthetünk rá. Az ellenzéki fiatalok egyik vezetőjeként, a *Mit kíván a magyar nemzet* – a 12 pont – társszerzője volt. A képviselőház radikálisai körében volt politikai otthona. A Házban sokat szólt szellemükben. Szegeden 1849. július 28-án a nemzetiségi törvény mellett volt. 1856. június 24-én a hadbíróság halálra ítélte; Haynau július 5-én kegyelmet adott neki. Ezután szépirodalmi és protestáns egyházi (egyházjogi) műveket alkotott; így megírta *Az 1790–91-i 26-ik (vallásügyi) törvényekről keletkezéstörténetét* (1857). Pesten halt meg 1859. február 20-án.⁴⁴

254 Margitta

Baranyi Kálmán választási elnök megnyitójában a népképviselet jelentőségét méltatta, s fölkhívta a választókat: „igyekezzenek [...] minden nyelvre, vallásra, rangra való tekintet nélkül, egyedül a képességre tekintve, bizodalommal alkalmas Férfiút ruházni föl; egyszersmind pedig öröködjének [hogy] ifjú szabadságunkat féktelenséggel vagy rendezavarással bémocskolni” senki ne merje. Bejelentette, hogy a margittai és a széplaki nemzetörség „a rendre való felügyelés végett állítatott fel”.

Nagy Lajos széplaki jegyző Dobozy Mihályt, ifj. Kulcsár János Kecskés Lajost, Szabó István micskei jegyző Miskolczy Károlyt, Petten Lajos Klobusiczky Ágostont, Papdán János sárszegi lelkész pedig Paskutz Károlyt ajánlotta követül; részükről a választmányi tagok: Végh György és Szarukán János; Pogány Menyhért és Pesti János; Baranyi Ágoston és Buda Gábor; Bogdán János és Popovits Gábor lettek. Miután [micskei] Miskolczy Károly kijelentette, hogy „követi pályára fellépni nem kíván”,⁴⁵ a szavazás csak a másik négy jelöltre vette kezdetét.

A jegyzőkönyv záradéka szerint a szavazás bevégezése előtt „egy véletlen eset adta elő magát”. Az albisiak voksolása közben „a szavazási hely előtti téren zaj támadott, s mi észrevehetőleg abból eredt, hogy az oláh ajkú polgárok sűrű tömegbe öszve állván, kijelöltjüket és más szónokjokat is felemlegették, s zászlóikat a felállított margittai nem-

⁴³ OL (H13) Bm. 1848–2–351.; HBML Bihar vm. jkv. 1848:2141.; Hegyesi Márton (2000), 44.

⁴⁴ FLEISZ JÁNOS: *Irínyi József*. = Történeti almanach, 394–397.

⁴⁵ 1861-ben Margittán (micskei) Miskolczy Károly nyerte el a mandátumot; öt korábban magam is tévesen az 1848/49-i bárándi képviselővel, (mezőtelegi) Miskolczy Károlyval azonosítottam. RUSZOLY JÓZSEF: *Megválasztott képviselőválasztások Bihar vármegyében (1861–1913)*. A Bihari Múzeum Évkönyve 2:165–167. (Berettyóújfalú, 1978); utánközlésben: *Alkotmánytörténeti tanulmányok* 2:223–225. (1992).

zetörök közelébe[n] lármason körül hordozták”. A rendfenntartással megbízott Petten Lajos margittai nemzetőrségi tizedes jelentette: az utcák végén elnöki rendelkezésre a botokat elszedték ugyan, némelyeknél mégis maradt belőlük, s „mindjárt baj lesz”. Hiába intézkedett az elnök, „a felállított nemzetőrségnek a tömeg közé [!] vonulása közbe[n] hirtelenséggel a zaj vérengzéssé fajult”. Egy papfalvi „olá[h] ajkú polgár” és a széltallói román lelkész életveszélyes sebbel maradt a helyszínen; „többen az olá[h] s magyar ajkúak közül [!] ütésekert kaptak”. Az elnök nyomban szigorú vizsgálatot rendelt Lakatos László szolgabíró és esküdtje, valamint három margittai bíró (előljáró) által.

Az elnök a szavazás folytatása mellett döntött; a szétszéledtekért is üzent. Mégis, miközben a baromlakaiak szavaztak – a 263. számú szavazatnál –, Klobusiczky Ágoston, Kecskés Lajos és Paskutz Károly jelöltek „személyesen azon nyilatkozatot tették, hogy a választást a közbe jött események miatt fo[ly]tatni nem kívánják, s egyszersmind óvásokat jelentettek ki”. A választmány ezt óvás melletti visszalépésnek tekintvén, az elnök a választókhoz fordult: „miután egyedül Dobozy Mihály maradt követi jelöltül, megnyugszanak-e elválasztásában?” Ám mielőtt a választást egyhangúlag lezárták volna, az óvók írásbeli óvásban „világosabban fejezték ki magukat”, abba ugyanis kifejezetten nem írták bele, hogy visszalépniének, sőt Klobusiczky Ágoston 10 szavazója „nyilván szavazatot sürgetvén a szavazás fo[ly]tattatott s este 10 órakor bevégeztetett”.

Dobozy Mihály 1147 szavazattal lett képviselő („általános többséggel a Margittai kerületből a Nemzeti gyűlésbe elválasztatott”); a másik három jelöltre csak kevesen szavaztak: Kecskés Lajosra 18-an, Klobusiczky Ágostonra 94-en, Paskutz Károlyra pedig 5-en (!).

Az eredményt másnap, 1848. június 27-én 9 órakor hirdette ki az elnök. Ezért az a központi választmány ülése elé nem is kerülhetett. Külön nem nevesítve az 1848. július 5-i ülés fogadta el a róla írt jegyzőkönyvet.

Az állandó bizottmány 1848. június 29-én Baranyi Károly elnök és Nagy Sámuel jegyző kérésére Margittára is vizsgáló bizottságot küldött, melynek tagja Péterfy Ferenc, Baranyi Menyhért szolgabíró és Szakáll László esküdt volt.⁴⁶ A vizsgálati jelentés szerint Szabó Sándor és Zöld Bálint margittai lakosokat, akiket vétkesnek találtak, a vizsgáló bizottság a megye börtönébe kísértette. Az állandó bizottmány ügyüket azzal adta át Tokody Ágoston tisztai alügyvédnek (alügyésznek), hogy állítsa őket a megyei bünyfenyítő törvényszék elé.⁴⁷

Dobozy Mihály Vajdán 1801. október 2-án (vagy 6-án) született református vallású, birtokos nemesi családban. A jogot a debreceni kollégiumban fejezte be 1819-ben; ügyvédi esküjét pedig 1823. december 26-án tette le. Bihar vármegye főügyésze (1842–1845), egyszersmind országgyűlési követe (1843/44) is volt. Az 1848-i tisztújításon főjegyzővé választották. Az országgyűlésen a kormányt támogatta. Debrecenben jelen volt, sőt az 1849. július 2-i pesti ülésen is megjelent. Ferenc József 1850. július 20-i amnesztiája folytán szabadult. 1865-től a képviselőház irattárnoka volt. Pesten halt meg 1868. október 15-én.⁴⁸

⁴⁶ OL (H13) Bm. 1848–2–351.; HBML Bihar vm. jkv. 1848:2140.; Hegyesi Márton (2000), 44.

⁴⁷ HBML Bihar vm. jkv. 1848: 4096.

⁴⁸ PÁLMÁNY BÉLA: *Dobozy Mihály, kisszántói*. = Történeti almanach, 213–214.

255 Szalonta

Elnöki fölszólításra Fónyad László szolgabíró „a maga és velle egyetértők részéről a megyébe[n] érdemeiről ösmeretes, mostan királyi táblai ülnök Toperczer Ödön”-t ajánlotta; Rozván[y] György pedig „Szalonta várossának köz kedvességű jegyzőjét, Arany János urat ajánlotta”; nemes Bajó László ugyancsak Szalontáról „kamarai ügyvéd Hrabovszky János urat maga s a velle egyetértők részéről ajánlotta”. Mindhármuk esetében „a gyülekezet megelégedését éljenzéssel jelentette”, azaz fejezte ki. Bizalmiak voltak: Toperczer Ödön részére Balog László, Pécsi [Péchy] Lajos; Arany János pártján: Ladányi Gedeon, Szabó Mihály; Hrabovszky János mellett: Nagy Sándor és Bajó János.

A 9 órákor megkezdett szavazás déli 1 óráig folyt Ekkorra Sarkad városának szavazói egészen leszavaztak; csupán Szalonta, Tamásda, Székelytelek és Kisürögd volt még hátra. Ebédszünet következett; „meghirdetve – írták a jegyzőkönyvben –, hogy ebéd után harmadfél órákor Szalontán kívántuk a szavazást sor szerint kezdeni”. Miután innen 15-en le is szavaztak, „sok szalontai lakosok pedig azt nyilvánították, hogy szavazni nem fogunk, két s három ízben is a szavazatra az összegyűlt választókat felszólítottuk, de siker nélkül, kevés idő múlva aztán a nem szavazni akarók nevét ügyvéd Kenyeres János, ns [nemes] Bajó László, Darvassy Ambrus, ns [nemes] Kenéz Ferencz és ns [nemes] Varga József, úgy Szabó Mihály a küldöttség elébe jöven ekkép[en] nyilatkoztak: nem szavazunk, nem kívánunk szavazni:

1-[sz]ör azért, mert a szavazás reggeli 8 órákor nem kezdetett;

2-[sz]ör mert a szavazás félbe szakasztott, az ebéd miatt,

3-[sz]ör korteskedések történtek, mert ma reggel 8 óra után Szolgabíró Fónyad László úr zászló alatt vezette be a sarkadi és környéki szavazókat;

4-[sz]ör kifogást tettek abba is, hogy asz [!] összeírás szerint némely oláh helységekből gyermekek jelentek meg szavazni;

újabban is felszólították a választókat, hogy országunk jelen állásába[n] az illy kifogásokkal a szavazást ne hátrálják, és jöj[j]enek szavazni ál[l]hatatosan kijelentették, hogy szavazni nem fognak”.

A küldöttség magában a jegyzőkönyvben magyarázkodott. E szerint elnöke és tagjai a városházánál 8 órákor már ott voltak, ám működésük megkezdése előtt a megyei végzést az egész közönség előtt ismertetni kellett, ami időbe került.

Ami a megszakítást illeti: „egy órákor egy keveset ebédeltünk, köz megegyezéssel történt, és akkor arra nézve kifogást senki nem tett”.

A korteskedés módjára: „igaz ugyan, hogy a Sarkad vidékiek nemzeti zászlóval jöttek a választás helyére, de a szalontaiaknak nem lévén kedvökre az illetén módja a bejövetelnek, szót emeltek, és felszólításukra Szolgabíró Fónyad László úr a zászlót letétette”.

„Ami a 4-ik[et] illeti, a szavazás előttünk és a kinevezett egyének előtt történt, három vagy négy fiatal legény, 17 vagy 18 éves forma, jelent meg, de azokra nézve az illető előljárók által az mondatott, hogy özvegy any[j]ok helyett jelentek meg, mint helyettes gazdág” [gazdák!].

Ezután Tamásda, Székelytelek és Kisürögd még leszavazott, s a választás fél ötkor befejeződött. Toperczer Ödön 786 szavazatával általános többséget nyert; Arany Jánosra 15 – valójában: 14 –, Hrabovszky Jánosra pedig 11 szavazat jutott...⁴⁹

⁴⁹ OL (H13) Bm. 1848–2–351.

E gyatra fogalmazású jegyzőkönyvvel szemben maga Arany János hívebben rajzolja meg a választás: a bukás vagy inkább *megbuktatás* háttérét a költőtárs és sortárs Petőfi Sándorhoz intézett *másnapi* levelében, melyet – mint e választás perdöntő forrását – csaknem teljes egészében – mégis az irodalmi vonatkozási két bekezdést mellőzve – ideiktatok.

„Azért van ma június 27-dike, mert tegnap 26-dika volt, követválasztás napja az egész Bihar megyében. Megbuktam szerencsésen, ha ugyan bukásnak nevezhetni, mikor az ember egyenes földön marad. Tudniillik van ebben a megyében egy állandó bizottmány. Ezt a vidékiek úgy hívják, hogy Váradvármegye. Elnöke természetesen a főispán. A főispán igen igen szabadelvű ember, s erélyes, oly erélyes, hogy amit ő akar, meg kell lennie. Török-szakad, meg kell lennie. Persze, amit ő akar, azt akarja a bizottmány is. Tehát ez a bizottmány azt akarta, hogy a követválasztás egész megyében munkanapon, s a váradi legnagyobb vásárra készülés napján, tegnap legyen. Ez eddig törvény szerint van. De ugyanezen bizottmány azt is kiszámította, kiknek jusson *kenyér* a biharmegyei 13 követségből. Persze ember volt elég, jelesnél jelesebbek, mert hiszen Bihar szónokok dolgában gazdagabb, mint az egész Magyarország, Erdéllyel s a kapcsolat részekkel együtt. Népképviselőkül pedig kiválólag beszédes emberek kellenek, hiszen csak 450-en lesznek, és mi lármát sem tudunk csinálni, ha darabonkint 3–3 jó nyelvvel felruházva nem lesznek. Ez okból a bizottmány megszámlálta embereit, azokat, kikkel az ó-világban együtt mártírkodott, korteskedett, piszkolódott, s kiválaszta közülök 13-at; – többet is választott volna, de több választó kerületet sehogysem lehetett a törvényből kibetűzni. A főispán körutat tőn megyéjében, s mindenik választó kerületben a helységek bíráinak és jegyzőinek egy-egy követet a capacitatio törvényes madzagán (mi ugyan a pecsovcis-világban ráparancsolás kötelének is beillt volna) nyakába akasztott. Így történt, hogy a szalontai választó kerületnek, melyben maga Szalonta az eldöntő, Toperczer Ödön, ismeretes név, akasztatott nyakába. Ez eddig törvény szerint van. Én ekkor már úgy álltam, hogy elválasztásomról senki sem kételkedett. Mihelyt a nép a törvényt hallva és olvasva, választási jogát megértette, minden rábeszélés, utasítás nélkül, maga fejtől engem jelelt ki, s ez szájról szájra menván, oly erős közvélemény lett Szalontán mellettem, minő aránylag Kossuth mellett sem volt az országban. Szegény nép! azt hitte, hogy szabad és lehet neki, akit szeret, akiben bizodalma van, elválasztani. Ez általános véleményre támaszkodva, tudván azt, hogy Szalonta dönt, keveset gondoltam a falukkal, annál kevesebbet, mert a választókat összeíró küldöttségnek tagja lévén, tapasztaltam, hogy inkább félnek a választási jogtól, mely miatt mezei munkáikat félben kelletik hagyniok, mintsem örülnének annak, s így bizonyos voltam benne, hogy onnan egy-kettő is alig jó be. Szóval én a korteskedést az isteni gondviselésre és a jó lelkiismeretre bíztam, de biz ezek, látom, igen rossz kortesek a mai világban. A környéken nagyot vetett a latba a főispáni ajánlás, a jegyzők szőgyentlét, hogy *csak* magukszörű ember legyen követ, s egy helység sehogy meg nem foghatta, hogyha már a szalontaiak jegyzőjüket akarják küldeni, miért nem az öregebbiket küldik. Némely helységnek pere van a királyi táblán – az ajánló eszélyesen használta fel e körülményt, s nem késett értésökre adni bírák-uramékoknak, hogy Toperczer királyi táblai ülnök, ki csak úgy ítél *jól* perükben, ha követnek teszik. Ezek hatottak. Hatottak elannyira, hogy a bírák által 5 pft büntetés terhe alatt mindenkinek megparancsoltatik Szalontára elmenni, elannyira, hogy a megyei közmunkákból fennmaradt (?) szekeres napszámok a választók beszállítására használtatnának, – elannyira, hogy 730 szavazatot kovácsolnának Toperczer részére. Szerencsétlenségére követségemnek (mit saját szerencsétlenségemmel összezavarni nem kell) valami Hrabowski nevű kiszolgált pecsovcis is idevezetődött, s felkeresvén az árnyékok és bűdös zugok embereit, néhány nemeset, a pecsovcis hajlamúakból, tölem el-, s maga részére hódított, figyelmeztetvén őket a csapásra, mi nemesi privilégiumukon esnék, ha engem, *paraszt* embert választanának követül, másrészt biztatván őket a nemesi Eldorado minden sült ökreivel, melyeket ő visszaszerzend. Mindazáltal alig látta meg a szalontai nép – mely a választás helyén, a nyolc órákor, megyei utasítás szerint megnyitandott gyűlés kezdetére, hat órától tizedfélig várakozott – a zászlóval, tömegben valahára beérkezett vidékieket, kiket két itt lakó megyei tisztviselő – két separatum votum Szalontán – vezetett, azonnal haragra lobbanva, teljes erővel mind egy szálíg

mellém nyilatkozott, s követelék, hogy negyed félórai ácsorgást tekintetbe véve, ő bocsátassék előbb szavazatra. De a küldöttség, nem akarván az ábécén túl terjeszkedni, törvény hiányában az ábécét vette zsinórmértékül, s így a falusiak, kiknek faluja szerencsés volt A–R névkedző betűvel bírní, elsőb bocsátattak szavazásra. Szalontára, melyet a sors az S betűbe helyezett, csak délután 1 órakor került a sor, de minthogy asztalterítésre is éppen akkor került, az utóbbi elsővé tétetett, a szalontai nép pedig enni szétbocsátatott, tudtára adatván, hogy 3 órakor megint eljőhet, s akkor ő lesz az első, miután már több helység nem is igen van. A tömeg eloszlott, de legnagyobb része többé vissza sem ment, elegendő áldozatnak tartván a fél napot, melyet e legnagyobb munkaidőn hasztalanul el kellett töltenie. Vagy háromszáz (950-ből) összegyűlt ugyan, de miután megértette, hogy délelőt 730 szavazat Toperczerre ment, búslult haragjában, s annak érzetében hogyha reggel 8 órakor szavaztatják, a többség övé, így pedig, miután türelmét kifárasztották, gyalázatos kisebbségben kell maradnia, egypár körmönfont frázissal megáldván a hivatalos korteskedést, szavazás nélkül eltávozott. Kaptam tehát, a vidékről, 11 szavazatot, Hrabowski is annyit, Toperczer 730-[c]al követ. De ott van a roppant hézag a választási jegyzőkönyvben: Szalonta, a kerület főhelye, hol legtöbb értelmiség, hol 950 összeírt szavazó van, szavazat nélkül! Mert hisz azon 16 szavazat, melynek fele rám, fele Toperczerre adatott, ily nagy üregben meg sem kondúl. E roppant hézag az én büszkeségem. Én megnyugszom az elválasztott követben, mert ismert jelességű szabadelvű egyén, ki multjára bizvást hivatkozhatik; mentsen Isten, hogy a verificatio felé kacsintgassak, sőt nyíltan mondom, hogyha talán új választás történne is, többé magam ily dologba nem ártanám: de ha meggondolom a népképviselőnek ezen kezdetét, miszerint még folyvást tekintélyek rendelkeznek a buta nép meggyőződésével, bizonyísten el kell szomorodnom. Mert amit tett ma a néppel X jó célra, ugyanazt teheti vele Y holnap rossz célra; hiszen az apáthi oláh épen úgy elválasztotta volna Metternichet, ha azt rájga szájába a főispán, mint most rá szavazott az ismeretlen nevű "Toporczy"-ra. S íme a kerület főhelyének, mely részint felvilágosodottsága, részint jobb ösztöne által vezetve nem tett oly kijelölést, mi a kor haladó kerekének gátoló göröngyképp essék eléje, nem engedtetik meg, irányadoul lépni fel a kerület több helységei előtt, hanem eszközöltetik, hogy jelöltjével együtt, pironkodva félrevonuljon. Nem értem e nemét a szabadelvűségnek.

Jó hosszan írok semmiről, ugye? Bosszúállásból teszem azt, azon egy sorért, miért fájdalmas zsebbel fizettem a 12 krt. Gondoltam, hogy egy ív papíron ennyit válaszolok «csak», de letettem róla. Úgy hittem, nagyobb bosszúságot szerzek vele, ha félívet, üres fecsegéssel, telefirkálok.

Hogy éltek odafenn, hé? Hallom, téged is környékezett a közbizodalom, csakhogy más modorban. Nem olvastam azt a *Márcziust*, mástól hallottam. Megválasztottak-e másutt?⁵⁰

A kortársak közül, nem sokkal a költő halála után, sógora, Ercsey Sándor írta meg emlékezését, melyből a szalontai választást érintő bekezdést szó szerint idézem.

„Midőn 1848-ban az első képviselőválasztásra az intézkedések megtörténtek, az aránylag kevés számú szalontai úgynevezett intelligens osztály egyhangúlag Aranyt karolta föl a szalontai választókerület jelöltjéül, és pedig az ő komoly tiltakozása és szabadkozása ellenére. S ha a szalontai nép fölhívátik és buzdíttatik vala, hogy Arany választása közül sorakozzék, egészen biztos leendett, hogy a különben is döntő hatással bíró nagyszámú szalontai választók útján, ő választatik meg képviselőül. De a nép nagy zöme akkor is olyan volt, mint azelőtt mindig és a minő jelenleg is. Buzdítás és izgatás nélkül nem nagyon buzdul föl. Az akkor Szalontán székelő

⁵⁰ Arany János Petőfi Sándornak, Szalonta. 1848. június 27. = *Arany János leveleskönyve*. Válogatta, szerkesztette, a bevezetőt és mutatókat készítette SÁFRÁN GYÖRGYI. Bp., 1982. 30; 98–101. (Részlet.) – A kritikai kiadásban: *Arany János levelezése*. Sajtó alá rendezte SÁFRÁN GYÖRGYI. Bp., 1975. (Arany János összes művei, XV.) 149; 210–214., 628–630. – A költő 1861-ben és 1865-ben elhárította magától a képviselőjelöltséget, s talán maga sem tudta, hogy ez utóbbi választáson neve még Megyaszón (Zemplén vm.) is fölmerült. Erről e tanulmányaimban írtam: *Megtámadott képviselőválasztások Bihar vármegyében*. A Bihari Múzeum Évkönyve. 2: 163–195. (Berettyóújfalú, 1978), utánközlésben: *Alkotmánytörténeti tanulmányok* 2: 221–251., különösen: 228–229. (Szeged, 1992); *Arany János Megyaszón? Adatok az 1865/66. évi zempléni követválasztások históriájához*. Napjaink, 1983. február; 18–20.

két szolgabíró pedig érdekében állónak tartván azt, hogy T. Ö. [Tóperczer Ödön] akkori [korábbi!] megyei főjegyző személyében (ki pedig később nem nagyon szilárd hazafinak bizonyult) más jelöltet állítson; azt is tudván azonban, hogy Arany ellenében Szalontán, a szolgabírói hatalommal is, nagyon kevés szavazatot nyerhet; midőn a választás napja eljött, a vidéki községekbe szállított be pár száz szavazót, s miután a nagyrészen földművesekből álló szalontai szavazók senki által nem buzdítottak és mezei munkájuk miatt itthon sem voltak: Aranyra csakis néhány szalontai és egy pár vidéki intelligens választó szavazott és a szolgabírák jelöltje nagy többséggel megválasztott. Kétségbevonhatatlanul bizonyos, hogy ha képviselőül megválasztott volna is Arany, azt el nem fogadja. Akár így, akár úgy történt legyen is pedig, hogy képviselő nem lett, ez utólagosan nagy szerencséje volt; mert ha ő elvállalá vala a képviselőséget: az azzal járó kötelezettséget, nagy lelkiismeretességénél fogva, híven be is tölti, és ekkor ő is épen úgy kitéve leendett volna a forradalom buktaival azon brutális üldöztetésnek és bebörtönöztetésnek, mint ki valának téve mindazok, kik azon nagy és nehéz időkben mint képviselők hazájukat híven szolgálták. És egy ily több évre terjedt bebörtönzésnek mind ő, mind családja valószínűleg áldozatává válandott volna.⁵¹

Az Arany Jánost képviselőségre ajánló, a költővel jó viszonyt ápoló Rozvány György emlékeit 1890-ben írta meg.

„1848. június 26-ra lett kitűzve az első népképviselő választás Nagy-Szalontán.

Arany népszerűsége oly nagy volt, mint – emlékezet szerint, – eddig még senkinek Szalontán. A nép szolgálatkésztsége, igazsága és fölsimert tehetségéért őt nagyon becsülte. Az értelmiség őt, fénysikerű irodalmi működéséért, városunk dicsőségének tartotta. Egészen természetes és conveniens dolognak tartottuk, hogy a szalontai választókerületet az országgyűlésen más nem képviselheti, csak Arany, miért is, – miután jelöltül felléptetésébe ő beleegyezett – feleslegesnek tartottuk az értekezleteket, zászlókitűzést, sőt még a legártatlanabb korteskedést is mellette.

Csalódtunk.

A központi választmány Tóperczer Ödönt, volt megyei főjegyzőt tűzte ki jelöltül.

A választás napja előtt egy, a »nem adózunk« csökönyös pártnál szerepet játszott H. J. nevű egyén kijött Szalontára, és beszállván egy bukott nemes kereskedőhöz, a hirtelen összehívott szalontai nemeseket azzal ámtgatta, hogy ő az 1848-iki törvények által eltörölt nemesi kiváltságos jogoknak leend a harcosa. A szalontai lakosok vagyonosabb részét képező nemesség következő nap már H. J. [Hrabovszky János] jelöltségével lépett fel.

A községek választóit a megyei tisztviselők és csendőrök hajtvá hozták be a megyei napszámba betudandó fuvarokon Szalontára és tarták egy tömegben hozzáférhetetlenül...

A szolgaság jármából csak az imént felszabadult nép, – parancs szóra iszonyúan kiabálta a neki nehezen kimondható Tóperczer név helyett a »Topócsi«-t.

Arany ajánltatását nekem kellett volna megtenni, de a szolgabíró bot emelésére dühösen felhangzott »Topócsi« ordításától, csak töredékesen végeztem be.

A szavazás a vidékbeliekkel kezdetet meg. A szalontaiak, aratás kezdete lévén, türelmesen vártak jó délutánig, de látva a hajtott népek tömeges szavazását Tóperczerre, majd a H. J. jelöltsége általi erőszlást, előbb egyenkint, majd tömegesen a választó helyről szomorúan eltávoztak. Mi néhányan, akik ott maradtunk, csak azért szavaztunk le Aranyra, hogy az ajánlás a törvény által kívánt tíz névnek a választási lajstromban nyoma legyen. Ezek nevei: Kovács Gáspár és Szász György E. Gyarakról, – Popovits Demeter román lelkész és Márkovics József román tanító Oláh-Homorogról, Poynár Illés román lelkész és Pap Tógyer, Dávid Koszta közlakosok Madarásról, – Ladányi Gedeon tanár (később jeles történétíró), Károly[i] Sámuel orvos, Birizdó József

⁵¹ ERCSEY SÁNDOR: *Arany János életéből*. Bp., 1883. 41–42.

ügyvéd, ifj. Balogh János birtokos, ifj. Bajó János jegyző, Molnár István előljárótag és én Rozvány György ügyvéd Szalontáról, – Zay István tisztartó Sarkadról.⁵²

Mély szomorúan mondánk be neveinket a lajstromba; de kötelességet véltünk teljesíteni azzal, hogy Arany neve megtisztelve legyen; most azonban 42 év múltán jól esik éreznem, hogy magunkat tiszteltük meg Aranyra adott szavazatunk által.

Mi a reá szavazók együtt mentünk el hozzá tudtul adandók az erőszakos eljárást. Ő köszönettel fogadta értesítésünket, komolyan és higgadtan mondta: »ki tudja miért volt ez így jobb mind rám, mind a közügyre nézve?»

Tudván a bekövetkezett eseményeket, mindenesetre így volt jobb Aranyra és családjára nézve.⁵³

Hegyesi Márton egy bekezdést szentelt munkájában a szalontai választásnak, melyet – Arany levelének 1888-ban történt közzététele után – kiegészített; művének 2000-beli debreceni kiadásában már *e kiegészítéssel* közöltém.

„A Szalontai kerületben Arany János nagy költőnk *17 vagy helyesebben 18 szavazata*⁵⁴ ellentétben, ki a szalontai intelligencia jelöltje volt, s kit a szalontai nép imádott, s valami Hrabovszky János nevű kiszolgált pecsovics *11 szavazata ellenében, holmi kortesfogások segítségével, mert a 950 szalontai szavazóból csak 16 szavazott le, 730 szavazattal a főispáni* jelölt: Toperczer Ödön választatott el képviselőül.⁵⁵ Tehát nemcsak Petőfit buktatta meg szülőföldje, hanem Aranyt is. Bizony ez nem válik dicsőségünkre. Toperczer Ödönről azt írja a Pesti Hirlap az imént hivatolt [hivatkozott] számában: »Őt jobban ismeri a nemzet, hogy sem be kellene mutatnunk.« Ercsey Sándor pedig azt írja Arany Jánosról írt becses munkájában róla, hogy később nem nagyon szilárd hazafinak bizonyult. S Ercsey Sándornak igaza van.»⁵⁶

Csizmadia Andor, bár hivatkozik a jegyzőkönyvre, az abbéli – nevezzem így – *apróságoknak* nem tulajdonít jelentőséget, hanem Arany János levelét idézi.⁵⁷

Magam e helyütt – a választási intézményi kérdéseket későbbre hagyva – a jegyzőkönyv mellé helyezett szavazási ívet (*Feljegyzés*) is fölhasználva, emelek még ki pár adatot, különös tekintettel az Arany Jánosra leszavazottakra.

Rászavaztak: *Erdőgyarankról* Kovács Gáspár s Szász György; *O. Homorgról* Popovics Demeter és Markovics József; *Madarásról* Pognár Illés, Papp Togyer és Dávid Koszta; *Szalontáról* Ladányi Gedeon, Károlyi Sámuel, Molnár István, Birizdó József, Balog János, Bajó János és Rozvány György. Szavazóinak számát összeadási hibából 15-ként adták meg (ez van a lap alján is), ám az csak 14, mivel Péchy Lajosnak eredetileg hozzá írt voksát tőle törölve a győztes Toperczer rovatába vezették át. Az is érdekes, hogy Szabó Mihálynak a szalontaiak között utolsóként 720. számon

⁵² Rozvány György ebben téved: Zay István sarkadi uradalmi tisztartó a voksolók listája szerint *nem* szavazott le. Róla: HADABÁS JÁNOS: *Sarkad város az 1848–1849. évi forradalomban és szabadságharcban.* = HADABÁS JÁNOS – DÁNIELISZ ENDRE: *1848–1849 Sarkadon és Nagyszalontán.* Szerk. SZABÓ FERENC. Sarkad, 1999. 33., 43.

⁵³ ROZVÁNY GYÖRGY: *Arany János életéből* [1890] = SÁFRÁN GYÖRGYI: *Arany János és Rozvány Erzsébet.* Bp., 1960., 130–132., idézet: 166–167.

⁵⁴ MÁRKI SÁNDOR: *Sarkad története.* Bp., 1877., 185.

⁵⁵ ERCSEY SÁNDOR: *Arany János életéből.* Bp., 1883., *Arany János levelezése író-barátaival.* Bp., 1888., I: 150–154.

⁵⁶ Hegyesi Márton (2000), 45. – *A kiemelések a szerző betoldásai az 1885-i kiadásba.*

⁵⁷ Csizmadia Andor (1963), 132–135.

Toperczerre beírt szavazatát – nevével együtt – törölték. Talán éppen Arany bizalmijával lehetett azonos ő.

„Szalontán azonban – vallja az Arany-kutató Dánielisz Endre – voltak egynéhányan, akik – uralkodva személyes érzelmeiken, a nyílt jogsértés miatti haragjukon – a reménytelenségben is kitartottak Arany mellett. E kis csoport egyik tagja, a már említett Rozvány György ügyvéd, a gyermekkori társ így indokolja konokságukat. »Mi néhányan, akik ott maradtunk, csak azért szavaztunk le Aranyra, hogy az ajánlásra törvény által kívánt tíz névnek a választási lajstromban nyoma legyen.«⁵⁸

Számadatai, amely szerint Arany János 19 szavazatot nyert volna (8-at városából és 11-et vidékről), a szavazói jegyzék alapján tévesek. A (vissza)románosított névvel megadott szavazók nem voltak többen, csak öten: „Popovici Dumitru és Marcovici Iosif Románhomorogról, Poinaru Ilie, Pop Teodor és Costea David Madarászról. Tudnunk kell, hogy e két helység esik legközelebb Nagyszalontához, s így lakói, értelmiségije a városban megfordulva, Aranyról tudomást szerezhettek. Még valószínűbb magyarázat az, hogy a szintén ortodox vallású Rozvány György biztatására álltak Arany mellé.”⁵⁹

Szalontáról valóban csak 15-en szavaztak le, ám közülük csak heten adták Aranyra szavazatukat; nyolcan – Lovasi (!) Mihály, Balog Mihály, Fonyád László, Balog László, Péchy Lajos, Papp József, Lovassy Ferenc és Balogh Mihály – Toperczerre szavaztak. Arany hét „vidéki” választója közül – nevükről ítélve – többen valóban románok lehetek.

Arany János bukásában döntő volt, hogy a megye Toperczer Ödönt, a régi ellenzékit kívánta az országházba. A választás eredményét döntően a magyar választók, köztük különösen a *sarkadiak* alakították ki, ezek közül ugyanis egy sem szavazott rá, a szalontai jegyzőre.⁶⁰

Toperczer Ödön, akinek nemesi jogállású családja a Szepességből települt Biharba, 1807-ben született. 1826-ban elvégezvén a nagyváradi királyi jogakadémiát, gyakorlatát a vármegyei (fő)jegyző mellett folytatta. Ügyvédi esküjét 1830. június 18-án tette le. 1836-ban lett aljegyző, 1837-től 1845-ig pedig főjegyző volt a megyénél. Az 1845. június 16-i tisztújításon mint liberálist kibuktatták. 1848. április 26-án a Belügyminisztérium igazgatótanácsosa lett az országlati (nem országglásztati!) osztályon. „Az ő kezében összpontosult az első népképviselői helyhatósági választások előkészítése és szervezése.” Az országgyűlési választásokat kormányzatilag már Házmán Ferenc irányította, mivel Toperczer Ödönt István nádor 1848. június 1-én a királyi tábla alelnökévé nevezte ki. Amikor pedig Szalontán megválasztották, csak a Marczius Tizenötödike sajnálta, hogy vele „egy hivatalhajhászt nyert az országgyűlés”. Országgyűlési tevékenységével különösebben nem tűnt ki. 1849. május 4-én közvetve a köztársasági államforma mellett foglalt állást. Kossuth 1849. május 31-én a királyi táblát fölváltó országos főtörvényszék másodalelnökévé nevezte ki.

1849-ben megalkudott; 1856-tól „Bach-huszárként” hivatalokat kapott; Nagyvárad polgármestere is volt (1859–1860). 1862-től megint bíró lett – királyi tanácsosi rangban

⁵⁸ DÁNIELISZ ENDRE: *Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc Nagyszalontán*. = HADABÁS JÁNOS–DÁNIELISZ ENDRE: *1848–1849 Sarkadon és Nagyszalontán*. Szerk, SZABÓ FERENC. Sarkad, 1999. 121–233.; az idézet: 137.; vö. ROZVÁNY GYÖRGY: *Arany János életéből*. In: SÁFRÁN GYÖRGYI: *Arany János és Rozvány Erzsébet*. Bp., 1960. 166.

⁵⁹ Dánielisz Endre, 137.

⁶⁰ OL (H13) Bm. 1848–2–351.

– a pesti királyi ítélőtáblán, mint a bűnvádi kegyelmi bizottság ülnöke. Nagyvárad-Olasziban halt meg 1866. november 29-én.⁶¹

256 Székelyhíd

A választási jegyzőkönyv szerint Székelyhíd mezővárosban 1848. június 26-án mintegy kétezer választó jelent meg. Reggel 9 órakor a választási elnök a küldöttség megbírólevelének fölolvásával nyitotta meg a választást. Ezután fölolvastatott az 1848: V. tc.; majd pedig „az alkotmányos polgári élet ezen egyik [!] legszebb, a jelen lévők nagyobb része által századok lefo[ly]ása alatt eddig még soha nem élvezett Jogának gyakorlatára, díszesen sorakozott Nemzet Őri csapatokban egybe gyülekezett nagy számú Választó Közönség elnökileg ünnepélyesen felszólítottatott, hogy nagy fontosságú követválasztási jogát venné foganatba”.

Ez ünnepélyes megnyitás után, „alig hangzott el e felszólítás, midőn az Egyetemes választóközönség ajkairól a polgári erények, a közhivatali pá[ly]a különböző [különböző] fokozatain huzamos évek óta ismert és megedzett, jellemszilárdságának a keblek belsejéből áradozott jutalmául Bernát[h] József polgár köztiszteletben álló neve, egyhangúlag [!] s legszívesebb öröm kifakadása közben felharsant”. Mégis, az elnök törvényes kötelességéből többször további javaslatokat kért. Ám „a legalább is 2000-et meghaladó Választó közönség közepette egyetlen egy [!] polgár sem találkozik, ki eltérő véleményt nyilvánított volna”. Ezután Dobozy István elnök az 1848: V. tc. 30. §-a alapján Bernáth Józsefet „a Székelyhídi Választókerület által közakarrattal és általánosan megválasztott Ország Gyűlési követnek” nyilvánította. „Ki is az illy képp lelkesedve bevégzett első polgári Ünnepély után egy [!] küldöttség által a Választó közönség körébe meghívattatván, ugyan ott e Hon ügyei feletti politikai hitvallását polgártársai előtt kifejtván, a neki szánt megtiszteltetést felhangzó szíves öröm s üdv kívánás közepette elfogadá!”

Hegyesi Márton könyvében Bernáth Józsefet „a régi bihari ellenzék egyik előharcosa”-ként említi.⁶²

Bernáth József református birtokos nemesi családban született 1802-ben Érmihályfalván. A sárospataki kollégiumot felsőbb tanulmányai IV. évében, 1817. szeptemberétől látogatta. Ung megyében, majd a debreceni kerületi táblánál lett gyakornok. Ügyvédi esküjét „az 1820-as évek közepén” tehette le. Biharban az érmelléki járás főszolgabírója (1837–1840), 1839/40-ben – Beöthy Ödönnel együtt – országgyűlési követ, 1842-ben pedig már alispán volt. Ellenzékiént 1848-ban *nem* lett ismét másodalispán. „Az országgyűlésben a legtöbbet felszólaló képviselők közé tartozott.” 1848. október 4-én délvidéki segédkormánybiztos lett Beöthy Ödön mellett; 1848 novemberében a bihari népfelkelést szervezte a »benyomuló románok ellen«. E tisztségben Hodossy Miklós váltotta föl. Debrecenben is sokat szólt az ország védelmében. Hogy a hadbíróság előtt inkább sok hiányzásával védekezett, az akasztófa árnyékában érthető. 1851. október 7-én a hadbíróság halálra ítélte, majd kegyelemből négy év várfogságot és vagyonelkobozást kapott. Josefstadtnban két évet le is ült belőle. 1856-ban visszanyerte birtokait. Nagyváradon 1860. március 14-én halt meg. A vele szemben talán alighanem elfogult Pálffy János kétszeri idézése – talán méltatlanul – kedvezőtlen színben tüntetiföl.⁶³

⁶¹ FLEISZ JÁNOS: *Toperczer Ödön, sárospatoszi és ugornyai*. = Történeti almanach, 908–909.

⁶² OL (H13) Bm. 1848–2–351.; vö. *Hegyesi Márton* (2000), 44.

⁶³ FLEISZ JÁNOS: *Bernáth József, bernáthfalvi*. = Történeti almanach, 101–104.

257 Tenke

Sughó József elnök „az egybegyűlt választóknak a nap mint nemzeti ünnep nagyszűrűségét” hangsúlyozta; elmondta: „miként a jogot, mely eddig egy kizárólagos osztálynak kizárólagos tulajdona volt, de a mellyek [amelyet!] a közelebbi [utóbbi] Hon Gyűlés a néppel megosztott, úgy igyekezzenek a tárgy fontosságához képest gyakorlatba venni”, hogy „választások eredménye áldást árasztó lehessen, s e nevezetes nap emlékét minden esetre megérdemeljék”. Fölszólítására „az egybegyűlt választók szembeülnő többsége Ambrus Józsefet kiáltotta követének”. Tizen, akik Sántha Györgyöt akarták követni, szavazást sürgettek. Az elnök a pártokat két-két megbízottjaik kijelölése szólítván föl, miután ez megtörtént, „magok a szavazást sürgetők belátván a szembeülnő nagy többséget, mely ifj. Ambrus József mellett nyilvánult, a szavazástól önként elállottak”. Visszalépésüket írásban is bejelentették. Ebben ezt is leszögezték: „a szavazástól elállunk, Ambrus József elválasztásába megnyugvásunkat nyilvánítjuk”. Aláírták: Sifáry Lajos, Nadányi Kálmán, Grozik Ignác, Győri Mihály lelkész és Toperczer Fridrik.

Ambrus Józsefet az elnök így „az ezen Bihar megyei Tenkei kerület törvényesen elválasztott követének” nyilvánította. „Jó elvű, határozott jellemű egyén” volt a képviselővé választott Ambrus József – idézi a Pesti Hírlapot Hegyesi Márton.⁶⁴

A görögkeleti román nemesi családban 1819-ben Nagyváradon született Ambrus József tanulmányait Váradon végezte, beleértve a királyi jogakadémiai tanfolyam első évét is; 1841-ben tett ügyvédi esküt. Apjával, Ambrus Jánossal (1790–1875) együtt a bihari szabadelvű ellenzék kiváló tagja volt. Az 1848. május 23-i tisztújításon a belényesi járás főszolgabírájává választották meg. A Pesti Hírlap minősítését tarthatjuk irányadónak róla, amely szerint „jó elvű, határozott” egyén volt. A román történetírás árulónak véli... A kormány javaslatait támogatta. A lakosság egészét jelentő egyetlen (politikai értelemben vett) magyar nemzettől a *fajoknak*, így a románságnak is csupán méltánylást kívánt. Debrecenben súlyosan megbetegedett. Mivel itt a „mérsékelt párthoz” tartozott, 1850. július 20-án fölmentették. 1856-tól ügyvéd és a nagyváradi községtanács tagja volt. 1864. október 22-én halt meg Nagyváradon.⁶⁵

258 Ugra

A választási jegyzőkönyv – a Stépán István elnök és Csiszár Lajos jegyző aláírta és megpecsételte szavazási lap – szerint Nagy József 1415 szavazattal lett képviselő, míg Thuzó Ignácra csupán 61 esett. Hegyesi szerint a képviselő „a régibb bihari ellenzéknek [...] egyik erélyes tagja” volt.⁶⁶

Nagy József Zsadányban 1800-ban született birtoktalan református nemesi családban. Nagyváradon 1823-ban végezte el a királyi jogakadémiát. Az 1825/27-i országgyűlésen Miskolczi István bihari követ jutratása volt. 1832-ben tiszteletbeli megyei jegyző, majd a várad járás esküdtje lett. 1837-től független, úrbéres ügyekben eljáró ügyvédként a reformellenzék tagja volt; ezért pártolta pl. a nemesi adózást is. Az ugrai kerületen kívül Várad-Újváros és Várad-Olaszi közös választókerületében is föllépett; ez utóbiban sikertelenül. A képviselőházban a kormányt támogatta. A Radical Párt tagja volt. 1849. május 31-én a kormányzóelnöktől ülnöki kinevezést kapott az országos

⁶⁴ OL (H13) Bm. 1848–2–351.; Hegyesi Márton (2000), 44.

⁶⁵ FLEISZ JÁNOS: *Ambrus, Iosif (Ambrus József)* = Történeti almanach, 45–46.

⁶⁶ OL (H13) Bm. 1848–2–351.; Hegyesi Márton (2000), 44.

(fő)törvényszékre. 1849 őszén – Toperczer Ödönnel együtt – ő is behódolt. Mindkettőjükön Cseh Eduárd cs.kir. kerületi biztos segített. A Bach-korszakban Nagyváradon tanácsnok és az ügyvédi kamara elnöke volt. 1866. március 17-én – Tisza Kálmán híveként – Biharugrán ismét megválasztották képviselőnek. Nagyváradon halt meg 1878. február 17-én.⁶⁷

A várad-i választás. Szacs vay Imre

259 Nagyvárad

Az 1848: V. tc. 5.§ A) szakasza a közigazgatásilag Bihar vármegye részét képező Nagyváradnak (Várad-Ujváros) Váradolaszival önálló mandátumot juttatott. A törvény más esetekben is élt ezzel: a jelentősebb mezővárosoknak (rendezett tanácsú községeknek) a vármegyéből való kiemelésével, miáltal a törvényalkotók kétségtelenül a polgárosodást szolgálták.

A fennmaradt iratok⁶⁸ szerint Nagyvárad *képviselő gyűlése* az országgyűlési meghívólevél vétele nyomán 1848. június 3-án – „Olaszi város választmányával” egyetértve – határozta el a – maga részéről – 20 – valójában 40 – tagú központi választmány megalkotását, melybe 18 tagot meg is választott. A hiányzó 2 tagot már az első ülés előtt delegálta.

Másnap, 1848. június 4-én viszont Várad-Olaszi képviselő bizottmánya arra hivatkozással, hogy Nagyvárad már megválasztotta a maga 20 (valójában 18) tagját, ugyancsak 20 tagot választott e testületbe. Végzésileg kimondta, hogy azért egyezett bele e külön-külön történt választásba, mivel az országgyűlés 1848. július 2-ára kitűzött megnyitási napja sürgős intézkedést igényelt. „Ezen egy esetre, minden jövőreformálható következtetés nélkül – folytatódott a határozat – V. Olaszi képviselő Bizottmánya is beleegyezik abba, hogy N. Várad által elválasztott Központi Bizottmány e város részéről kiválasztandó 20 tagok által egészítessen ki, fenthagyatván az ekként alakuló választmánynak, hogy magok [maguk] köréből ez által elnököt és jegyzőt válasszanak” [válasszon].

Az 1848. június 5-én a nagyváradi tanácssteremben a választmány alakuló ülésén Tar Imre előadta, hogy „a két Város az 1848:24-ik törv. czikk értelmében alakított közgyűlése abban állapodott meg, hogy mindegyik húsz-húsz tagot választván saját kebeléből, ezek együtt képezzék a követválasztási ügynek kezelésére szükséges központi választmányt”. Mivel a két város külön-külön nem választhatta volna meg ennek tisztségviselőit, ez magára a választmányra maradt. Közfelkiáltással ideiglenes elnök Tar Imre, Várad-Olaszi főbírája lett. A titkos szavazás során Bende Péterre 16, Tar Imrre 12, Györffy Lászlóra és Hoványi Lajosra pedig 1-1 szavazat esett. Bende nem lévén otthon Tart helyettes elnökké közfelkiáltással választották meg.

Az ugyancsak titkos jegyzőválasztás eredménye: Szacs vay Imre 10, Hoványi Lajos 8, Molnár Ferenc 6, Mezey Mihály 4 és Vári József 1 szavazatot nyert. Miután Szacs vay „számos elfoglaltatásai tekintetétől ezen teher alól magát felmentetni kérte”, közfelkiáltással Hoványit választották jegyzővé.

Eskütétel után döntöttek az összeírás menetéről, melyre egységes küldöttséget bíztak meg az egy választókerületet képező két városra. Ezt 1848. június 7-étől a nagyváradi

⁶⁷ FLEISZ JÁNOS: *Nagy József, szárazberki.* = Történeti almanach, 592–594.

⁶⁸ OL (H13) Bm. 1848–2–38., 192.; – Függelék, 5. sz.

városi tanácssteremben tartották 14 napon át; az összeíró küldöttség délelőtt (9–12) és délután (3–5), napi öt órán át működött. E „határidőnek mind dobszóval, mind az utszakapitányok közbejöttökkel, mind pedig jelen határozatnak nyilvános helyekenni [!] kifüggesztése által közhírré tétele” a helyettes elnökre bízott. „A törvényben említett egyházi szöszékből hírdetések az idő rövidsége miatt a következő Pünkösdi innepnapok alkalmával pótlólag [voltak] csak teljesíthetők.”

Sajátosan maradt el az összeíró küldöttség megválasztása. Erre a következő, 1848. június 7-i ülésen valaki ezt az indítványt tette: „miután az összeírás eszközlése állandó küldöttséget a tagok elfoglaltatásuk miatt alakítani nem lehetett, az összeírásbani egység eszközlése tekintetéből célszerű volna a naponként változó összeíró küldöttséget úgy rendezni, miszerint, legalább egy tag a négy közül olyan legyen, ki már előbbi napon az összeíró küldöttségnek tagja lévén, az összeírásnak egy gyakorlati módját magának elsajátította.” Elfogadták.

Tar Imre bemutatta a minisztériumi minta szerint készített összeírási íveket, valamint a Várad-Olaszi várostól neki átadott eddigi megyei választói lajstromot és a polgárjegyzéket. Bende Péter Nagyvárad részéről ugyanezek átadását ígérte az összeírásra.

Az összeírás az 1848. június 21-i központi választmányi ülés elé került, amely a nagyváradi tanácssteremben két példányt „a mindenki általi megtekintés végett” kitenni rendelt, a harmadik példányból pedig betűrendes választói jegyzéket készíttetett; e feladattal Lázár Mihályt és Hajnal Lajost bízta meg. Ők a másnapi ülésre ezt el is készítették. A választmány ezt a szavazatszedő választmánynak használatra adta ki.

Mivel három bejegyzett választó (Kiss György, Tóth György, Gál Sándor) „300 pengő ft-nyi értékű birtokot” nem tudott kimutatni, kihagyandónak ítéltetett. „Ellenben – mondta ki a testület ugyancsak 1848. június 23-án – Korinek József zenetanító 100 ezüst ft-nyi évenkénti állandó s biztos jövedelmet kimutatni képes lévén, mint szintén Gávra Gábor, ki betegsége miatt személyesen az összeíró küldöttség előtt meg nem jelenhetvén, Koszta Demeter által bejelentette magát annak idejében, azt köztudomás szerint 300 ezüst forintnyi értéket meghaladó háznak tulajdonosa, a [nagy]váradi választókhoz pótlólag hozzáadandónak határozattak [...]”

A központi választmány 1848. június 7-én nem csupán az szavazás határidejéről döntött, hanem magát a választást is kitűzte 1848. június 24-én reggel 7 órára, az estleges második választást pedig másnapra. A szavazatszedő küldöttséget csupán 21-én küldte ki, mégpedig titkos szavazással. Mivel Bende Péter – ajánlóként kívánván föllépni – az elnökséget nem fogadhatta el, a harmadik szavazáson (!) Tar Imrét választották meg elnökül. Helyettes elnök Hoványi Lajos lett. Mezey Mihály jegyző mellé – a második menetben – Molnár Ferencet választották meg helyettesül.

„A szavazás módjára nézve, figyelve az 1848:5-ik törvény cikkely 32-ik szavazásának rendeletére, abban történt megállapodás, hogy a szavazás a sorszámnak a szavazó nevének és azon egyén nevének, kit követül választani kíván, a küldöttség általi három egyenlő példányban leendő feljegyzésével nyilván történjék.”⁶⁹

„A képviselő-választás – írja Hegyesi Márton – Nagyváradon június 24-én meg is tartott, s miként Zilahy Lajos a Pesti Hirlapnak megírta, Várad-Újváros és Várad-Olaszi képviselőjévé, 534 szavazattal az 54 szavazatot nyert Nagy József ellenében az ifjú, nagy tehetségű Szacsvey Imre választott meg, kiről a Pesti Hirlap ekkor azt írta, hogy sok ismerettel bíró, határozott jellemű reformer s igen jeles szónok, ki a nemzet-

⁶⁹ Hegyesi Márton (2000), 43.

gyűlés egyik díszleendő,⁷⁰ s ki valóban később a ház egyik jegyzője lett, s mint ilyen szerkesztette a *Függetlenségi nyilatkozatot*, miért aztán [...] az 1849. évi október 24. napján vértanúi halált szenvedett.”⁷¹

Szacsvay Imre 1818. november 1-én született Sályiban (Bihar vm.), ahol apja káptalani főerdész volt. Jogakadémiai tanulmányait Nagyváradon kezdte, majd – egyik tanárával történt összekülönbözése miatt – Kassán folytatta. Beöthy Ödön 1834-ben – saját költségén – magával vitte írnoknak a pozsonyi diétára. 1840. szeptember 24-én tett ügyvédi esküt. „1842. január 12-én a személynök törölte a hites ügyvédek anyakönyvéből.” A bihari reformellenzék tagja volt; maga is megsebesült az 1845. december 18-i véres megyegyűlésen. 1848. március elején a váradi polgárság követeléseinek jegyzékbe foglalásával s ennek Irinyi Jánossal történt Pestre küldésével – ha közvetve is – részese volt a 12 pont előkészítésének. *Népkiválatok* címmel 1848. március végén megírta annak magyarázatát is. Az országgyűlésen a balközépen helyezkedett el. Tevékeny képviselő volt. A Radical Párt tagja lett. „Horváth Mihály szerint Szacsvay Imre 1849. április 14-én »a ház elnökétől különös kedvezéseivel kérte volt ki magának, hogy ő jegyezhesse alá, s olvassa fel az ünnepélyes ülésen a függetlenségi nyilatkozatot.«” Szegeden is működött a ház jegyzőjeként, egyebek mellett részt vett a nemzetiségi törvény meghozatalában. Ő vezette a ház utolsó, Aradon 1849. augusztus 11-én 11 taggal tartott országos ülésének jegyzőkönyvét is. 1849. október 24-én az Újépületudvarán végezték ki. Váradi szobrának (1907) fölirata: *Csak egy tollvonás volt a bűne.*⁷²

Az 1848: V. tc. a gyakorlatban (intézménytörténeti elemek)

A választókerületek meghatározása mind a vármegye tizenkét kerületét illetően, mind a törvényben külön említett két város (Várad-Újváros, másképpen Nagy-Várad és Várad-Olaszi) esetében törvényesen történt.

A szorosan vett *megyei választókerületek* határainak megvonásánál nyilvánvalóan figyelemmel voltak a létező közigazgatási egységekre – az öt járásra, ezek kerületeire, valamint a kisebb falvak alkotta jegyzőségekre (későbbi műszóval: körjegyzőségekre), ám – járási szinten – át is hágták azokat. Az érmelléki járásba tartozó Nagyléta pl. így a hosszúpályi választókerületbe jutott, noha e választókerület mind tervezett, mind megvalósított alakjában kívülre csakis a sárréti járásra terjedt ki.⁷³

A törvény alapján átlagosan egy választókerületre 30.000 lakos jutott, ám e szabály már a választókerületeknek a helyhatóságok közötti felosztásakor – különösen a városokra kedvező módon – sérelmet szenvedett. Noha a lakosságszámra némileg ellentmondó adataink vannak, valamennyi arra vall, hogy a választókerületek lakossága valóban 30.000 körül volt; átlagos *iratbeli* lakosságszámuk – a törvény által külön kezelt Váradújváros–Váradolaszit ide nem számítva – 31.798 volt. Egyedül a belényesi választókerületbe esett lényegesen több, a hosszúpályiba meg szembeötlően kevesebb lakos, ám ezt sem igen lehet a román nemzetiséget sújtó választókerületi geográfiának tulajdonítani, különösen akkor nem, ha az átlagos lakosságszám alatti és fő-

⁷⁰ Pesti Hírlap, 1848. jún. 30. (95. sz.)

⁷¹ Hegyesi Márton (2000), 43.

⁷² FLEISZ JÁNOS: *Szacsvay Imre.* = Történeti almanach, 807–810.

⁷³ A meglévő közigazgatási területi egységek és a választókerületek összefüggését csak akkor mutathatjuk ki a maga teljességében, ha az előbbieket beosztása ismeretes lesz. Kutatjuk.

lötti választókerületek között magyar és román jellegű, valamint vegyes összetételű egyaránt volt. Persze így is szembeötlő, hogy az „átlag alattiak” jobbára magyar kerületek voltak: a sárréti járás három választókerülete (a bárándi, a berettyóújfalui s a hosszúpályi), valamint az ugrai választókerület, amelyben különben román elem is volt. Várad beszámításával az átlagos lakosságszám (29.928) megközelíti a törvény kidolgozóinak számítását, s az előbbihez képest majd kétezerrel (1875) csökken.

A választókerületeket illetően 1848-ban egyetlen kifogás merült föl; az élesdi választás ellen petícionáló huszonnégy román község Nagybárodra szeretne volna áttenni e kerület főhelyét. Ennek – miként más hasonló kérelmeknek az országban – eredménye nem lehetett.

E választókerületi beosztás 1861-ben és 1865-ben is érvényben maradt. Várad-Velence és Várad-Várallya 1865-ben hiába szerettek volna az időközben egyesített Nagyváradhoz tartozni választókerületileg is, a vármegyei állandó bizottmány saját hatáskörében – törvény ellenére – nem bocsáthatta el őket a bihari választókerületből. Hat község 1869. november 17-én arra kérte a központi választmányt, hogy csatolják őket, mint egyik kerületbe sem tartozókat, a magyarcskéi kerülethez. Ez annál is inkább megtörténhetett, mivel az 1848-i beosztás szerint valójában oda is estek.⁷⁴

A választást lebonyolító *szervek* – a központi bizottmány, az összeíró küldöttségek és a szavazatszedő küldöttségek – megalakítása és működése alapján véve megfelelt a törvénynek, némi eltérés azonban Biharban is tapasztalható volt.

A vármegyei központi választmány és említett szervei esetében az eskütételnek a testületen kívüli letételére utalok, különösen pótlások (cserék) esetében. Kiemelendő, hogy a testület e küldöttségeit nem csupán saját tagjaiból, hanem – részben – kívülállók-ból is létrehozhatta.⁷⁵

A *választók összeírásánál* – éppen a választók érdekében – nem tartották magukat a törvény ama szabályához, amely az összeírást csakis a választókerület főhelyén tette lehetővé.⁷⁶ Miként az ország számos más megyéjében, az összeírás Biharban is „járó” küldöttségekkel, *ambuláns* módon történt az összeírás. A küldöttség helységről helysége-re járva, előre tudatott napon teljesítette a jelentkezők összeírását; csupán „körjegyzőségek” esetén tekintett el ettől, ez esetben ugyanis ezek jegyzői főhelyén történt az összeírás.

Amint a bárándi eset is mutatta, a vármegyei központi választmány szó szerint vette azt a törvényi követelményt, hogy csak a személyesen jelentkezőket lehet összeírni. Miután e szabályt ott megsértették, a nem személyesen jelentkezőket töltötte a választók sorából.

A váradai választói összeírás sajátosan, naponként változó összetételű küldöttség előtt történt, melyben egyik napról a másikra csupán egy-egy tag szavazolta a folytonosságot. Itt – mint egy idézett reklamáció mutatta – meg is sértették a személyes jelentkezés követelményét.

⁷⁴ RUSZOLY JÓZSEF: *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon. 1861–1868.* [...] Bp., 1999. (Jogtörténeti Tár 2/2) 315–325.

⁷⁵ Lásd: *Függelék, 3. és 4. sz.*

⁷⁶ *Csizmadia Andor* (1963), 95–96.; RUSZOLY JÓZSEF: *A választási bíráskodás Magyarországon. 1848–1948.* Bp., 1980., 219.

Amint azt korábban kimutattam, az – Erdély nélkül vett – országban a lakosságnak mintegy 6,5 %-a írta magát össze választóként 1848-ban a törvény szerint.⁷⁷ A tizenhárom kerület átlagarányszáma (6,37 %) lényegileg meg is felel ennek, ám a magyar vagy vélhetően magyar többségű kerületek számára jelentős *pozitív* eltérések mutathatók ki. Kétségtelen, hogy a román vagy vegyesen román-magyar jellegű választókerületekben (Belényes, Magyarcséke, Tenke, Ugra) az eltérések *negatív* jellegűek. Ennek két oka volt.

1. A többnyire hegy- és dombvidéki románság vagyoni állapota alatta maradhatott a javarészt síkvidéki (no meg az Érmelléken szőlőt is birtokló) magyarságnak, s ez a census megütésében is jelentkezhetett.

2. Amint az urszádi körjegyzőségbeli (tenkei vk.) jelentés is mutatta, a románságot bujtogatók félrevezették, miért is az összeírási küldöttség tagjai testi épségüket, sőt életüket nem érezvén biztonságban, az összeírást itt nem végezheték el. A románság ily módon – föltehetően saját nemzetbelijeitől – történt félrevezetésére 1848-ban s később másutt is voltak példák.⁷⁸

Bár a választók helységenkénti összeírását nem ismerjük, hiszen csak az Országos Statisztikai Hivatalnak küldött, választókerületi adataink vannak meg, az olyan vegyes nemzetiségi jellegű kerületek viszonylag magas választói számaránya, mint az élesdié, a margittaié vagy az ugarié, valószínűsítik, hogy az összeírók nemzetiségre vagy az ehhez kapcsolódó hitfelekezetre tekintet nélkül látták el törvényes kötelességüket. Ahol tehát a románság aránytalanul kis számban került a választók közé, az részint vagyonosságának alacsony színvonala, részint az egyébként önkéntes jelentkezés elmulasztása miatt történt.

A szorosan vett választási cselekményeket illetően a választásoknak a törvényben rögzített *nyilvánosságát* kell kiemelni, amely – miként a jegyzőkönyvek mutatják – az *ünnepélyességgel* is párosult. Eme utóbbi ellentéte az emberhalállal is járó verekedésbe átsapó választási zavar, amely több helyütt előfordult, s mint a hosszúpályi eset mutatja, nem minden esetben hozható kapcsolatba a magyar-román ellentéttel. Bár kétségtelen, hogy többnyire nemzetiségi torzalkodásból fakadt.

A nyilvános választási aktus Biharban egyszersmind *nyílt szavazással* is párosult, amely a szavazó nevének az illető képviselőjelölt neve alá történt följegyzésével valósult meg. Ha csak egy jelölt volt, avagy több jelölt esetén egyikük többsége annyira nyilvánvaló volt, hogy a szavazást legalább tízen nem kérték, a választás törvény szerint *egyhangú* lett. Ezt az elnök – nyilvánvalóan a küldöttség tagjaival egyetértésben – állapította meg. A bihari jegyzőkönyvekből az egyébként nem tűnik ki, hogy bárhol is a törvényben előírt tíz választó kérte volna a szavazást. Az elnökök – hacsak egyhangúság nem mutatkozott – e nélkül is elrendelték a szavazást. Egyedül Rozvány György emlékezése utal e tíz választó általi kezdeményezésre a szalontai választás esetében.

A törvény nem írta elő a választás kezdési óráját; ezt csupán a központi választmány határozta meg 8 órában, amittől azonban több helyütt eltértek, s magát a szavazást 9 órakor kezdték.

Az Arany-párt kifogástévőinek erre való hivatkozása aligha lehetett volna eredményes megtámadási ok. Annál inkább a szavazásnak ebéd miatti félbeszakítása; még ak-

⁷⁷ RUSZOLY JÓZSEF: *A hazai választási statisztika kezdetei (1848–1869)*. Acta Jur. et Pol. Szeged, Tom. XXXVI. Fasc. 15. (Separatum: Studia in honorem Roberti Horváth septuagenarii) Szeged, 1986. 232. Vö. Függelék, 2. sz.

⁷⁸ Csizmadia Andor (1963) 90., Ruszoly József (1999) 404.

kor is, ha ez a pártok egyetértésével történt. A törvény ugyanis megszakítás nélküli, folytonos szavazást rendelt, amely akár éjszakába nyúlva, másnap hajnalig vagy reggelig is eltarthatott. Ezért volt a választási elnöknek és a választási jegyzőnek helyettese is.

A verifikációs gyakorlat a rövidebb – olykor zavarok miatti – megszakítást általában nem tekintette az eredményre megsemmisítőleg kihatónak. Az a hosszúpályi választás, mely a két napon történt (1848. június 26., július 2.) szavazást eredményezett, panasz esetén aligha állhatta volna ki a verifikáció próbáját. A központi választmány ugyanis törvényt sértett azzal, hogy – nyilvánvalóan célszerűségi okból – nem a választás teljes megismétlését, hanem csupán folytatását rendelte el.⁷⁹

A képviselőséget a törvény szerint csakis a szavazatok *abszolút többségével* lehetett elnyerni. Amennyiben kettőnél több jelölt esetén azt egyikük sem érte el, a két legtöbb voksot elért között nyomban új szavazást tartottak. Ez történt Berettyóújfaluban.

A törvény nem szólt a választók szavazásra bocsátásának *sorrendjéről*. A kialakult országos gyakorlat⁸⁰ szerint a szavazás általában helységenként történt azzal, hogy az elmaradók – miként arra a központi választmány is utalt az 1848. július 2-i hosszúpályi folytatólagos választás esetén – utóbb is leszavazhattak.

Ami a helységek sorrendjét illeti, erre a gyakorlatban két megoldás alakult ki: (1) történhetett alfabetikus rendben vagy (2) a főhelytől való távolság sorrendjében. Ez utóbbi esetben a legtávolabbi község kezdte, s a főhely-község (város) fejezte be a voksolást. A tapasztalás szerint a korábban szavazók nem csupán előnyben voltak, hanem – mint a szalontai eset is mutatta – esetlegesen egyazon jelöltre történt szavazásukkal döntően befolyásolták is a választás végkimenetelét.

Biharban – ahol egyáltalán szavaztak – *alfabetikus sorrendben* voksoltak le a községek választói. Ez a sorrend is sajátos volt; összetett helységnevek (így Berettyó-Újfalu) esetén a második tag kezdőbetűjét vették figyelembe. További eltérések: Belényes választói elsőként szavaztak, noha e főhely-mezőváros alfabetikus rendben nem a legelső volt; Margitta voksolói viszont a végére maradtak, ámbátor a helységek jegyzékének a közepén volt mezővárosuk. Az élesdi szavazást Telegd választói kezdték, s e kerületben – alighanem a körjegyzőségekhez igazodva – az alfabetikus sorrendet kevésbé tartották be.

Mint láttuk, Szalonta választóit nemcsak a választás ebédidő alatti megszakítása érintette rosszul, hanem az is, hogy majdnem a voksolás végére szorultak. Ám – mint az alfabetikus rendhez történt ragaszkodás általában mutatja – ez elvileg nem kimondottan ellenük, különösen nem jelöltjük, Arany János ellen történt. Ezt valóban a sors hozta így. Egyébként is, ha a másik megoldást alkalmazta volna a küldöttség, akkor meg a legvégére került volna a székhely Szalonta mezőváros.

A tág értelemben vett választási eljárás valamennyi mozzanatát három példányban készült *jegyzőkönyvekben* és *összeírásokban* rögzítették. Ezeknek megyei levéltári megőrzésre szánt példányai elpusztultak vagy lappangnak. Szerencsénkre a Szemere Bertalan belügyminiszterhez felküldött példányok a Magyar Országos Levéltárban megmaradtak. „Csupán” a választói összeírások veszték el; a váradi kivételével.

Míg az összeírási jegyzékek iratmintáit a helyhatóságok megkapták, a jegyzőkönyveket *szokás szerint* szerkesztették. A választási jegyzőkönyvek között eltérések vannak abban, hogy a szavazói jegyzéket csupán csatolták-e hozzájuk, avagy e jegyzék része

⁷⁹ Ruszoly József (1980), 240–244.

⁸⁰ Csizmadia Andor (1963), 111., Ruszoly József (1980), 244–245.

volt-e magának a jegyzőkönyvnek. Ugrán pl. megesett, hogy a jegyzőkönyvezés szokott elemeit mellőzve éppen a voksolók jegyzékét „fejelték meg” rövid bevezetővel és látták el záradékkal.

A törvény szerint a három példányban felvett választási jegyzőkönyv egyikét a megválasztott nyomban megkapta megbízólevél (mandátum) gyanánt. Egyedül a Szalontán megválasztott s jelen nem volt Toperczer Ödönnek kellett ezt a központi választmány által utólag kézbesíteni. Az ő mandátuma nem is jegyzőkönyv, hanem egy *választási jelentés* volt, melyről számára másolatot készítettek.

Összefoglalólag megállapíthatom, hogy a tág értelemben vett választási folyamat Bihar vármegyében 1848-ban alapjában véve a törvény megtartásával zajlott. Az említett eltérések – talán a hosszúpályi folytatólagos választás (szavazás) kivételével – beilleszthetők az 1848: V. tc. megszabta, némileg hézagos keretbe.

Képviselőjelöltek és képviselők a közéletben (adalekok)

Arany János idézett, Petőfi Sándornak küldött 1848. június 27-i levelében szót ejtett a választások megyebeli előkészületeiről, melyeknek az ő megbuktatására is meghatározó kihatásuk volt. A beszámoló – érthetően – enyhén gunyoros, mintegy méltó folytatása az *Elvesztett alkotmánynak* (1845), melyben a költő – akkor és 1848-ban is a „kisebbik” szalontai jegyző – Q. vármegye konzervatívjait és liberálisait egyaránt bírálta. Hogy e megye – némi változtatással – Biharország volt, arról nem lehet kétségünk.

Beöthy Ödönnek Hússzúpályiban 1848. június 7-én kelt, Szemere Bertalan belügyminiszterhez küldött saját kezű levele, melyet ugyancsak teljes terjedelmében idéztem, nem hagy kétséget afelől, hogy a főispán – a reformellenzék jeles vezéralakja – személyesen irányította a választások politikai előkészületeit. Nem is lehetett más célja: egykori reformer társaival együtt többséghez juttatni a kormányt támogatókat, a *ministerialis nézetek* vallóit; akikben „veszteség nem leend” – „a múlt korszak embereivel”, azaz a konzervatívokkal szemben.

Mint hogy a korábbi „kormánypártiak” Tisza Lajos adminisztrátor visszalépést jelentő (1848. március 18-i) Pestre távozása nyomán vezér nélkül maradtak, ez talán – különösen utólagos megítélésben – nem is volt különösebben nehéz. A konzervatívok országosan is dezorganizálódtak; a népképviselői alapú képviselőtáblába csak kevesen juthattak be. Teljesen persze nem tűntek el. Biharban az 1848. májusi tisztújításon oszlopos tagjuk, Sántha György megőrizte másodalispáni tisztségét, s Gozmán János is tiszti alügyvéd (alügyész) lett. Egyébként pedig a szabadságharc alatt bebizonyosodott, hogy az egykori konzervatív nemességet legalább annyira fűtötte a hazaszeretet, mint a liberálisokat. A Bach-korszakban pedig megalkuvók innen is, onnan is voltak.

Ezzel együtt is kétségtelen, hogy nem csak Beöthy Ödönnek, hanem a kormánynak is nagyobb bizodalma lehetett a reformellenzékiekben. A képviselő-választásokon ők kerültek előtérbe. Bernáth József és Toperczer Ödön az 1845. december 18-i megyegyűlésen súlyos sebeket szenvedtek; Ercsey Zsigmondot is az ellenzék régi harcosaként tartották nyilván, s természetesen azok lehettek még többek, akikről az egykori források – közismertségük folytán – ezt nem is emlegették föl.

E választások képviselőjelöltjei szinte valamennyien a forradalom megyei orgánumaiban kisebb-nagyobb szerepet játszottak. Alább azon képviselőjelölteket sorolom föl –

közöttük döltbetűsen a megválasztott *képviselőket* –, akiknek megyei vagy egyházi szerepük volt. Jellemzően alig vannak olyanok, akikről nincs ilyen jellegű adat.

Az 1848. március 27-én választott, ideiglenesnek bizonyult, állandó bizottmánynak tagja volt *Bernáth József*, Csengery Antal, az idősebb, Gázsy Imre és *Toperczer Ödön*. Az 1848. május 2-án választott, a közgyűlést törvény szerint helyettesítő újabb állandó bizottmányban helyet foglaltak: Arany János, *Bernáth József*, Csanády István, *Dobozy Mihály*, *Ercsey Zsigmond*, Fényes Károly, az idősebb, *Gozmán János*, gr. *Haller Sándor*, Klobusiczky Ágoston, micskei Miskolczy Károly, *Nagy József*, Thurzó János, Várady Andor és Vertán Endre.

Az 1848. május 23-i tisztújításon választott tisztviselők lettek: [mezőtelegdi] *Miskolczy Károly* első alispán (megelőzőleg a sárréti járás főszolgabírája), Sántha György másodalispán (korábban is az), Thurzó János harmadik alispán, Csengery Imre főjegyző (előzőleg aljegyző, a vármegye forradalmi határozatainak megszövegezője), Csanády István főszolgabíró s Komáromy Károly esküdt (mindketten a sárréti járásból), Csanády Sándor főszolgabíró (váradi járás), ifj. *Ambrus József* főszolgabíró s Vertán András (Endre) alszolgabíró (belényesi járás), valamint *Gozmán János* tiszti alügyész és Paskutz Károly utólag behelyettesített aljegyző. A vármegye régi táblabírájának mondják a források id. Fényes Károlyt.

Országosan kiemelkedő szerepe volt Csengery Antalnak, a Pesti Hírlap centralista szerkesztőjének, valamint *Irínyi József*nek, aki ugyanide írt cikkeket s a 12 pont tervét fogalmazta, s természetesen – elsősorban *Toldi*ja révén – Arany János szalontai nótáriusnak – a szépirodalomban. A váradi közélet jelese volt, a dualista kor kiemelkedő politikusa: Lukács György, aki az 1848. március 20-i népgyűlés határozatát is formába öntötte.

A választási jegyzőkönyvek és más források is utalnak az egyházi kötődésekre. Érdekes módon ebből a szempontból figyelemre méltó jelenségként a katolikus egyházak tartózkodó magatartására kell felfigyelnünk. Szétveretvén a konzervatív párt, nekik – úgy látszik – nem volt kit támogatniuk.

A református egyház világi tanácsbírói voltak *Bernáth József*, *Dobozy Mihály*, [id.] Fényes Károly (mindhárman az érmelléki egyházmegyében), valamint *Ercsey Zsigmond* (a bihari egyházmegyében).

A román ortodox egyház vezetői világi szereplője volt Borsos István, *Drágos János* és *Gozmán János*. Paskutz Károlyban viszont, a névrokonsága okán, a görög katolikus egyház egyik vezető világi tagját gyaníthatjuk.

Hrabovszky Jánosról csak azt tudni, hogy egykor konzervatív párti „kamaraí ügyvéd” volt. Sinai Ferenc nevét talán elírták; Simai Ferencsel ugyanis előbb állandó bizottmányi tagként, majd 1849-ben az adóügyben találkozunk.

Kecskés Lajos senkivel nem azonosítható, Viszták Jánosról pedig csak gyanítjuk, hogy Viszták báródi kocsmárossal volna azonos.

Mint láttuk, a bihari képviselők között románok vagy román származásúak is mandátumot szereztek, ám ők is társadalmilag-politikailag természetesen betagozódtak a megyei és az országos közéletbe. Olykor családilag is kapcsolatban voltak nem csupán egymással, hanem jeles megyebeli familiákkal. *Gozmán János* (Magyarcséke) felesége Irínyi Lilla: Irínyi János és *Irínyi József* (Hosszúpályi) nővére volt. A mártír *Drágos János* (Belényes) – Tóth Béla (Adalbert Toth: T 466) – szerint 1848 előtt szolgabíró is volt. *Ambrus József* (Tenke) a Fráter családba nősült be, felesége Fráter Julianna volt. Az „agg hazafit” 1861-ben alispánná választotta a megye. Szabad György is említi az

1861-ben ellene való román agitációt.⁸¹ A „román szakirodalom renegátnak és besugónak mutatja be Ambrust”.⁸²

Therese

[illegible]

Szalonta, 1848. június 26. Jelentésmásolat, 1. oldal. Folyt.: 61. p.

⁸¹ SZABAD GYÖRGY: *Forradalom és kiegyezés választóján (1860–61)*. Bp., 1967. 420.; vö. Ruszoly József (1999); 318.

⁸² FLEISZ JÁNOS: *Ambrus, Iosif (Ambrus József)* = Történeti almanach, 315–316.

FÜGGELÉK

1. Bihar vármegye választókerületi beosztása 1848-ban

I. Bihari választókerület

Irat		Fényes		Sebők
Bihar	2285	Bihar m. mv.	2342	Bihar: Biharia
Kügy	66			Kügyi p. in: Nyüved: Niuved
Almás	300	Almás o. f.	154	Szalárdalmás/Kis-Almás: Almaşu Mic
Alpár	808	Alpár o. f.	1025	Váradalpár: Alparea
Betfia	328	Betfia o. f.	250	Betfia: Betfia
Borzik	368	Borzik/Borzuk o. f.	875	Borz: Borz
Csatár	1431	Csatár m. mv.	1583	Hegyközc satár: Cetariu
Csohaj	531	Csohaj/Csohaju o. f.	609	Berettyócsohaj: Cihuoi
Csujafalva	371	Csujafalva/Csujesd o. f.	255	Csujafalva: Ciuleşti
Farnos	365	Farnos o. f.	305	Berettyófarnos: Sfârnaş
Fegyvernek	572	Fegyvernek/Fezsernik o.-t. f.	470	Almásfegyvernek: Fegernic
Fugyi	540	Fugyi m.-o. f.	613	Fugyi: Fughiu
Hagymádfalva	693	Hagymádfalva/Spinus o. f.	605	Hagymádfalva: Spinuş
J. Hodos	896	Jákó-Hodos m. f.	958	Jákóhodos: Hodoş
N. Kér	471	Kér (Nagy-)/Tyer o. f.	456	Alkér: Cheriu
K. Kér	420	Kér (Kis-)/Fel-Tyer o. f.	445	Felkér: Felcheriu
N. Kereki	1438	Nagy-Kereki m. f.	1300	Nagykereki
H. K. Kovátsi	823	Hegyköz-Kovácsi m. f.	850	Hegyközkovácsi: Cauaceu
Köves egyháza	320	Kövesegyháza/Szelistye o. f.	326	Kövesegyháza: Salişte
K. Marja	1852	Kis-Marja szabadalmas magyar város	2083	Kismarja
N. Marja	91	Nagy-Marja p.		in: Kismarja
Nadántelek	446	Nadánytelek/Nadár o. f.	294	Nadántelek: Nadar
Nyüved	440	Nyüved m. f.	530	Nyüved: Niuved
H. K. Pályi	752	Hegyköz-Pályi m. f.	1041	Hegyközpályi: Paleu
Pelbárd higya	865	Pelbárthida m. f.	653	Pelbárthida: Parhida
Püspöki	2268	Püspöki m. mv.	2600	Biharpüspöki: Episcopia Bihorului
Siter	1403	Siter m. f.	980	Siter: Şişterea
Sitervölgye	296	Sitervölgye/Sustorozs o. f.	440	Sitervölgy: Şuştorogi
Szalárd	2117	Szalárd m. mv.	2031	Szalárd: Salard
Száldobágy	497	Száldobágy m. f.	786	Hegyközszáldobágy: Saldabagiu de Munte

N. Szántó	740	Nagy-Szántó m. f.	523	Nagyszántó: Santăul Mare
Szarkó	366	Szarkó o. f.	227	Szarkó: Sarcău
P. Tamási	762	Pap-Tamási m. f.	856	Paptamási: Tămăseu
N. Tótfalu	329	Nagy-Tótfalu/Szirbi o. f. (ref.: 108)	744	Alsótótfalu: Sărbi
Tóttelek	345	Tóttelek m. f.	403	Hegyköztóttelek: Tăutelec
K. Újfalu	364	Kis-Újfalu o. f.	138	Kisújfalu p. in: Paptamási/ Tămăseu/Satu Nou
H. K. Újlak	843	Hegyköz-Újlak m. f.	968	Hegyközújlak: Uileacu de Munte
V. Vel. Várallya	2482	Várad-Velence s Várad-Váralja		in: Nagyvárad: Oradea
Vásárhely	732	Fugyi-Vásárhely m.-o. f.	962	Fugyivásárhely: Oșorhei
Félegyháza	1373	Félegyháza m. f.	1560	Biharfélegyháza: Roșiori
Vajda	852	Vajda m. f.	860	Biharvajda: Vaida
Összesen	33.241		32.100	

II. Élesdi választókerület

Irat		Fényes		Sebők
Élesd	774	Élesd m. mv.	1396	Élesd: Aleșd
A. Lugos	570	Alsó-Lugos o. f.	808	Alsólugos: Lugașu de Jos
Bánlaka	502	Bánlaka o. f.	238	Körösbánlaka: Bălnaca
Beznye	1041	Beznye o. f.	423	Bárodbeznye: Delureni
Birtin	267	Birtin o. f.	280	Birtin: Birtin
K. Báród	450	Kis-Báród o. f.	439	Kisbáród: Borozel
N. Báród	642	Nagy-Báród o. f.	693	Nagybáród: Borod
Borostelek	270	Borostelek/Borse o. f.	215	Borostelek: Borșa
Bottyán	250	Bottyán o. f.	250	Mezőbottyán: Botean
Brátka	373	Brátka o. f.	320	Barátka: Bratca
Bucsa	223	Bucsa o. f.	158	Királyhágó: Bucea
Csernóháza	1077	Csarnóháza o. f.	450	Csarnóháza: Bulz
Csiklye	334	Cséklye o. f.	152	Cséklye: Cetea
Czéczke	290	Czéczke o. f.	380	Cécke: Tetchea
Dámos	236	Dámos o. f.	180	Erdődámos: Damiș
Dubricsony	340	Dubricson o. f.	295	Doborcsány: Dobricionești
Esküllő	277	Esküllő o. f.	230	Esküllő: Aștileu
Fancsika	300	Fancsika/Faskal o. f.	205	Várfancsika: Fâșca
Fekete Tó	881	Feketetó o. mv.	528	Körösfeketetó: Negreni

Fek. Patak	305	Feketepatak o. f.	280	Nagyfeketepatak: Valea Crișului/Valea Negară de Criș
Gálos háza	244	Gálosháza o. f.	200	Gálosháza: Galașeni
Gégény	210	Gégény o. f.	380	Körösgégény: Gheghie
K. Jenő	1054	Kis-Jenő o.-m. f.	1011	Köröskisjenő: Ineu
Izsopallaga	310	Isópallaga/Határ o. f.	710	Izsópallaga: Hotar
Kabaláspatak	362	Kabaláspatak o. f.	230	Kabaláspatak: Bălaia
M. Kakuts	578	Kakucs (Magyar-) m.-o. f.	438	Nagykakucs: Cacucui Nou
Ó. Kakuts	236	Kakucs (Oláh-) o. f.	186	Kiskakucs: Cacucui Veche
Kalota	279	Kalota o. f.	168	Kalota: Călătea
Kesztegh	268	Keszteg o. f.	198	Keszteg: Chistag
Kigyék	393	Kigyik/Kizsik o. f.	300	Kegyek: Chijic
Kopácsel	272	Kopacsel o. f.	413	Kopacsel: Copăcel
Korniczel	227	Korniczel o. f.	170	Báródsomos: Cornitel
Kő alya	250	Kőalja/Subtyátra o. f.	332	Kőalja: Subpiătra
Krajnikfalva	308	Karjnikfalva o. f.	225	Krajnikfalva: Josani
Lokk	967	Lokk/Lungsuora o. f.	1147	Élesdlók: Luncșoara
Lóre	1072	Lóre o. f.	786	Remetelórév: Lorău
F. Lugos	264	Felső-Lugos o. f.	480	Felsőlugos: Lugașu de Sus
N. Patak	411	Nagy-Patak o. f.	190	Felsőpatak: Valea Mare de Criș
Örvénd	495	Örvénd m. f.	725	Örvénd: Urvind
Ösi	572	Össi o. f.	360	Kisösi: Aușeu
Pestere	218	Pestere o. f.	250	Körösbarlang: Peștere
Pestes	709	Pestes/Pestyis o. f.	864	Köröspestes (Sólyomköpestes): Peștiș
Pósalaka	331	Póslaka m. f.	418	Pósalaka: Poșoloaca
Rév	1089	Nagy-Rév o.-m. f.	1171	Rév: Vadu Crișului
Rikosd	220	Rikosd o. f.	168	Rikosd: Butani
Serges	459	Serges o. f.	510	Serges: Șerghiș
Sonkolyos	301	Sonkolyos o. f.	206	Vársonkolyos: Șuncuiuș
Szabolcs	432	Szabolcs o. f.	381	Mezőszabolcs: Săbolciu
Szakadáth	583	Szakadát o. f.	614	Szakadát: Săcădat
Szaránd	455	Szaránd o. f.	410	Szaránd: Sărand
Szászfalva	203	Szászfalva o. f.	120	Szászfalva: Măgești
Szurdok	455	Szurdok o. f.	550	Élesdszurdok: Surduc
M. Telegd	1365	Mező-Telegd m. mv.	1692	Mezőtelekd: Tileagd
Telkesd	390	Telkesd o. f.	410	Telkesd: Tileșus
Telki	539	Mező-Telki m.-o. f.	635	Mezőtelki: Telechiu
Tinód	608	Tinód o. f.	303	Tinód: Tinăud

Topa	295	Körös-Topa o. f.	200	Köröstopa: Topa de Criş
Tötös	371	Tötös/Grós o. f.	352	Tötös: Groşi
P. Újlak	440	Pusztá-Újlak m. f.	618	Pusztáújlak: Uileacu de Criş
Úrgeteg	353	Úrgeteg o. f.	246	Úrgeteg: Ortiteag
Vircsolog	320	Vircsolag o. f.	304	Vércsorog: Vârciorog
Kövesd	398	Kövesd/Kujesd o. f.	210	Kövesd: Cuiessd
Bogd. Szóvárhegy	559	Bogdán-Szóvárhegy/Pikló o. f.	328	Szóvárhegy: Picleu
Czigányfalva	377	Czigányfalva s Tomkafalva/ Cziganyesti o. f.	205	Cigányfalva: Tigănestii de Criş
Tataros	774	Tataros/Brusztur o. f.	848	Tataros: Brusturi
K. Tótfalu	318	Kis-Tótfalu/Paulesty o. f.	305	Felsőtótfalu: Pauleşti
Kövág	442	Kövág o.-t. f.	426	Kövág: Chioag
Összesen	31.578		31.623	

III. M. Csékei választókerület

Irat		Fényes		Sebők
M. Cséke	571	Magyar-Cséke o. - m. f.	570	Magyarcséke: Ceica
Dragostyán	651	Dragostyán o. f.	651	Drágota: Drăgoteni
Ds. Gurbesd	568	Dsozsán-Gurbesd/Gojla o. f.	568	Gorbolyfalva: Josani
Feneres	652	Feneres o. f.	650	Fenyéres: Feneriş
B. Örvényes	502	Belényes-Örvényes o. f.	446	Belényesörvényes: Urviş de Beiuş
Petrány	323	Petrány o. f.	486	Pontoskő: Petrani
Petrász Sólomos	447	Petrász-Sólomos o. f.	433	Gyepűsólomos: Şoimuş
Pokola	473	Pokola o. f.	473	Biharpoklos: Pocola
Preszáka	552	Preszáka o. f.	529	Gyepűpataka: Prisaca
Remete	673	Remete m. f.	688	Magyarremete: Remetea
Rossia	789	Rossia o. f.	989	Biharrósa: Roşia
Szohodol Lázúr	624	Szokodol-Lazúr o. f.	617	Aszóirtás: Sohodol
Albest	270	Albest o. f.	270	Fehérak: Albeşti
Butsum	281	Bucsum o. f.	383	Tőkefalva: Bucium
Bukorvány	117	Bukorvány o. f.	307	Bokorvány: Bucuroaia
D. Cséke	437	Drág-Cséke o. f.	562	Drágcséke: Drăgeşti
Cseszora	532	Cseszora o. f.	513	Cseszvára: Ceişoara
Dékányesd	253	Dékányesd o. f.	423	Dékányos: Dicănesti
Dobrest	115	Dobrest o. f.	500	Bihardobrosd: Dobreşti
K. Domborvitza	486	Kis-Dombrovcza o. f.	336	Kisdombró: Dumbrăviţa
Ds. Forró	825	D[s]ozsán-Forró o. f.	825	Belényesforró: Forău
Dusest	549	Dusest o. f.	643	Dusafalva: Duşeşti
Farkaspataka	519	Farkaspataka/Lupaj o. f.	415	Farkaspatak: Lupoaia
Forrószeg	377	Forrószeg o. f.	289	Forrószeg: Forosig

Az országgyűlési népképviselő kezdetei Bihar vármegyében – 41

Gruilung	223	Hosszúliget/Gruilung	219	Hosszúliget: Gruilung
M. Gyepes	455	Magyar-Gyepes/Kálemáre o. f.	483	Magyargyepes: Calea Mare
Hegyes	195	Hegyes o. f.	197	Hegyes: Hidiş
N. Nagyhegyes	378	Nán-Hegyesel/Hegyesel-Inánd o. f.	505	Nánhegyes: Hidişel
Ó. Hodos	359	Oláh-Hodos/Hodis o. f.	306	Csékehodos: Ogeşti
Hogyis	179	Hogyis/Ozsest o. f.	229	Csékehodos: Ogeşti
Jáncsesd	393	Jáncsesd o. f.	486	Jancsófalva: Inceşti
Kerpesd	337	Kerpest (Nagy-) o. f.	420	Nagykerpesd: Cornişeşti
P. M. Kimpán	328	Papmező-Kimpány o. f.	505	Nagypapmező: Câmparii de Pomazeu
Kapocsán	243	Kapocsány o. f.	230	Kapocsány: Copăceni
Korbesd	417	Korbest o. f.	583	Hollószeg: Corbeşti
Kosgyán	404	Kosgyán o. f.	410	Kosgyán: Coşdeni
Kotyiklet	445	Kotyiklet o. f.	520	Kótliget: Cotiglet
Kráncsesd	308	Kráncsesd o. f.	320	Karácsonfalva: Crănceşti
M. Lázur	478	Miklós-Lázur o. f.	430	Miklósirtás: Lăzăreni
Bikács	275	Bikács [p.]	300	in: Méhelő: Miheleu
Lunkaszprie	304	Lunkaszprie o. f.	375	Lankás: Luncasprie
N. Káránd	141	Káránd/(Nagy-) pusztá (o.)	167	Nagykáránd: Cărândeni
P. Sz. Márton	169	Pecze-Szent-Márton m. f.	183	Váradszentmárton: Sânmartin
A. Mező	299	Almamező/Alsó-Hegyesel o. f.	354	Almamező: Hidişelu de Jos
H. Mező	478	Harangmező/Felső-Hegyesel o. f.	653	Harangmező: Hidişelu de Sus
N. Patak	717	Nagy-Patak/Válemáre o. f.	300	Nagypatak/Alsópatak: Valea Mare de Codru
Papmező	310	Papmező o. f.	300	Kispapmező: Pomezeu
Robogány	477	Robogány-Lázur o. f.	439	Robogány: Răbăgani
Rogoz	437	Rogoz o. f.	437	Rogoz: Rogoz
Rottarest	289	Rotarest o. f.	218	Rotaresd/Kerekesfalva: Rotăreşti
P. M. Szelistye	141	Papmező-Szelistye o. f.	141	Papmezőszeliste: Sălişte de Pamezu
Sz. Szelistye	656	Száldobágy-Szelistye o. f.	651	Körösszáldobágy: Săldăbagiu Mic
Szitány	308	Szitány o. f.	450	Szitány: Sitani
Szokány	442	Szókány/Szőcsfalva o. f.	437	Szokány: Săucani
Szombatság	911	Szombatság o. - t. f.	607	Szombatság: Sămbăta
Spinus	378	Szpinus o. f.	420	Tősfalva: Spinuş de Pomezeu
Sztrákos	263	Sztrákos o. f.	315	Isztrákos: Stracoş

Terpesd	437	Terpest o. f.	399	Törpefalva: Zavoiu [Cerpeştii Mici; Racas]
A. Topa	152	Alsó-Topa o. f.	220	Alsótópa: Topa de Jos
F. Topa	462	Felső-Topa o. f.	540	Felsőtopa: Topa de Sus
Topesd	219	Topest o. f.	211	Toposd: Topeşti
B. Újlak	848	Belényes-Újlak m. f.	832	Belényesújlak: Uileacu de Beiuş
B. Valány	488	Belényes-Valány o. f.	316	Belényesvalány: Vălenii de Beiuş
P. M. Valány	317	Papmező-Valány o. f.	450	Papmezővalány: Văłani [!] de Pomezau
Varasány	625	Varasány o. f.	487	Varaseni/Veresfalva: Vărăşeni
Venter	940	Venter o. f.	921	Venter: Vintere
Hollód	390	Hidastelek/Hollód o. f.	380	Pusztahollód: Holod
Csehi	644	Csehi o. f.	630	Váradcsehi: Cihei
Hájó	407	Hájó o. f.	287	Hájó: Haieu
Rontó	426	Rontó o. f.	330	Rontó: Rontău
Sz. Elek	350	Szent-Elek o. f.	450	Biharszentelek: Sântelec
Szöllös	467	Szöllös m. f.	500	Váradszöllös: Seleuş
Tasádfű	718	Tassádfő o. f.	810	Tasádfő: Taşad
Összesen	31.613		32.809	

IV. Belényesi választókerület

Irat		Fényes		Sebők
Belényes	2170	Belényes m. - o. mv.	2273	Belényes: Beiuş
Vaskóh	514	Vaskóh m. - o. mv.	510	Vaskóh: Vaşcău
A. Verzár	235	Alsó-Verzár o. f.	380	Alsófüves: Vărzarii de Jos
Baresd	257	Barest o. f.	260	Újbáresd: Uibăreşti
Briheiny	349	Briheny o. f.	285	Berhény: Briheni
F. Verzár	264	Felső-Verzár o. f.	365	Felsőfüves: Vărzarii de Sus
Gyigyisen	545	Gyigyisény-Vojény o. f.	458	Gyegyesén: Ghighişeni
Határ	264	Határ o. f.	268	Határ: Hoţârel
Kalugyer	409	Kalugyer o. f.	655	Kalugyer: Ponoraele
Kerpellyét	218	Kerpenyet o. f.	535	Kerpenyéd: Cărpinet
Kimp	280	Kimp o. f.	600	Kimpul/Vaskohmező: Câmp
Kollesd	239	Kollest o. f.	550	Kolafalva: Coleşti
Kristyór	763	Kristyór o. f.	600	Biharkristyor: Cristioru de Jos
Lehetsén	574	Lehecsény o. f.	420	Lehecseny: Leheceni
Lunka urzesd	544	Lunka-Urzeszt o. f.	413	Biharlunka: Lunca

Petrieliny	227	Petrikény–Zavojen o. f.	418	Petrelény: Petrileni
Polyána	359			Polyána p. in: Felsőlugos: Lugașu de Sus (?)
Rieny	397			Rény: Rieni
Seggesd	432	Segyest o. f.	457	Szegyesd: Seghiște
Stej	287	Stej o. f.	386	Stejvaspatak/Vaskohsziklás: Dr. Petru Groza/Ștej
Sust	278	Sust o. f.	258	Susd: Șuștiu
V. Szelistye	374	Vaskoh-Szelistye o. f.	350	Vaskohszeliste: Săliște
Szerbesd	327			Szerbesd: Sarbesti
V. Szokodol	326	Szokodol (a vaskohi uradalomban) o. f.	450	Szohodol/Vaskohaszód: Iz buc
Rézbánya	1406	Rézbánya o.-n. bányaváros	1160	Rézbánya: Nucet
A. Kimpán	320	Alsó-Kimpány o. f.	205	Alsómezős: Cămpanii de Jos
F. Kimpán	212	Felső-Kimpány o. f.	426	Felsőmezős: Cămpani
F. Fekete völgy [Valenyágra]	166	Felső-Valenyágra/Felső-Fekete völgy o. f.	166	Felsőfekete völgy: Valea de Sus
Fonácza	367	Fonácza o. f.	383	Fonóháza: Fărate
Herczesd	413	Herzesd o. f.	287	Herzafalva: Hârsești
Kis Kóh	313	Kis-Koh o. f.	313	Kiskoh: Chișcău
Szegyestel	311	Segyestel o. f.	287	Szegyestély/Kisszegyesd: Seghiștel
A. Fekete völgy [Valenyágra]	470	Alsó-Valenyágra/Alsó-Fekete völgy o. f.	450	Alsófekete völgy: Valea de Jos
A. Pojény	384	Alsó-Poény o. f.	384	Alsópójény: Poienii de Jos
Balalény	324	Balalény o. f.	324	Balalény: Bălan
B. Lázur	244	Belényes-Lázur o. f.	244	Belényesirtás: Lazuri de Beiuș
B. Szelistye	364	Belényes-Szelistye o. f.	364	Belényesszeleste: Săliște de Beiuș
Belezsény	336	Belezsény o. f.	336	Belezsény: Belejeni
Bragyes	578	Bragyeth o. f.	575	Biharfényves: Bradet
Boksa	248			
Budurácsa	949	Budurásza o. f.	949	Bondoraszó: Budureusa
Buntyesd	359	Buntyesd o. f.	359	Bontesd: Buntești
Burda	458	Burda o. f.	456	Borda: Burda
Dragonyesd	199	Dragonyest o. f.	199	Dragánfalva: Drăgănești
Dombrován	540	Dombrovány o. f.	540	Dombrovány: Dumbrăveni
Négerfalva	273	Nyégerfalva/Feketefalva m.-o. f.	263	Kisnyégerfalva: Grădinari
F. Pojény	769	Felső-Poény o. f.	769	Felsőpójény: Poienii de Sus
Fenes	162	Fenes m. - o. f.	1062	Várasfenes: Feniș

Feritse	354	Feritse o. f.	354	Feritse: Ferice
Füzegy	273	Füzegy o. f.	273	Füzegy: Fiziş
Gurány	425	Gurány o. f.	425	Gurány: Gurani
Gyalány	371	Gyalány/Tövisfalva o. f.	355	Gyalány: Delani
Henkeres	576	Henkeres o. f.	576	Henkeres: Hinchiriş
Jánosfalva	487	Jánosfalva m. - o. f.	486	Körösjanosfalva: Ioaniş
Kakacsény	138	Kakacsény o. f.	138	Kakacsény: Cucuceni
Karbunár	617	Karbonár o. f.	617	Biharszenes: Cărbunari
Kebed	545	Kebed o. f.	546	Biharkaba: Căbeşti
K. Belényes	426	Kis-Belényes/Bei[u]sell o. f.	426	Kisbelényes: Beiuşele
Kocsuba	239	Kocsuba o. f.	239	Felsőkocsoba: Cociuba Mică
Kreszulya	470	Kreszulya o. f.	470	Kereszély: Cresuia
Kuraczel	456	Kuraczel o. f.	456	Tisztásfalva: Curătele
Köszvényes	568	Köszvényes/Kusziis o. f.	568	Köszvényes: Cusaiuş
Lelesd	345	Lelesd o. f.	345	Lelesd: Leleşti
Magura	660	Magura o. f.	660	Biharmagura: Măgura
Mérág	388	Mérág o. f.	388	Mérág: Mierag
Mézes	457	Mézes o. f.	457	Mézes: Mizies
Meziád	1036	Meziád/Mezőfalva o. f.	1034	Mézed: Meziad
Petróz	495	Petrórsa/Kőfalva o. f.	495	Vasaskőfalva: Pietroasa
P.Z. Cziganyesd	649	Cziganyesd/Pakalesd/Pantased -Cziganyesd	649	Cigányosd: Țigăneşti de Beiuş
Sebess	511	Sebes o. f.	511	Körössebes: Sebiş
B. Sz. Márton	294	Belényes-Szent-Márton o. f.	294	Belényesszentmárton: Sânmartin de Beiuş
Sonkolyos	588	Sonkolyos o. - m. f.	583	Belényessonkolyos: Şuncuiş
Száka	373	Száka o. f.	369	Száka: Saca
Szod	329	Szóod o. f.	329	Szód: Săud
Szudrits	492	Szudrics o. f.	490	Kisszedres: Sudrigiu
Talp	265	Talp o. f.	265	Talp: Talpe
Tarkaitza	272	Tarkaicza/Kis-Tárkány o. f.	272	Tárkányka: Tărcăita
Tárkány	948	Tárkány m. f.	948	Köröstárkány: Târcaia
Tatárfalva	268	Tatárfalva/Totoreny o. f.	268	Tatárfalva: Totoreni
Telek	162	Telek o. f.	102	Telek: Teleac
Nyimvesd	751	Nyimvesd/Vajdafalva o. f.	951	Vajdafalva: Voivodeni
Összesen	36.023		36.507	

V. Tenkei választókerület

Irat		Fényes		Sebők
Tenke	1761	Tenke/Tyinka m. f.	1734	Tenke: Tinca
Bél	1282	Bél o. mv.	1367	Bél: Beliu

Ágris	217	Ágris o. f.	216	Bélegeregy: Agrișu Mic
Árkus	382	Árkus o. f.	411	Bélárkos: Archiș
Barzesd	187	Barzesd o. f.	183	Barzafalva: Bârzești
Bényesd	194	Benyesd o. f.	200	Benyefalva: Benești
Bokja	118	Bokkia o. f.	400	Boklya: Bocia
Bogy	176	Bogy o. f.	245	Bogy: Bodiu
Botfej	103	Botfej o. f.	308	Botfej: Botfei
Cs. Valány	194	Csontháza-Valány/Csontháza o. f.	280	Csontháza: Ciuntești
Gross	506	Grós o. f.	510	Grós: Groș
Hagymás	321	Hagymás o. f.	583	Bélhagymás: Hășmaș
Kalácsa	466	Kalácsa o. f.	718	Bélkalocsa: Călacea
Kislak	369	Kislaka o. f.	657	Kislaka: Chișlaca
K. Maros	183	Kis-Maros o. f.	220	Bélkismaros: Stoinești
Koroly	162	Koroj o. f.	385	Bélkaroly: Coroi
Krajova	349	Krajova o. f.	481	Bélkirálymező: Craiva
Kumanyesd	186	Kumanyesd o. f.	153	Kománfalva: Comanești
Szék	307	Szék o. f.	404	Bélmárkaszék: Seliște
Mocsirla	397	Mocsirla o. f.	715	Bélmocsolya: Lunca Teuzului
N. Maros	223	Nagy-Maros o. f.	315	Bélnagymaros: Măraș
Nyermegy	192	Nyermegy o. f.	258	Nermegy: Nermiș
Olcsa	409	Olcsa o. f.	618	Olcsa: Olcea
Ökrös	827	Ökrös/Ukuris o. f.	884	Ökrös: Ucuriș
Örvényes	182	Bél-Örvényes/Krois o. f.	220	Bélörvényes: Urvișu de Beliu
Poklusa	130	Poklusa o. f.	65	in: Csontaháza: Ciuntești
Rogoz	192	Bél-Rogoz o. f.	183	Bélrogoz: Rogoz de Beliu
Siád	203	Siad o. f.	425	Sajád: Șiad
A. Tagadó megyes	390	Tagadó/Tagadó-Megyes o. f. Tagadó-Megyes puszta, óhitű (o.)	598 455	Tagadómedgyes: Tăgădău
Káránd	389	Káránd (Toplicza-) o. f.	389	Hévízkáránd: Cărand
Hodosel	206	Hodosel puszta, óhitű (o.)	600	
Klit	147			Pusztaklitt in: Bélhagymás: Hășmaș vagy Klitti puszta in: Bélörvényes: Urvișu de Beliu
Szuszák	536	Szuság puszta (o.)	600	Pusztaszuszág: Susag
Bélfenyér	1394	Bélfenyér m. f.	1375	Bélfenyér: Belfir
F. Győrös	701	Feketegyőrös/Zires o. f.	625	Feketegyőrös: Girișu Negru
F. Tót	1012	Fekete-Tóth o.-m. f.	964	Feketetót: Tăut

Kisháza	1316	Kisháza o. f.	1316	Kisháza: Chesa
Karassó	792	Karaszó o. f.	792	Karaszó: Cărăsău
Kocsuba	1259	Kocsuba o. f.	1451	Alsókocsoba: Cociuba Mare
Petegd	859	Petegd/Petyiged o. f.	859	Petegd: Petid
Gyanta	1530	Gyanta/Zsinta m. f. + Rohány (o.)	1358+385	Gyanta: Ginta
Hosszúaszó	827	Hosszúaszó o. f.	960	Biharhosszúaszó: Hosuasău de Tinca
Kápolna	344	Kápolna o. f.	683	Feketekápolna: Căpâlna
Mocsár	301	Mocsár o. f.	273	Tenkemocsár: Dumbrava
Rippa	366	Rippa o. f.	330	Körösmart: Râpa
Rózsafalva	247	Rózsafalva/Fonó o. f.	350	Rózsafalva: Fonău
Vasand	349	Vasand/Osam o. f.	600	Vasand: Oșand
Körbed	1401	Görbed/Gurbegy o.-t. f.	913	Tenkegörbed: Gurbediu
Nyárló	455	Nyárló o. f.	546	Nyárló: Mierlău
Somogy-uzsupa	372	Somogy-Uzsópa/Sumusz o. f.	708	Váraduzsopa: Șumugiu
Sáji	607	Sályi/Savai m.-o. f.	615	Biharsályi: Șauaieu
Ó. Gyepes	403	Gyepes/Oláh-Gyepes	645	Oláhgyepes: Gepiș
Urszád	287	Urszád o. f.	278	Urszád: Ursad
Sólym	149	Sólyom o. f.	149	Sólyom: Șoimi
B. [T.(!)] Széplak	224	Széplak/Szuplák o.f. (84 ref. m.)	808	Tenkesszéplak: Suplacu de Tinca
B. Sz. Miklós	335	Belényes-Szent-Miklós o. f.	326	Belényesszentmiklós: Sănnicolau de Beiuș
Borz	212	Borz o. f.	212	Borz: Borz
H. Dombrovicza	456	Havas-Dombrovicza o. f.	1056	Havasdombró: Dumbrăvita de Codru
Mihelő	334	Mirló/Mihelő o. f.	383	Méhelő: Miheleu
K. Káránd	99	Kis-Káránd puszta	25	Kiskáránd: Cărănzel
Árpád	1024	Árpád f. f.	1130	Árpád: Árpășel
Kávásd	652	Kávásd o. f.	663	Kávásd: Căuașd
F. Bátor	866	Fekete-Báthor o. f.	750	Feketebátor: Batăr
Tulka	2094	Tulka o. f.	1538	Tulka: Tulca
Szakács	193	Szakács o. f.	204	Felsőszakács: Secaci
Összesen	34.455		37.005	

VI. Szalontai választókerület

Irat		Fényes		Sebők
Szalonta	10 375	Szalonta (Nagy-Szalonta) m. mv.	10 300	Nagyszalonta: Salonta
K. Ürögd	361	Kis-Ürögd o. f.	313	Kisürögd: Chisirid
Nyárszeg	333	Nyárszeg/Nyerszig o. f.	650	Nyárszeg: Miersig
Ó. Apáti	330	Oláh-Apáti o. f.	556	Oláhapáti: Apateu

Pósa	298	Pósa o. f.	365	Váradpósa: Păușa
Székelytelek	489	Székelytelek/Szityityelek o. f.	699	Székelytelek: Sititelec
Ant	1050	Anth m. f.	813	Ant: Ant
Tamásda	1280	Tamásda m. - o. f.	1020	Tamáshida: Tamașda
Baj	1062	Bajj m. f.	820	Mezőbaj: Boiu
Illye	1972	Illye/Csömegy o. f.	900	Illye: Ciomeghiu
Ó. Homorog	838	Homorog/Oláh-Homorog o.f.	1233	Oláhhomorog: Homorog
Kardó	584	Kardó o. f.	566	Kardó: Cordău
Madarász	488	Madarász o. f.	1200	Madarász: Mădăras
Marcziháza	414	Marcziháza o. f.	318	Marciháza: Martihaz
Jánosda	1412	Jánosda o. f.	1288	Jánosd: Ianoșda
K. Gyán	1930	Kötegyán m. f.	1665	Kötegyán
Sarkad	6249	Sarkad m. mv.	5269	Sarkad
Összesen	32.219		17.675	

VII. Ugrai választókerület

Irat		Fényes		Sebők
N. Ürögd	754	Nagy-Ürögd o. f.	615	Nagyürögd: Norojid
Bikáts	1044	Bikács t.-o. f.	1073	Mezőbikács: Bicaci
Less	620	Less m. - o. f.	556	Les: Leșu
Gyapju	511	Gyapju/Zepjü o. f.	608	Gyapju: Gepiu
Barakony	376	Barakony o. f.	320	Felsőbarakony: Berechiu
Cséfa	946	Cséfa o. mv.	913	Cséffa: Cefa
Peszt	1122	Pestere [Pusztá Ugra mellett]		Peterdi p. in: Biharugra
M. Gyán	1098	Mező-Gyán m. f.	1463	Mezőgyán
V. Gyán	1107	Vizesgyán/Topoly o. f.	957	Vizesgyán: Toboliu
Gyires	978	Gyires/Zsiriz o. f.	1149	Körösgyires: Girișu de Criș
Harsány	1325	Harsány m. f.	1238	Körösnagyharsány
Inánd	376	Inánd o. f.	310	Inánd: Inand
Körösszeg	995	Keresztzeg/Körösszeg o. f.	1285	in: Körösszegapáti
S. Keresztúr	1940	Sarkad-Keresztúr m.-o. f.	1164	Sarkadkeresztúr
Méhkerék	1843	Méhkerék/Méhkerettyü o. f.	2507	Méhkerék
Okány	2124	Okány m. f.	1496	Okány
Rojt	679	Rojt o. f.	918	Rojt: Roit
Sz. András	741	Szent-András o. f.	150	Biharszentandrás: Sântandrei
Ó. Szentmiklós	1741	Oláh-Szent-Miklós o. f.	1350	Oláhszentmiklós: Sănnicolau Român
Tarján	1122	Tarján m.-o. f.	1091	Köröstarján: Tărian
Mind Szent	102	Mindszent (puszta)		in: Köröstarján: Tărian
Ugra	1496	Ugra m. f.	1537	Biharugra
Új Palota	489	Palota, Új-Palota n. f.	433	Újpalota: Palota

Zsadány	1339	Zsadány m. f.	1699	Zsadány
Pankota	104	Pankota puszta		in: Gyapjú: Gepiu
T. Radvány	322	Tisza-Radvány puszta (Tisza Lajosé)		in: Cséffa: Cefa
Keményfok	180	Keményfok puszta		Keményfok: Avram Iancu
F. [?] Ősi	116	Ősi puszta		Sarkad; Körösszakál
K. Megyes	116	Megyes puszta (Sarkad alatt)		Megyes p. in: Sarkad
Szakály	670	Szakál m. f. (574 ortodox hitű!)	716	Körösszakál
M. Homorog	910	Homorog (Magyar-Homorog) m. f.	793	Magyarhomorog
Komádi	2581	Komádi m. f.	2700	Komádi
Apáti	1215	Keresztaszeg-Apáti m.-o. f.	1251	in: Körösszegapáti
Összesen	31.092		28.298	

VIII. Bárándi választókerület

Irat		Fényes		Sebők
Bakonszeg	2479	Bakonyszeg (!) m. f.	1427	Bakonszeg
Báránd	4188	Báránd m. f.	4089	Báránd
Derecske	7345	Derecske m. mv.	6356	Derecske
Dancsháza	597	Dancsháza m. f.	800	Bihardancsáza
Kaba	5962	Kaba m. mv.	6106	Kaba
Kis Kaba	126	Kis-Kaba puszta [m.]		in: Kaba
Nagy Bajom	3617	Nagy-Bajom m. f.	3895	Biharnagybajom
Nagy Rábé	1872	Nagy-Rábé m. f.	1860	Nagyrábé
Pusztá Kovácsi	250	Pusztá-Kovácsi, pusztá		in: Bakonszeg
Szerep	882	Szerep m. f.	980	Szerep
Tépe	954	Tépe m. f.	1057	Tépe
Torda	1292	Torda m. f.	1365	Bihartorda
Udvari	2752	Udvari m. f.	3150	Sárrétudvari
Összesen	32.316		30.982	

IX. Berettyóújfalu választókerület

Irat		Fényes		Sebők
B. Újfalu	4656	Berettyó-Újfalu m. m. o.	5000	Berettyóújfalu
Herpáj	133	Herpály pusztá	146	in: Berettyóújfalu
Ártánd	783	Ártánd m. f.	783	Ártánd
Bedő	728	Bedő m. [ortodox hitű] f.	850	Bedő
Bojt	1099	Bojt m. f.	1059	Bojt
Bors	1248	Bors m. f.	1238	Bors: Bors
Bereg Böszörmény	2621	Bereg-Böszörmény m. mv.	3200	Berekböszörmény
Csőkmő	1916	Csőkmő m. f.	2084	Csőkmő
Darvas	770	Darvas m. o. f.	951	Darvas
Furta	1996	Furta m. f.	1500	Furta
Mező Keresztes	3247	Keresztes, (Mező-) m. f.	2700	Biharheresztes

Az országgyűlési népképviselő kezdetei Bihar vármegyében – 49

Nyésta	79	Kis-Nyésta (Komádi); Nagy-Nyésta (Magyarhomorog)		Nyésta in: Magyarhomorog
Peterd	439	Mező-Peterd m. f.	496	Mezőpeterd
Sas	1296	Sas, Mező-Sas m. f.	1279	Mezősas
Közmösd	203	Közmösd p. [Keresztszeg-Apáti -nál]		Közmösd p. in: Körösszegapáti
Kis Szántó	469	Kis-Szántó m. f.	474	Kisszántó: Sántaul Mic
Szent János	1372	Szent-János m. f.	1378	Biharszentjános: Sántion
Szent-Péterszeg	1108	Péterszeg/Szent-Péterszeg m. f.	1502	Szentpéterszeg
Berettyó Sz. Márton	937	Berettyó-Szent-Márton m. f.	(201 ffi)	Berettyósztentmárton in: Berettyóújfalu
Told	362	Told p. (m.)	382	Told
Zsáka	1642	Zsáka m. f.	2005	Zsáka
Váncsod	1193	Váncsod m. f.	1750	Váncsod
Összesen	29.331		29.071	

X. Hosszúpályi választókerület

Irat		Fényes		Sebők
Esztár	1130	Esztár m. f.	1840	Esztár
Gáborján	559	Gáborján m. f.	1356	Gáborján
Hencida	1049	Henczida m. f.	1738	Hencida
Hosszúpályi	2379	Hosszú-Pályi m. f.	2232	Hosszúpályi
H. Bagos	2302	Bagos, Hajdu-Bagos m. f.	1418	Hajdúbagos
Konyár	2788	Konyár m. f.	2670	Konyár
Monostorpályi	1434	Monostor-Pályi m. f.	1020	Monostorpályi
Mikepércs	1857	Pércs, Mike-Pércs/Kis-Pércs m. f.	1453	Mikepércs
Pocsaj	2940	Pocsaj m. f.	2300	Pocsaj
Sámson	3592	Sámoson m. f.	4612	Hjdúsámson
Sáránd	1132	Sáránd m. f.	1513	Sáránd
Vértes	1648	Vértes m. f.	1855	in: Létavértes
Nagy Léta	4031	Nagy-Léta m. f.	5000	in: Létavértes
Összesen	25.821		27.943	

XI. Székelyhídi választókerület

Irat		Fényes		Sebők
Székelyhíd	3399	Székelyhíd m. mv.	3441	Székelyhíd: Sácueni
Éradon	505	Ér-Adony m. f.	843	Éradony: Adoni
Álmosd	1510	Álmosd m. f.	1723	Álmosd
Asszony vására	2077	Asszonyvására m. f.	1280	Asszonyvására: Targusov
Bagamér	1800	Bagamér m. f.	1974	Bagamér
Csokaly	1049	Csokaj m. f.	1138	Csokaly: Ciocaire
Diószeg	4930	Diószeg m. mv.	6048	Bihardiószeg: Diosig

Jankafalva	140	Jankafalva puszta	150	Diosig (commun), lanca (sat)
Kis Kereki	841	Kis-Kereki m. f.	1000	Kiskereki: Chereciu
Ér-Keserű	1580	Keserű (Ér-) m. f.	2300	Érkeserű: Cheşereu
Kokad	1011	Kokad/Kokot m. f.	1289	Kokad
Kóly	620	Kóly m. f.	758	Kóly: Coliu
Nagy Kágya	142	Kágya (Nagy-) puszta m. (ref.)	315	Nagykágya: Cadea
Kis Kágya	142	Kágya (Kis-) puszta m. (ref.)	280	Kiskágya: Cadea Mică
Köbölkút	820	Köbölkút m. f.	1522	Köbölkút: Gbelce
Mihályfalva	2589	Mihályfalva m. mv.	2870	Érmihályfalva: Valea lui Mihai
Sváb Olaszi	644	Sváb-Olaszi m. f.	626	Érolaszi: Olosig
Gálos Petri	964	Gálospeti m. f.	1069	Gálospetri: Gáloşpetreu
Ér-Selind	703	Ér-Selind m. f.	650	Érselind: Şilindru
Ér Semjén	2422	Ér-Semjén m. f.	1800	Érsemjén: Şimian
Szent Imre	1332	Szent-Imre m. f.	1200	Hegykőzszenzimre: Sântimreu
Szent Miklós	1374	Hegyköz-Szent-Miklós m. f.	856	Hegykőzszenzmiklós: Sănnicoleau de Munte
Szent Jobb	1378	Szent-Jobb m. f.	1315	Szentjobb: Sâniob
Ér Tarcsa	786	Ér-Tarcsa m. f.	950	Értarcsa: Tarcea
Összesen	32.458		35.406	

XII. Margit[ti]ai választókerület

Irat		Fényes		Sebők
Margita	2943	Margita m. mv.	3218	Margitta: Marghita
Felső Ábrán	311	Felső-Ábrány/Ábrány de Szusz m. - o. f.	483	Érábrány: Abram
Vedres Ábrán	517	Vedres-Ábrány o.-m. f.	440	Vedresábrány: Abrămut
Albis	917	Albis m. f.	1300	Albis: Albiş
Almaszeg	542	Almaszeg/Vojvoz o. f.	315	Almaszeg: Vaivozi
Huta	349	[Almaszeg része]		Almaszeghuta Huta Voivozi
Bárdfalva	242	Bártfalva/Szátulbár o. f.	250	Bárdfalva: Berbeşti
Baromlak	604	Baromlak o.-t. f.	214	Baromlak: Borumlaca
Bájog	907	Bályok/Ball [Baik (!)] m. f.	994	Bályok: Baic
Bodonos patak	637	Bodonospatak magyarosodó tót f.	750	Bodonos: Budoii
Bogyoszló	908	Bogyoszló m. f.	1100	Érbogyoszló: Buduslău
Bósaj	256	Bozsaj o. f.	150	Bozsaly: Bogei
Cselános	598	Csanáros o.-m.-t. f.	489	Biharcsanáros: Cenaloş
Csehtelek	470	Csételek o. f.	418	Csehtelek: Cintelec

Déda	311	Déda/Gyida o. f.	258	Berettyódéda: Ghida
Felső Derna	389	Felső-Derma	358	Felsőderma: Derna
Alsó Derna	355	Alsó-Derma	584	Alsóderma: Dernișoara
Dizsér	465	Dizsér o. – t. f.	413	Dizsér: Dijir
Fancsika	343	Fancsika/Faska o. f.	205	Érfancsika: Făncica
Genyété	442	Genyété o. f.	380	Genyété: Ghenetee
Hőke	102	Hőke o. f.	139	Hőke: Haucești
Kécz	598	Kécz m.-o. f.	956	Magyarkéc: Cheț
Keresztúr	405	Keresztúr m.-o. f.	485	Apátkeresztúr: Crestur
Királyi	342	Királyi o. f.	410	Berettyókirályi: Chiraleu
Közepes	396	Közepes o. f.	430	Közepes: Cuzap
Vámosláz	576	Vámos-Láz/Kis-Láz o. f.	440	Vámosláz: Chlișlaz
Lüki Kohán	400	Lüki-Kohány/Ityivsi-Kohán o. f.	241	Lüki: Iten
Micske	1057	Micske/Miska m. mv.	1014	Micske: Misca
Otomán	1116	Ottomány m. f.	980	Ottomány: Otomani
Pappfalva	573	Papfalva/Popesd o. f.	420	Papfalva: Popești
Mónos Petri	838	Mónos-Petri m. f.	801	Monospetri: Petreu
Poklos telek	684	Poklostelek/Poklusa m. f.	535	Poklostelek: Pocolușa de Barcău
Sárszeg	402	Sárszeg o. f.	350	Sárszeg: Sărsig
Sás telek	462	Sásstelek/Szákálatsen o. f.	299	Sásstelek: Sacalasău
Pojána Puszta	101	[Sásstelek része?]		in: Sacalașau [?]
Széltalló	390	Széltalló/Márizsnye o. f.	360	Széltalló: Margine
Széplak	1500	Széplak m. f.	1400	Berettyószéplak: Suplacu de Barcău
Szentlázár	368	Szent-Lázár o. f.	330	Szentlázár: Sântlazar
Szoldobágy	236	Száldobágy o. f.	330	Száldobágy: Săldăbagiu de Barcău
Szunyogd	362	Szunyogd/Szújog o. f.	451	Szunyogd: Suiug
Terje	348	Terje o. f.	743	Terje: Triu
Terebes	348	Terebes o. f.	210	Biharterebes: Chiribiș
Tóti	950	Tóti m. f.	910	Tóti: Tăuteu
Szalacs	3769	Szalacs m. mv.	5300	Szalacs: Sălacea
Piskót	2081	Piskólt m. f.	1777	Piskolt: Piscolt
Vasad	1089	Vasad o. f.	1398	Érvasad: Vășad
Bisztra Újfalu	127	Bisztra-Újfalu/Spurkány	260	Sebesújfalu: Bistra
Várvíz	791	Várvíz o. f.	336	Várvíz: Varviz
Szocsek	229	Socset t. puszta (Várvíz)	25	Forduló: Socet
Verzár	230	Verszál t. gyarmat (Várvíz)		Füves: Vărzari
Összesen	33.376		33.649	

Magyarázat

A választókerületi táblázatok alapját a 17. és 18. sz. jegyzetekben hivatkozott források képezik. A három rovat közül az első („Irat”) is erre utal. Az ebben található lakosságszámtól némi – némely

helységnél jelentős – eltérést mutatnak FÉNYES ELEK *Magyarország geographiai szótára* (Pest, 1851) alapján megállapított népességi adatok („Fényes”).

A két első rovatban a helységek egykorú megnevezését vettem föl, esetlegesen több változatban is. A harmadik rovat a későbbi hivatalos magyar és román helységneveket tartalmazza, ha nem is valamennyi változatban. A Romániába esett helységnevek „megfejtésénél” elsősorban SEBŐK LÁSZLÓ *Határon túli magyar helységnévszótár* (Bp., 1997) c. művét használtam (innen a „Sebők” rovatcím), ám nem egy esetben – különösen egykori puszták, valamint egyesítések révén „névtelenné vált” helységek esetében – vissza kellett nyúlnom GYALAY MIHÁLY *Magyar igazgatótörténeti helységnévlexikonához* (Bp., 1989) is. E rovatban a Magyarországon maradt helységek mai nevei is föllelhetők.

A helységeknel hagyott rovatok adathiányra vallanak.

A „Fényes” rovatban használt rövidítések: m.f. = magyar falu; m.mv. = magyar mezőváros; m. o. mv. = magyar–oláh (román) mezőváros; o.f. = oláh (román) falu; o.–m.f. = oláh (román) – magyar falu; o.–n. bányaváros = oláh (román) – német bányaváros; o.–t. f. = oláh (romány)–tót (szlovák) falu; o. mv. = oláh (román) mezőváros; o.–n.mv. = oláh (román)–német mezőváros; t. = tót (szlovák). A román népnév helyett egykori magyarmegfelelőjének a használata akkoriban még általános volt, mely olykor még a helységnevekben (pl. Oláhhomorog), sőt falurész-nevekben (pl. Bagamérban: Oláhfalu) is jelentkezett.

Feljegyzés

Ért. 1848. é. június 26. Szalonta Szabolcs vármegye katonái által készített névlistája, mely a helyi magyar és oláh lakosok nevével, lakóhelyével, foglalkozásával, és más adatokkal van ellátva. A listát a katonák a helyi lakosoktól gyűjtötték össze, és a listát a katonák a helyi lakosoktól gyűjtötték össze, és a listát a katonák a helyi lakosoktól gyűjtötték össze.

Oldal	Név	Település	Állás	Magyar	Helység	Feljegyzés
1.	Kovács János	1				
2.	Kovács János	1				
3.	Kovács János	1				
4.	Kovács János	1				
5.	Kovács János	1				
6.	Kovács János	1				
7.	Kovács János	1				
8.	Kovács János	1				
9.	Kovács János	1				
10.	Kovács János	1				
11.	Kovács János	1				
12.	Kovács János	1				
13.	Kovács János	1				
14.	Kovács János	1				

14

2. Bihar vm. választói és szavazói 1848-ban

Választókerület	Lakosság	Választók	Szavazók
247. (VIII.) Bárándi vk.	30.982	2001	6,58%
248. (IV.) Belényesi vk.	36.023	1127	3,13%
249. (IX.) Berettyóújfalui vk.	29.321	1729	5,89%
250. (I.) Bihari vk.	33.241	3166	9,52%
251. (III.) Magyarcskéi vk.	31.613	583	1,84%
252. (II.) Élesdi vk.	31.978	2597	8,12%
253. (X.) Hosszúpályi vk.	25.811	2096	8,12%
254. (XII.) Margittai vk.	33.376	2704	8,10%
255. (VI.) Szalontai vk.	32.219	2099	6,52%
256. (XI.) Székelyhidi vk.	32.458	3184	9,80%
257. (V.) Tenkei vk.	33.458	1080	3,23%
258. (VII.) Ugrai vk.	31.092	1887	3,81%
247.–258. Együtt	381.572	24223	6,35%
259. Váradújváros (Nagyvárad) s Váradolaszi	7422	548	7,38%
247–259. Összesen	388.994	24.771	6,37%

Forrás: A lakosságlétszámot illetően az 1. sz. táblázat „Irat” rovata; a választók és szavazók számát illetően RUSZOLY JÓZSEF: *A hazai választási statisztika kezdetei (1848–1869)* (1986), 244–245.

		Popers 4.	Chamy	Phaboffy
705.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
706.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
707.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
708.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
709.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
710.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
711.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
712.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
713.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
714.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
715.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
716.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
717.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
718.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
719.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
720.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11
721.	Diagn. Godeon	Expenses	87	11

Szalonta, 1848. június 26. Szavazójegyzék, 22. oldal; a szalontai szavazók. Folyt.: 59. p.

3. Bihar vármegye központi választmánya 1848-ban

Várad-i járás

Név	Személyi adatok	Ülések					
		V. 11.	V. 12.	VI. 15. de.	VI. 15. du.	VI. 16.	VI. 27.
Ercsey Zsigmond	AB; ref. üln. (Bihar); képv. (Bihari vk.)	+	+	+		+	
Haller Sándor gr.	AB; képv. (Élesdi vk.); nt.	+		+	+	+	
Csanády Sándor	AB; főszb. (Várad-i j.); nt.; szt.	+		+		+	
Bige Károly	AB; alszb. (Várad-i j.); birt. (Nagy-Szántó); nt.	+		+			
Zaturecky Gedeon	AB; nt.	+					
Miskolczy György		+					
Nagy Sámuel	AB; tü.	+	+				
Borsi Sándor	AB; bíró (Püspöki)	+		+			
Simon János	AB, főbíró (Bihar)	+					
Pramer Antal	AB, főbíró (Várad Váralja)			+			
Élesdi főbíró							

Sárréti járás

Név	Személyi adatok	Ülések					
		V. 11.	V. 12.	VI. 15. de.	VI. 15. du.	VI. 16.	VI. 27.
Sárváry Jakab	ref. tanácsbíró (Szalonta)	+	+				
Hodosy Miklós	IAB; AB; rtsz. eln.; korm. bizt.	+	+	+	+	+	+
Bagossy Lajos	AB, tsz. üln.	+	+	+	+	+	+
Molnár Mihály	Sz. Jánosi	+					
Puskár Balázs	Tholdi; AB; esk., h. szb. (Sárréti j.)	+					
Kálmán István	Újfalusi tör- vénybíró	+					
Juhász Gábor	Derecskei	+					
Fényes Gábor, ifj.	IAB; AB;	+		+		+	+
Bátori István	Gáborjáni jegyző	+			+		
Várady Andor	AB	+		+		+	+

Juhász József	N. Létai, ÁB	+					+
Bernáth Lajos	ÁB; ref. t. bíró (Debrecen)	+					+
Sughó József	ÁB; főszb. (Szalontai j.); nőrt.			+			+
Bagdi József	Bajomi						
Csoma János	Hosszúpályi főbíró						

Érmelléki járás

Név	Személyi adatok	Ülések					
		V. 11.	V. 12.	VI. 15. de.	VI. 15. du.	VI. 16.	V I. 27.
Fényes Károly, id.	ÁB; ref. t. bíró (Érmellék)	+					
Csanády István	ÁB; főszb. (Sárréti j.), rtsz. üln. szab. cs. t.	+		+			
Dobozy István	főszb. (Érmelléki j.); korm. bizt.; nt., szab. csap. vez.	+			+		
Szekeres Imre	Sz. Imrei jegyző	+					
Kis Miklós	Éradonyi, ÁB	+					
Vincze Imre	Sz. Imrei	+					
Dobozy Menyhért	ÁB; honv. t.	+		+	+		
Bernáth Gedeon	ÁB; nt.		+	+	+		
Vincze Miklós	ÁB			+			
Nagy József				+		+	+
Miskolczy Imre			+				
Barna István	Székelyhidi						
Fenyődi József	Margitai						
Deák Mihály	Diószegi; ÁB						

Szalontai járás

Név	Személyi adatok	Ülések					
		V. 11.	V. 12.	VI. 15. de.	VI. 15. du.	VI. 16.	V I. 27.
Klobusiczky János	IÁB; ÁB; MHB	+	+	+		+	+
Ambrus János	IÁB; ÁB; tsz. üln. rtsz. eln.	+	+	+			
Thurzó József		+		+		+	
Márkus Ferenc	alszb. (Szalontai j.); nt.	+		+			

Lovassy Ferenc	alszb. (Szalontai j.); nt., honv. t.	+		+			
Kováts József	Sarkadi jegyző	+					
Balogh Mihály	Ugrai	+					
Szabó Mihály	Szalontai	+					
Balogh Mihály	Szalontai hadnagy; nt. (?)	+				+	
Weiterschütz János	közp. vál. j.	+		+	+	+	+
Arany János	Szalontai jegyző	+				+	
Benitzky Adolf	nt.						

Belényesi járás

Név	Személyi adatok	Ülések					
		V. 11.	V. 12.	VI. 15. de.	VI. 15. du.	VI. 16.	V I. 27.
Verner László, ifj.	AB; vm. aljegyző; nt.	+					
Vertán Endre	AB; alszb. (Belényesi j.) szab. cs. t.	+	+	+			
Jancsó Demeter	AB	+					
Porcz[i]a Ottó, gr.		+	+				
Jakabfy Joachim	tsz. üln., rtsz. üln.	+				+	+1
Drolla Demeter	Belényesi; AB	+					
Verner Sebestyén		+		+		+	+
Ambrus József	AB; főszb. (Belényesi j.); képv. (Tenkei vk.)			+			
Korda Andor	AB; honv. t.			+			
Kiszler	Petroszai vasgyárnok						
Ochobarszky Mátyás							

*

További résztvevők

Jakab Mihály				+		+	
Kovács Pál						+	

*

Beöthy Ödön	főispán, elnök	+					
Sántha György	alispán, elnök		+			+	+

4. Összeíró és szavazatszedő küldöttségek Bihar vármegyében 1848-ban

Összeírók	Szavazatszedők
-----------	----------------

Bihari vk.

Csanády Sándor helyett Miskolczy György	Beöthy László e.
Bige Károly helyett Ercsey Zsigmond	Szunyog Albert eh.
Borsi Sándor főbíró (Püspöki)	Szilágyi László ügyvéd, j.
	Kovács József szalárdi jegyző, jh.

Élesdi vk.

Haller Sándor, gr.	Beöthy Dienes e.
Zatureczky Gedeon	Zatureczky Gedeon eh.
az élesdi bíró	Miskolczy György j.
	Orbán János feketetői jegyző, jh.

Berettyóújfalui vk.

Hodossy Miklós	Hodossy Miklós e.
Puskár Balázs	Fényes Menyhért eh.
Sughó József helyett Molnár Mihály (Sz. János)	Tóth Imre furtai jegyző, j.
	Surányi Ferenc váncsodi jegyző, jh.

Bárándi vk.

Sárváry Jakab	Sárváry Jakab e.
Bagdi József	Budai Antal kabai lelkész, eh.
Bátori Gábor	Kovács Mihály kabai jegyző, j.
	Bónis Imre jh.

Hosszúpályi vk.

Bernáth Lajos	Fráter Mihály e.
Várady Andor	Szilágyi Lajos, ifj., eh.
Juhász József helyett Fényes Károly, ifj.	Derecskei Antal j.
	Nagy Károly konyári jegyző, jó.
	1848. júl. 2.
	Reviczky Fridrik e.
	Bagossy Lajos eh.

Székelyhidi vk.

Bernáth Gedeon	Dobozy István e.
Dobozy István	Miskolczy Imre eh.
Szekeres Imre	Kovács Lajos j.
	Szekeres Imre szentimrei jegyző, jh.

Margitai vk.

Miskolczy Imre	Baranyi Károly e.
Dobozy Menyhért	Fráter Tamás eh.
Fenyődi József	Nagy Sámuel thóti jegyző, j.
	Nagy Lajos széplaki jegyző, jh.

Szalontai vk.

Klobusiczky János	Lakatos Benedek e.
Lovassy Ferenc helyett Arany János	Thurzó Dávid eh.
Balogh Mihály szalontai hadnagy	Márton Zsiga tamásdai jegyző, j.
	Mezidráczky Fridrik kötegyáni jegyző, jh.

Ugrai vk.

Beniczky Adolf helyett Balog Mihály (Ugra)	Stépán István e.
Márkus Ferenc	Pallai János szolgabíró, eh.
Kovács József sarkadi jegyző	Csiszár Lajos, szent-miklósi j.
	Boros Imre keresztségi jegyző, jh.

Tenkei vk.

Ambrus János helyett Kovács Pál tenkei jegyző	Sughó József e.
Thurzó József	Sisáry Lajos eh.
a tenkei főbíró	Klobusiczky István j.
	Péter Ferenc görbedi jegyző, jh.

Csékei vk.

Vertán Endre	Ercsey Lajos e.
Portia [!] Ottó, gr.	Középessy János eh.
Vertán Sebestyén	Buzát Simon j.
	Szilágyi Ambrus szombatsági jegyző, jh.

Belényesi vk.

Ambrus József, ifj. helyett Jakabfy Joachim	Verner Sebestyén e.
Korda Andor	Jancsó Demeter eh.
Jancsó Demeter	Égető János tárkányi jegyző, j.
	Nyimesdi Török Imre jh.

Rövidítések a 3. és 4. sz. melléklethez

I.
e. = elnök
eh. = elnökhelyettes
j. = jegyző
jh. = jegyzőhelyettes

II.
alszb. = alszolgabíró
AB = állandó bizottmányi tag
birt. = birtokos
főszb. = főszolgabíró
honv.t. = honvédtiszt

IÁB = ideiglenes állandó bizottmányi tag
képv. = országgyűlési képviselő
közp. vál. j. = központi választmány jegyző
MHB = megyei honvédelmi bizottmányi tag
nt. = nemzetőr tiszt
ref. üln. = református egyházmegyei bíróság
 ülnöke
ref. rendes bír. = református egyházmegyei
 bíró
rtsz. üln. = rendkívüli törvényszéki ülnök
rtsz. eln. = rendkívüli törvényszéki elnök
szab. cs. t. = szabadsapat tisztje
tsz. üln. = törvényszéki ülnök

260 15 11

107. Kállos János /
108. Barta János /
109. Kállos János /
110. Kállos János /
111. Kállos János /
112. Kállos János /
113. Kállos János /
114. Kállos János /
115. Kállos János /
116. Kállos János /
117. Kállos János /
118. Kállos János /
119. Kállos János /
120. Kállos János /
121. Kállos János /
122. Kállos János /
123. Kállos János /
124. Kállos János /
125. Kállos János /
126. Kállos János /
127. Kállos János /
128. Kállos János /
129. Kállos János /

260 15 11

Kállos János 26. 8. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 207

5. Váradújváros (Nagyvárad) és Váradolaszi központi választmánya 1848-ban

Váradújváros (Nagyvárad)

Név	Ülés		
	VI. 5.	VI. 7.	VI. 21.
Bende Péter		+	+
Hoványi Lajos	+	+	+
B. Nagy Lajos			+
Kovács József	+	+	+
Ámánt János	+	+	
Nagy Sándor	+	+	
Hoffman József	+	+	+
Heinrich István		+	
Kundelka József	+	+	
Kis Ignác	+	+	
Major Antal	+	+	+
Magyar István	+		
Cserepes Károly	+	+	+
Bakacs Sándor	+	+	+
Mezey Mihály	+	+	+
Novák Ferenc	+	+	
Tokody Imre		+	+
Csavidási János			+
Hajnal Lajos	+	+	+
Csanádi József	+	+	

Váradolaszi

Név	Ülés		
	VI. 5.	VI. 7.	VI. 21.
Tar Imre	+	+	+
Szacs vay Gábor			+
Lippert Mihály	+	+	+
Szacs vay Imre	+	+	+
Knor Mihály	+		+
Jedlicsek Mihály	+		
Nagy József			+
Milye Lajos	+	+	
Tichy Alajos	+		
Györfly László	+	+	+
Molnár Ferenc	+		+
Csengeri Antal			+
Vári József	+		
Lázár Mihály	+		
Stolcz Károly	+	+	+
Ásmán József	+		+

Beöthy Ödön, a népképviselő

Beöthy Ödön (1796–1854) neve fel-felbukkan ugyan a reformkorról és 1848–1849-ről szóló történeti munkákban, emléke szülőföldjén mégis mintha feledésbe merült volna. Az érdeklődő olvasó, ha nem elégszik meg Tabéry Géza történelmi regényének, *A Frimont-palotának* kitűnő korrajzával, mindmáig Csengery Antal¹ és Hegyesi Márton műveiből szerezhet teljesebb, hiteles képet arról az életpályáról, amely elválaszthatatlanul össze-
forrt az egykori Bihar vármegye és a hazai reformmozgalom történetével.

Hegyesi fő művén, 1848–1849 megyebeli történetét feldolgozó adatgazdag könyvén² kívül is írt néhány cikket Beöthy életéről. Más irányú kutatásaim során ezek közül fedeztem fel egyet a nagyváradi Szabadság 1892. évfolyamának tárca rovatában. E cikk forrásértékénél fogva is érdemes arra, hogy a szabadelvű kormánypárt egykori megyei közlönyének betű temetőjéből „exhumálva” hozzáférhetővé váljék a mai olvasó számára is, s újabb közzétételével szerényen megemlékezzünk az – 1979-ben – éppen 125 éve elhunyt, azóta is a hamburgi köztemetőben porladó nagy hazánkfíáról.³

Beöthy Ödön Bihar vármegye képviselőjében 1830-tól ott volt minden reformországgyűlésen. Igaz, utolsó megyei követi megbízatását csak 1848. március 27-én nyerte el, amikor is az 1847-ben liberális követutatisással Pozsonyba küldött konzervatív Reviczky Menyhért visszahívása után választották meg. A voksolásban egyébként a megyei nemességen kívül a váradi nép is részt vett. Így a választótestület tulajdonképpen nem a hagyományos vármegyei közgyűlés, hanem egy valóságos *népgyűlés* volt. Ha alkotmányjogilag nem is éppen szabatosan, Hegyesi joggal tekinti őt *az ország első népképviselőjének*.⁴

Az első független felelős minisztérium a dicstelenül távozó Tisza Lajos vármegyei adminisztrátor helyére 1848. április 20-án bihari főispánná nevezte ki.⁵ E tisztségében ráhárult az első népképviselői választások politikai előkészítése a megyében. Ő maga – bár a törvény nem akadályozta volna meg – jelöltként nem lépett fel, hanem azon munkálkodott, hogy a minisztériumot támogató liberális nemesség kerüljön ki nyertesén a választási küzdelemből.⁶ Elővigyázatossága nagyon is indokolt volt. Elég, ha arra utalunk, hogy az 1847. évi utolsó általános rendi követválasztás alkalmával az adminisztrátor és a klérus által támogatott konzervatívok arattak – igaz, pírruszi – győzelmet. Igyekezete

¹ CSENERGI ANTAL: *Beöthy Ödön. = Történeti tanulmányok és jellemrajzok* (Pest, 1870), II. 27–50.

² HEGYESI MÁRTON: *Biharvármegye 1848–49-ben. Beöthy Ödön arcképével és életrajzával* (Nagyvárad, 1885)

³ Beöthy Ödön idős kori, Jersey szigetén Victor Hugo fia által készített fényképét és hamburgi síremlékének képét közölte a Vasárnapi Újság 1868. évi 26. száma. Bihar vármegye állandó bizottmánya 1868. március 18-án elhatározta hamvai hazahozatalát, erre azonban tudtunkkal nem került sor. Csupán arcképét festették meg Barabás Miklóssal 1862-ben. Vö. *Hegyesi Márton* (1885), 38. – RUSZOLY JÓZSEF: *Beöthy Ödön nyughelye*. Múzeumi Kurír, 71: 82–86. (1998)

⁴ *Hegyesi Márton* (1885), 15., 29.

⁵ Uo. 43.

⁶ CSIZMADIA ANDOR: *A magyar választási rendszer 1848–1849-ben (Az első népképviselői választások)* (Bp., 1963) 86–87.

túlontúl is sikerült: csakis ezáltal üthette el a képviselőségtől egy Toperczer Ödön Szalontán az akkor már országos híru Arany Jánost.⁷ Az is igaz viszont, hogy a berettyóújfalui kerület Szivák Miklós volt negyedtelkes berekböszörményi gazdát küldte el a pesti országgyűlésre, ami legalább annyira feltűnő volt, mint az *Elvesztett alkotmány* költőjének kibuktatása.⁸

Beöthy főispáni tisztségében az országgyűlés felső táblájának tagja lett. Alighogy belépett a főrendek közé, 1848. július 5-én nevezetes indítványt tett, minek alapján a tábla utasította a minisztériumot, hogy „a felsőház új alapon rendezése iránt, a kor igényeinek megfelelő javaslatot terjesszen elő”.⁹ Talán ezért is kérdezte meg tőle egy év múltán, 1849. július 2-án Szemere Bertalan miniszterelnök, hogy egyetért-e a felsőtábla eltörlésével.¹⁰

A tábla üléseit egyébként ritkán látogathatta; a gondjaira bízott megye életében is alig vehetett részt, mert – mint hadidolgokban is járatos egykori katonatisztre – a hadszíntér közelében volt rá szükség. Előbb a Délvidéken, majd Erdélyben tevékenykedett kormánybiztosként. Kossuth 1849. február 1-én saját kérésére fölmentette ugyan, április 5-én diplomáciai megbízatással mégis Bukarestbe küldte, ahova azonban vízum hiányában nem juthatott el. Brassóban május 1-én kapta kézhez az országszerte oly nagy lelkesedéssel fogadott *Függetlenségi nyilatkozatot*, ő azonban előre látva következményeit, egyáltalán nem helyeselte. Hallatán állítólag így fakadt ki Kossuthék ellen: „*Elengedtétek a kutyát a lánctól!*” Úgy vélte, hogy az országgyűlés ezzel az aktuálissal a szabadságharc legalitását megsemmisítve a Habsburg-ház malmára hajtotta a vizet, amely így szabad kezet kapott a megtorlásra, a cári segítség igénybevételére. Tiltakozásként főispáni megbízatásáról is lemondott, ezt azonban soha nem publikálták; feltehetően a kormány sem fogadta el. Az 1849. június 6–8-i megyei állandó bizottmányi ülésen még elnökölt.¹¹ A bizottmány csak augusztus 2-án (!) kérte a kormánytól az új főispán kinevezését.¹²

A cári beavatkozás következtében bukás felé haladó szabadságharc utolsó hónapjaiban sem távozott az országos közéletből. Ekkor kapóra jött számára, hogy a képviselőház debreceni ülésszakáról kezdettől fogva igazoltan távol maradó Szivák Miklós lemondása folytán 1849. április 21-én megüriült berettyóújfalui képviselőiséget időközi választással be kellett tölteni.¹³ Nem valószínű persze, hogy éppen ekkor már sokan pályáztak volna e mandátumra...

Amint arról Hegyesi is panaszkodik, Bihar vármegye 1848–1849. évi képviselőválasztásainak levéltári forrásaiból szinte semmi sem maradt fenn. Ezért különösen becses és forrásértékű számunkra említett írása, amely Beöthynek az 1849. június 17-i berettyóújfalui egyhangú megválasztásáról eredeti iratok alapján tudósít. A váradi történetíró elsősorban azért örvendezett, mert e dátummal pontosabbá tehetette hősünk életraj-

⁷ Uo. 132–135.

⁸ Uo. 158.

⁹ BEÉR JÁNOS – CSIZMADIA ANDOR: *Az 1848/49. évi népképviselői országgyűlés* (Bp., 1954) 45., 685.

¹⁰ Uo. 47.

¹¹ Hegyesi Márton (1885), 29–32., 60.; HEGYESI MÁRTON: *Beöthy Ödön mint képviselő*. Hazánk, XI. k. (év nélkül [1889]) 316.

¹² Uo. 49.

¹³ Beér János – Csizmadia Andor, 149., 105., 848., 851.

zát.¹⁴ Hiábavalónak bizonyult ez az igyekezete, hiszen e vidéki napilapban publikált eredményét a hazai választások történetével foglalkozó szerzők azóta sem hasznosíthatták.¹⁵

Az 1849. június 14-én az egykori hétszemélyes táblát fölváltó *hétszemélyes főtörvényszék* alelnökévé is kinevezett¹⁶ népképviselő előbb Pestre, majd a képviselőházzal együtt Szegedre ment. Komlósy Antal és más „egykorúak egymással összehangzó, tehát hitelesség szempontjából kétségen felül álló elbeszélése” alapján Hegyesi úgy tudta, hogy Beöthy elsősorban azért vállalta a képviselőiséget, hogy Nyáry Pállal együtt a *Függetlenségi nyilatkozat* visszavonását célzó parlamenti pártot alakítson. Ez ügyben állítólag kapcsolatba is lépett Nyáryval, a kedvezőtlen hadiesemények hatására mégis elállt szándékától, „nehogy indítványát valaki saját megmentése céljából tettek keresztelje el”.¹⁷

Úgy tűnik, hogy Beöthy Szegeden a Békepárthoz húzott. Mivel a képviselőház szegedi üléséről hivatalos napló nem maradt fenn, csakis az egykorú magánfeljegyzéseket, közöttük is elsősorban Hunfalvy Pálnak 1888-ban kiadott naplórészleteit¹⁸ tekinthetjük forrásoknak Beöthy szegedi tevékenységére vonatkozóan is, melyeket egyébként Hegyesi is felhasználta,¹⁹ később pedig Csizmadia Andor is közölte.²⁰

Hunfalvy szerint Beöthy Ödön mint bihari főispán – nem pedig berettyóújfalui képviselő, hiszen mandátumát még nem igazolták! – 1849. július 23-án a hozzá közel álló képviselőket „az oláhok kibékítését” célzó tanácskozássra hívta össze. A megyébe ékelt nagybárádi román nemesi kerület egykori (1832) főkapitánya jól tudta, hogy a szabadságharc érdekében is feltétlenül ki kell egyezni a hazai románsággal, mint tulajdonképpen egyetlen olyan számottevő nemzetiséggel, amely még a kormány ellenőrzése alatt álló országrészen él. Képviselőtársainak elmondta, hogy „Janku, a románok fővezére, kész egyezkedni [...], népével a fegyvert letenni, csak bízhassék a kormányban, amelyben nemegyszer csalódott”. Beöthy különösen Drágos János *belényesi* (Bihar vm.) román származású képviselő májusi szerencsétlen kimenetelű közvetítési kísérletére utalt, amely – mint ismeretes – kormányzó elnöki megbízatáson alapult, de sikerét Hatvani Imre őrnagy szabadsapatának meggondolatlan támadása tragikusan megghiúsította. Ő maga szükségesnek tartotta „a kormány fölszólítását, hogy terjessze a ház elé a békepontokat, melyek alatt a föllázadt oláhokkal egyezkedni kíván, hogy a jóváhagyás által mintegy megmásíthatatlanok legyenek”. A vitákban voltak olyanok, akik más kérdéseket – például az úrbéri maradványok eltörlését – fontosabbnak tartották, vagy éppenséggel a külön nemzetiségek létének törvényi elismerésétől féltek, s már ekkor elhangzott az is, hogy „nemcsak az oláhokra vonatkozó, hanem a más ajkú népek viszonyait szabályozó elveket kell meghatározni”. A többség mégis Beöthy javaslatát elfogadva, „az oláhok kibékítését látta mellőzhetetlenül szükségesnek”, ezért elhatározta, hogy a Ház zárt ülésének összehívását kéri.²¹

Beöthy Ödön a július 25-i zárt ülésen újra előadta indítványát, mire Szemere Bertalan ismertette a „Konstantinápolyból menekvő oláhok”-kal – nyilván Bálcscuékkel –

¹⁴ Hegyesi Márton (1885), 32.

¹⁵ Pusztán a megválasztás tényét közli Beér János–Csizmadia Andor, 888. és Csizmadia Andor, 248., 269.; csupán az igazolás dátumát adja meg ADALBERT TOTH: *Parteien und Reichstagswahlen in Ungarn 1845–1892* (München, 1973) 225.

¹⁶ Hegyesi Márton (1885), 33.

¹⁷ Hegyesi Márton (1885), 169.; Hegyesi Márton (1889), 316.

¹⁸ HUNFALVY PÁL: *Idősb Görgy István munkája*; 3. közl. Budapesti Szemle, 55. k. (1888) 202–209.

¹⁹ Hegyesi Márton (1889), 202–209.

²⁰ Beér János – Csizmadia Andor, 551–554.

²¹ Hunfalvy Pál, 202–203.

való megegyezés alapján a román ügy rendezését, majd pedig Gozmán János *csékei* (Bihar vm.) ügyvéd képviselő „helyesen ismerteté az oláh ügyet”. Mivel „a ház nemcsak egy népfajra, hanem általában minden idegen népiségre akarhat elveket megállapítani”, a zárt ülés külön mégsem tárgyalta meg a románokkal való megegyezést, hanem kimondta, hogy általános nemzetiségi törvényt kell alkotni.²² Ennek megvitatását a következő, július 26-i zárt ülésen kezdték meg.

Mindkét ülésen ismételten fölvetődött Drágos János tragikus végű küldetése, különösen pedig Hatvani Imre őrnagynak azt keresztező akciójáért való közvetett kormányfelelősség kérdése. Mint a békepárti Hunfalvy följegyezte, „az abrudbányai veszedelem nagy haragot támasztott Debrecenben, s most Szegeden újra napi kérdéssé lett, mert most már általánosabb a bizalmatlanság a kormánnyal szemben”. Beöthy is a kormányfelelősséget feszegetve kifejtette, hogy az őrnagy pénzt kezel, neve a Közlönyben többször szerepelt, így „lehetetlen, hogy az akkori kormánynak [...] működéséről tudomása nem lett volna”.²³

A szabadságharc végnapjaiban – amint az ismeretes – döntő kérdés volt a maradék hadsereg vezetése. A képviselők többsége Görgey Artúr pártján volt. A július 27-i zárt ülésen éppen Beöthy Ödön intézett kérdést ez ügyben a kormányhoz: „Köztudomás szerint a vezérek és a kormány közt ellenkezés lévén, ki van-e már az egyenlítő? Ő óhajtja, hogy most a seregek egy vezérségre bízassanak.” Az interpellációját követő heves vitában a hozzászólók többsége – Kubinyi Ferenc, Irinyi József, Csányi László, Kovács Lajos, Nyáry Pál – Görgey fővezérsége mellett, Batthyány Kázmér és Vukovics Sebő pedig ellene nyilatkozott. Kossuth éppen Görgeynél lévén, Szemere Bertalan miniszterelnöknek sikerült ugyan elodáznia a határozathozatalt, de el kellett ismernie a többség véleményét.²⁴

A képviselőház július 28-i rendes ülésén az állandó igazolási bizottság július 23-i javaslata alapján igazolta az utolsó időközi választásokon mandátumot szerzett honatyákat, közöttük Beöthy Ödönt is.²⁵ E nevezetes ülés fogadta el heves vita után a nemzetiségi törvényt (1849: VIII. tc.). Beöthy nem szerepelt ugyan a szónokok listáján, mégis joggal feltételezhetjük, hogy korábbi indítványához híven azok között volt, akik elfogadták Európa ezen első, máig példás nemzetiségi törvényét.

* * *

Mikor lett Beöthy Ödön népképviselő?

– A Szabadság eredeti tárcája –

Midőn 1885-ben „Biharmegye 1848–49-ben” című munkámat²⁶ megírtam, a dolog természetéből kifolyólag bele kellé szőnöm abba Beöthy Ödönnek, Biharvármegye nagy fiának életrajzát is.

Azt, hogy ő a szabadságharc korának végnapjaiban már népképviselő volt, megválasztatván magát a lemondott Szivák Miklós helyébe a B.-újfalui választó kerületben: megtudhattam Csengery

²² Hunfalvy Pál, 204.; *Beér János – Csizmadia Andor*, 552–553.

²³ Hunfalvy Pál, 204–206.; *Beér János – Csizmadia Andor*, 552–554.

²⁴ Hunfalvy Pál, 207–219. Nem tudni, hogy *Beér János – Csizmadia Andor* minden magyarázat nélkül miért teszi át a Görgey-vitát a július 25-i zárt ülésre (551.).

²⁵ *Beér János – Csizmadia Andor*, 446.

²⁶ Vö. 2. j.

Antal „Tanulmányok” című művének II-ik kötetéből²⁷ s az egykorúak szóbeli előadásából. De azt, hogy mikor s hogyan választott meg, s hogyan szerepelt mint képviselő, akkor nem tudhattam meg minden kutatásom s utánjárásom dacára; mert e tekintetben sem Biharvármegye általam lelkiismeretesen átkutatott levéltárában nem volt egyetlen okmány sem feltalálható; sem pedig könyvtáram, holott az a szabadságharc irodalmát lehetőleg magában foglalja, ide vonatkozólag egyetlen adatot sem szolgáltatott, hiányozván akkor még abból a „Közlöny”-nek egyetlen egy, a Szegeden július 29-én megjelent 162-ik száma.²⁸

Később megszereztem ezt is, s megjelent a „Budapesti Szemle”-nek 1888-ik évi III-ik kötetében Hunfalvy Pálnak a Görgey István „1848–49-ből” című ritka becsű nagy művét ismertető cikke, tartalmazva a Hunfalvy egykorú naplójának egy érdekes részét is.²⁹ Ebből megismertem Beöthy Ödön népképviselői működésének egyes részleteit, a „Közlöny” most említett számában közölt országgyűlési tudósításokból pedig azt, hogy Beöthy Ödönt a nemzetgyűlés Szegeden, az 1849. évi júl. 28-án tartott ülésében az igazoló bizottság július 13-án [23-án!] hozott határozata alapján igazolt népképviselőnek jelenthette ki. Ismertettem is ezeket a „Hazánk” XI-ik kötetében.³⁰

Azonban ebből sem tudhattam meg, hogy mikor történt s kinek elnöklete alatt folyt le B.-Újfaluban ezen követválasztás, s az évek egymás után tűnően le, már-már föladtam minden reményt ennek megtudhatása iránt, midőn a napokban bekopogtatott hozzám Puskár Dávid pusztatoldi földbirtokos úr, s jelezve azt, hogy Karakas Lajos barátom figyelmeztetése folytán keresett föl, átadott nekem s rendelkezésemre bocsájtott 6 darab okmányt, melyek a b.-újfalui 1848–49-iki követválasztásokra vonatkoznak.

Átnézve azokat, nem rejtettem el örömöm kifejezését, mert ezek teljesen földerítették az eddig homályban volt kérdést.

Az első ezek közül Csengery Imre első aljegyző aláírásával Biharvármegye községeinek követválasztási kerületekbe való beosztását tartalmazó nyomtatvány;

a második a választók összeírására vonatkozó utasítás;

a harmadik a b.-újfalui kerületben összeírt választók sommás lajstroma, e szerint ezen kerületben ekkor 1728 választó volt összeírva éspedig:

Andaháza pusztán	1,	Herpály pusztán	3,
Ártádon	67,	K.-Szántón	28,
B.-Sz. Mártonban	35,	M.-Keresztesen	296,
B.-Újfaluban	97,	M.-Peterden	9,
Bedőn	42,	M.-Sasson	86,
Bojton	46,	Nyésta Pusztán	2,
Borson	127,	P. Told pusztán	41,
Borsód pusztán	1,	Sz.-S.-Jánoson	87,
Böszörményben	177,	Sz.-Kozma pusztán	1,
Csiffi pusztán	3,	Sz.-Péterszegen	150,
Csökmön	89,	Váncsodon	50,
Darvason	55,	Vekerden	8,
Furtán	152,	Zsákán	46, ³¹

a negyedik Thurzó János alispánnak Nagyváradon, az 1849. évi május 15-én kelt s Puskár Balázs esküdthöz intézett levele, melyben ezt a képviselőház korelnöke felhívása következtében a

²⁷ Vö. I. j.

²⁸ Hegyesi Márton könyvtárát, amelyet Kiskunfélegyházán a Kiskun Múzeumban őriznek, utóbb – 1996-tól – magam is használtam.

²⁹ Vö. 18. j.

³⁰ Vö. 11. j.

³¹ Bihar vm. közgyűlése 439–1848. jkv. sz. határozatával állapította meg aválasztókertületi beosztást. Vö. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár IV. B. 101/a

Szívák Miklós lemondása folytán a b.-újfalui választókerületben eszközlendő választás tárgyában tartandó választm.[ányi] ülésre az 1849. évi május 24-re, mint annak egyik tagját meghívja;

az 5-dik ezen választm.[ányi] ülésnek Weiserschütz János köz.[pont] választmányi jegyző által aláírt eredeti jegyzőkönyve, mely szerint az azon ülésben részt vett központi választmány tagjai, ú.m. Thurzó János első alispán, mint elnök, Baranyi Károly, Csanády István, Jakab Mihály, Thurzó József, Puskár Balázs, Borsi Sándor, Juhász Gábor, Kalmár János, Balog Péter, Molnár Mihály, Barna István, Bokor Imre, Vincze Imre, Mezidráczky Gáspár és Weiserschütz János a hivatalos elfoglalhatása miatt nem szereplő Hodossy Miklós szavaztató küldöttségi elnök helyett elnökké Puskár Balázst, a szavaztató küldöttség tagjaiul Molnár Mihályt és Kálmán Jánost, jegyzőül pedig Tóth Zsigmondot s ennek akadályoztatása esetén Szilágyi Jánost választották meg, a választás határnapjául júl. 17-ik napját tűzték ki, ez azonban csak tollhiba, mert a jegyzőkönyvre a Thurzó alispán által sajátkezűleg rávezetett hátírat szerint, a mellyel az kiadatott Puskár Balázsnak, mint választási elnöknek, a választási határidő a „jövő június 17-ik napjára reggeli 8 órára” tűzetett ki;

s a hatodik Puskár Zsigmondnak Puskár Dávidhoz az 1892. évi március 12-ről P. Tóldról intézett levele, mellyel a fentebbieket megküldi nekijé, az utóiratban megemlítvén a következőket: „A napló szerint annyi felvilágosítás van: 1849. június 17-én Beöthy Ödön közfelkiáltással képviselővé választott a b.-újfalui választókerületben.”

Önként következik, hogy ezen okmányok közül csupán az ötödik s a hatodik utóirata vonatkozik főleg az eddig nem ösmert azon kérdés megfajtására, hogy mikor választatott meg Beöthy Ödön a b.-újfalui kerület képviselőjéül? Ezek által ugyanis kétségtelenül megállapítható ténynek tekinthető az, hogy ez 1849. évi június 17-én történt és pedig egyhangúlag s a Puskár Balázs választási elnök elnöklése alatt.

Tehát az eddigi homály föl van világosítva.

Kicsinyes dolognak látszik ugyan ez az akkor összetorlódtott, s a haza sorsa fölött döntött nagy események mellett s még kicsinyesebbeknek a többi okmányok által tartalmazott részletek, de a nagy történelem egymásutánját csak is az ilyen apró részletekből lehet egybeállítani és sokszor az ilyen magukban véve kicsinynek látszó részletek világítják meg a nagyobb események rugóit.

Háládatos dolgot végez mindenki, a ki habár a legapróbb részletet is megmenti a történelem részére az elkallódás s a megsemmisülés veszélyétől.

Kit tudja: minő sötétséget világít meg a történelem jövő kutatói előtt?

Mi nekünk, bihariaknak pedig kétszeres szívességet tett ezen okmányok nyilvánosságra hozatala által Puskár Dávid úr, a miért ezennel nyilvánosan is kifejezem köszönetemet.

Bár nyilvánosságra hozhatnék a hatodik okmányban említett napló is. Abban is lehetnek még több érdekes részletek.

A rendelkezésemre bocsátott okmányokat, hogy azok megmaradjanak az utókorra, letéteményeztem Biharmegye régészeti és történeti egyletének múzeumába, hova már eljuttattam néhai Szigethy Istvánnak a Beöthy Ödön kimenekülésére vonatkozó s szintén rendelkezésemre bocsátott naplószerű feljegyzéseit is.³²

Ott vannak azok a legjobb helyen.³³

HEGYESI MÁRTON

Szabadság, 1892. április 5. (XVII. évf., 85. sz.) 1–2. p. (Tárca)

Múzeumi Kurír (Debrecen), 1979. december; 43–48.

³² Vö. Hegyesi Márton (1885) 33. s k. 1. Beöthy Ödön a Somogy megyei Csurgón lakó szülei meglátogatása ürügyén útlevelet kapott; Szigethy István derecskei iskolaigazgatóval, későbbi kecskeméti tanárral Szabadi Balázs álnéven, kocsisként menekült, „pitykés mándli dolmányban, kék posztónadrágban, nagy karimájú kalapban s makrapipával, melyeket Orosházán vásárolt számára Szigethy” (33.). Az 1849. szeptember 15-től november 4-ig tartó viszontagságos útról Szigethynek az időpontokat és helységeket nevét is feltüntető költségjegyzékét HEGYESI MÁRTON *Adalék Beöthy Ödön meneküléséhez* címmel közölte a Hazánkban (V. k., 1886. 78–79).

³³ Hogy megvannak-e, 2002. szeptember 18-án is csak ezt jegyezhetem ide: *nem tudni*.

NÉVMUTATÓ

Ámánt János 60
 Ambrus János H 27 55 58
 Ambrus József H 10 11 27 27⁶⁵ 35 36⁸² 56 59
 Ambrus József, ifj.: Ambrus József
 Ambrus, Iosif: Ambrus József
 Antal Mihály 14
 Arany János H 5 8 20–25 33–35 56 58 64
 22⁵⁰ 23⁵¹ 24⁵³ 24⁵⁵
 Ásmán József H 60

 B. Nagy Lajos 60
 Bagdi József 55 57
 Bagossy Lajos H 10 13 54 57
 Bajó János 20 24
 Bajó János, ifj.: Bajó János
 Bajó László 20
 Bakacs Sándor H 60
 Bakos Mihály 17
 Balog János: Balogh János, ifj.
 Balog László 20 25
 Balog Mihály: Balogh Mihály
 Balog Péter 68
 Balogh Elemér 3⁶
 Balogh János, ifj. H 24
 Balogh Mihály H 25 56 58
 Barabás Miklós H 63³
 Bárándi Varga Miklós 10
 Baranyi Ágoston 18
 Baranyi Kálmán 18
 Baranyi Károly 19 58 68
 Baranyi Menyhért H 19
 Barna István H 55 68
 Bátori Gábor 10 57
 Bátori István 54
 Batthyány Kázmér, gr. H 66
 Batthyány Lajos, gr. H 6
 Bălcescu, Nicolae H 65
 Beér János 3 3⁶⁴ 3⁶⁴ 13 65¹⁵ 65²⁰ 66²² 66²³
 66²⁴ 66²⁵
 Beliczay Ferenc H 13
 Bende Péter H 28 29 60
 Beniczky Adolf H 56 58
 Beöthy Dienes 57
 Beöthy László H 57
 Beöthy Ödön H 6–8 10–12 14 14³⁴ 26 30 34
 56 63–68 63¹ 63² 63³ 64¹¹ 68³²
 Beöthy Vince H 17

Bernát[h] József: Bernáth József
 Bernáth Gedeon H 8¹⁷ 55 58
 Bernáth József H 11 26 34 35 26⁶³
 Bernáth József, bernáthfalvi: Bernáth József
 Bernáth Lajos H 55 57
 Bige Károly H 15 54 57
 Bige Márton H 17
 Birizdó József H 23 24
 Bogdán János 18
 Bokor Imre H 68
 Bónis György 3 3¹ 3⁴ 3⁵
 Bónis Imre 57
 Bontzos Mihály, öreg 14
 Boros Imre 58
 Borsi Sándor H 15 54 57 68
 Borsos István 16 35
 Bosl, Karl 3⁴
 Both Ödön 3¹
 Buda Gábor 18
 Budai Antal H 57
 Buzát Simon H 58

Costea David: Dávid Koszta

Csákyak 14
 Csanádi István: Csanády István
 Csanádi József 60
 Csanády István H 11 14 35 55 68
 Csanády Sándor H 12 15 35 54 57
 Csányi László H 66
 Csapó György H 14
 Csavdási János 60
 Cseh Eduárd 28
 Csengeri Antal: Csengery Antal
 Csengeri Imre: Csengery Imre
 Csengery Antal H 11 15 35 60 63 63¹ 66
 Csengery Antal, id. H 35
 Csengery Imre H 6 8¹⁷ 11 13 35 67
 Cserepes Károly H 60
 Csizsár Lajos H 27 58
 Csizmadia Andor 3 3¹ 3³ 3⁶ 5 16⁴⁰ 24 24⁵⁷
 31⁷⁵ 32⁷⁸ 33⁸⁰ 63⁶ 64⁹ 64¹³ 65 65¹⁵ 65²⁰
 66²² 66²³ 66²⁴ 66²⁵
 Csoma János 55
 Csontos Mihály H 15

Dánielisz Endre 24⁵² 25 25⁵⁸ 25⁵⁹
 Darvassy Ambrus 20
 Dávid István 14
 Dávid Koszta 23–25
 Deák Mihály H 55
 Degré Alajos 3 3⁵
 Derecskei Antal H 57
 Dobory Gábor 15
 Dobos Gyula 4⁶
 Dobozy István H 26 55 58
 Dobozy Menyhért H 55 58
 Dobozy Mihály H 11 18 19 19⁴⁸ 35
 Dobozy Mihály, kisszántói: Dobozy Mihály
 Dobrossy István 5¹³
 Drágos János H 13 14³¹ 15 35 65 66
 Dragoș, Ioan (János), tapolczai: Drágos János
 Drágus János: Drágos János
 Dráveczky Lajos H 16
 Drolla Demeter H 56

Égető János 59
 élesdi főbíró 54
 Ember Károly H 14
 Ercsey Lajos H 58
 Ercsey Sándor H 22 23⁵¹ 24 24⁵⁵
 Ercsey Zsigmond H 11 15 15³⁶ 34 35 54 57
 Ercsey Zsigmond, téglási: Ercsey Zsigmond
 Erdélyi Mihály 13
 Ertsei Sigmund: Ercsey Zsigmond

Fényes Elek H 52
 Fényes Gábor, ifj. 54
 Fényes Károly, id. H 11 16 17 35 55
 Fényes Károly, ifj. H 57
 Fényes Menyhért H 14 57
 Fenyődi József 55 58
 Ferenc József, osztrák császár (1850) H 19
 Fleisz János 12 12²⁸ 15³⁶ 16⁴¹ 18⁴⁴ 26⁶¹ 26⁶³
 27⁶⁵ 28⁶⁷ 30⁷² 36⁸²
 Főnyad László H 20 25
 Fráter család 35
 Fráter Julianna 35
 Fráter Mihály H 10 57
 Fráter Tamás 58

Gál Sándor 29
 Gávra Gábor 29
 Gázsi Imre: Gázsy Imre
 Gázsy Imre H 11 14 35
 Gireth Ferdinánd 61

Glück Jenő 13 14³¹
 Gozman János: Gozmán János
 Gozmán János H 15 16³⁸ 34 35 66
 Gozman, Ioan (János): Gozmán János
 Görgey Artúr H 66
 Görgey István H 65¹⁸ 67
 Grozik Ignác 27

Gyalay Mihály 52
 Gyenge András 17
 Györffy László H 28 60
 Győri Mihály 27
 Gyurkovics Ágoston 61

Hadabás János 24⁵² 25⁵⁸
 Hajnal Lajos 29 60
 Hajnóczy József 3¹
 Haller Sándor, gr. H 11 16 16⁴¹ 35 54 57
 Haller Sándor, hallerkeői, gr.: Haller Sándor, gr.

Hatvani Imre H 14 65 66
 Haynau, Julius Jacob, br. H 18
 Házmán Ferenc 25
 Hegyesi Márton H 5 5¹⁴ 6¹⁵ 7¹⁶ 8¹⁷ 12 12²⁶
 13 13³⁰ 14 14³² 15 15³⁵ 15³⁷ 16 16³⁹ 17⁴²
 18⁴³ 19⁴⁶ 24 24⁵⁶ 26 26⁶² 27 27⁶⁴ 27⁶⁶ 29
 29⁶⁹ 30⁷¹ 63 63² 63³ 63⁴ 64¹¹ 65¹⁴ 65¹⁶
 65¹⁷ 65¹⁹ 67²⁸ 68 68³²

Heinrich István H 60
 Hodossy Miklós H 10 14 54 57
 Hoffman József H 60
 Horváth János 14
 Horváth Lajos 16³⁸
 Horváth Mihály H 30
 Hoványi Lajos H 28 29 60
 Hrabovszky János H 20 23 24 35
 Hugo, Victor fia H 63³
 Hunfalvy Pál H 65 65¹⁸ 65²¹ 66 66²² 66²³
 66²⁴ 67

Iancu, Avram H 14 65
 Incze Lajos H 15
 Irányi Dániel H 14
 Irinyi János H 35
 Irinyi János, id. 17
 Irinyi József H 11 14 16–18 18⁴⁴ 35 66
 Irinyi Lilla 35
 István nádor H 25

Jakab Mihály H 10 56 68
 Jakabfy Joachim H 56 59
 Jancsó Demeter H 56 59
 Jankovits János 13
 Janku: Iancu Avram
 Jedlicsek Mihály H 60
 Juhász Gábor 54 68
 Juhász János 14
 Juhász József H 55 57

Kálmán István 54
 Kálmán János 68
 Kalmár János 68
 Kalotay András H 15
 Karakas Lajos 67
 Károlyi Sámuel H 23 24
 Kecskés Lajos 18 19 35
 Kenéz Ferenc 20
 Kenyeres János 20
 Kis Ignác H 60
 Kis Miklós 55
 Kiss György 29
 Kiss József H 13
 Kiss Károly H 15
 Kiszler petrovai vasgyárnok 56
 Klobusiczky Ágoston H 11 18 19 35
 Klobusiczky István H 55
 Klobusiczky János H 55 58
 Knor Mihály H 60
 Kocsi Lajos 17
 Komáromy Károly H 12 35
 Komlóssy Antal H 18 65
 Komlóssy Antal: Komlóssy Antal
 Korda Andor H 56 59
 Korda András H 15
 Korinek József 29
 Kossuth Lajos H 6 14 25 64 66
 Koszta Demeter H 29
 Kovács András 15
 Kovács Gáspár 23 24
 Kovács József (Szalárd) 57
 Kovács József (Váradújváros) H 60
 Kovács Lajos H 58 66
 Kovács Mihály 57
 Kovács Pál 56 58
 Kovács József (Sarkad) 56 58
 Középeßy János 58
 Kubinyi Ferenc 66
 Kuchula Mihály 15
 Kulcsár János, ifj. 18

Kundelka József 60

Ladányi Gedeon H 20 23 24
 Lakatos Benedek H 58
 Lakatos László H 19
 Lázár Mihály H 29 60
 Lippert Mihály H 60
 Lovasi Mihály 25
 Lovassy Ferenc H 25 56 58
 Lukács György H 15 35

Magyar István H 60
 Majláth Rudolf H 61
 Major Antal 60
 Marcovici Iosif: Markovics József
 Márki Sándor H 24⁵⁴
 Márkovics József : Markovics József
 Markovics József 23–25
 Márkus Ferenc H 55 58
 Márton Zsiga 58
 Máté Ferenc H 15
 Mezey Mihály H 28 29 60
 Meződráczky Gáspár 68
 Meződráczky Friderik 58
 Mihályi Gábor 16
 Milye Lajos H 60
 Miskolczy György 54 57
 Miskolczy Imre 8¹⁷ 55 58
 Miskolczy István H 27
 Miskolczy Károly: Miskolczy Károly,
 mezőtelegdi
 Miskolczy Károly, ifj.: Miskolczy Károly,
 micskei
 Miskolczy Károly, mezőtelegdi H 11 12
 12²⁸ 18⁴⁵ 35
 Miskolczy Károly, micskei 11 12 18 18⁴⁵ 35
 Miskolczy Lajos H 8¹⁷
 Molnár András 4⁶
 Molnár Ferenc H 28 29 60
 Molnár István H 24
 Molnár Mihály H 54 57 68

Nábráczky József 16
 Nadányi Imre 11 12
 Nadányi Kálmán 27
 Nagy Dániel 14
 Nagy Imre 14³³
 Nagy József H 11 27 28⁶⁷ 29 35 55 60
 Nagy József, szárazberki: Nagy József
 Nagy Károly 57

Nagy Lajos (belényesi vk.) 13
 Nagy Lajos (széplaki jegyző) 18 58
 Nagy Mihály H 61
 Nagy Sámuel H 10 19 54 58
 Nagy Sándor (Szalonta) 20
 Nagy Sándor (Váradújváros) H 60
 Novák Ferenc H 60

Nyáry Pál H 65 66
 Nyimesdi Török Imre 59

Ochobarszky Mátyás 56
 Orbán János 57

Pál [Paál] Péter 13
 Pálffy János H 26
 Pallady Miklós H 16
 Pallai János H 58
 Pálmány Béla 4 4⁷ 19⁴⁸
 Pap Tógyer 23–25
 Papdán János 18
 Papp József 25
 Papp Tógyer: Pap Tógyer
 Pappszász Lajos H 6 8
 Paskutz Károly H 18 19 35
 Páskutz Károly: Paskutz Károly
 Péchy Lajos 20 24 25
 Pécsi Lajos: Péchy Lajos
 Peringer János 14
 Pesti János 18
 Péter Ferenc 58
 Péterfy Ferenc 19
 Péterné Fehér Mária 4⁶
 Petőfi Sándor H 21 22⁵⁰ 34
 Petten Lajos H 18 19
 Pogány Menyhért 18
 Poinaru Ilie: Poynár Illés
 Polgár Tamás 4⁶
 Pop Teodor: Pap Tógyer
 Popovici Dumitru: Popovics Demeter
 Popovics Demeter 23–25
 Popovics József H 16
 Popovics Pál 15
 Popovits Demeter: Popovics Demeter
 Popovits Gábor 18
 Porcia Ottó, gr. H 15 56 58
 Porcz[i]a Ottó, gr.: Porcia Ottó, gr.
 Portia Ottó, gr.: Porcia Ottó, gr.
 Poynár Illés 23–25
 Pramer Antal H 54

Puskár Balázs H 54 57 67 68
 Puskár Dávid 67 68
 Puskár Zsigmond 68

Rajačić, Josif (Josip) 13
 Révész László 3 3²
 Reviczky Fridrik H 10 17 57
 Reviczky Menyhért H 6 63
 Rozván[y] György: Rozvány György
 Rozvány Erzsébet 24⁵³ 25⁵⁸
 Rozvány Görgy H 23–25 24⁵² 24⁵³ 25⁵⁸ 32
 Ruszoly József 4⁹ 4¹⁰ 4¹¹ 5¹² 5¹³ 5¹⁴ 12²⁹ 14³⁴
 18⁴⁵ 31⁷⁴ 31⁷⁵ 32⁷⁷ 32⁷⁸ 33⁷⁹ 33⁸⁰ 36⁸¹ 53
 63³

Sáfrán Györgyi 22⁵⁰ 24⁵³ 25⁵⁸
 Sántha György H 6–8 10 11 27 34 35 56
 Sárváry Jakab H 54 57
 Sebők László 52
 Servanszky Lajos H 13
 Sifáry Lajos 27
 Simon János H 54
 Sinai Ferenc (H Simai Ferenc ?) 14 35
 Sisáry Lajos H 58
 Stépán István H 27 58
 Stolicz Károly H 60
 Sughó József H 27 55 57 58
 Surányi Ferenc 57

Szabad György 4 4⁷ 35 36⁸¹
 Szabadi Balázs: Beöthy Ödön H 68³²
 Szabó Ferenc 24⁵²
 Szabó István 18
 Szabó József H 15
 Szabó Mihály 20 24 56
 Szabó Sándor 19
 Szacs vay Gábor H 60
 Szacs vay Imre H 28–30⁷² 60
 Szakáll László H 19
 Szarukán János H 18
 Szász György 23 24
 Szász József H 8
 Szekeres Imre 55 58
 Szekeres Imre, szentimrei jegyző: Szekeres
 Imre
 Szemere Bertalan H 8 10 16 33 34 64–66
 Szemes János H 14
 Szigethy István H 68³²
 Szilágyi Ambrus 58
 Szilágyi János 68

Szilágyi Lajos H 10
 Szilágyi Lajos, ifj. H 57
 Szilágyi László H 57
 Szivák Miklós H 14 14³³ 64 66 68
 Sztupa Ignác H 13
 Szunyog Albert H 57

Tabéry Géza 63
 Tar Imre H 28 29 60
 Teleki László, gr. H 14
 tenkei bíró 58
 Thurzó Dávid 58
 Thurzó János H 11 35 67 68
 Thurzó József H 55 58 68
 Thuzó Ignác H 27
 Tichy Alajos H 60
 Tichy János H 15
 Tisza Kálmán H 28
 Tisza Lajos H 34 63
 Tokody Ágoston H 19
 Tokody Imre H 60
 Toperczer Frigrik 27
 Toperczer Ödön H 11 20 21 23–25 26⁶¹ 28
 34 35 64
 Toperczer Ödön, sárosoroszi és ugornyai:
 Toperczer Ödön

Toperczer Ödön: Toperczer Ödön
 Tóth Béla 4 4⁸ 12 12²⁵ 12²⁷ 14³¹ 16³⁸ 35 65¹⁵
 Tóth György 29
 Tóth Imre 14 57
 Tóth Sigmond: Tóth Zsigmond
 Tóth Zsigmond H 14 68
 Toth, Adalbert: Tóth Béla

Török Imre, Nyimesdi H 59

Váradai Andor: Várady Andor
 Várady Andor H 11 35 54 57
 Varga József 20
 Vári József 28 60
 Varga Miklós, Bárándi 10
 Varsányi Péter István 4⁶
 Végh György H 18
 Veiterschütz János: Weiterschütz János
 Verner László, ifj. H 56
 Verner Sebestyén H 56 59
 Vertán András: Vertán Endre
 Vertán Endre H 11 15 35 56 58
 Vertán Márton H 15
 Vertán Sebestyén 58
 Vincze Imre 55 68
 Vincze Miklós H 55
 Viszták báródi kocsmáros: Viszták János (?)
 H
 Viszták János: Viszták János
 Viszták János 16 34 35
 Vlász György 13
 Vlász József H 15
 Vukovics Sebő H 66

Weiterschütz János H 8 10 56 68

Zatureczky Gedeon H 54 57
 Zay István 24 24³²
 Zilahy Lajos H 29
 Zöld Bálint 19

E névmutatóban mindazon nevek mellé **H** betűt tettem, amelyek HEGYESI MÁRTON: *Bihar vármegye 1848–1849-ben* (Debrecen, ³2000) c. monográfiájának névmutatójában is előfordulnak. Némely esetben az azonosság további bizonyításra szorul.

JÓZSEF RUSZOLY

DIE ANFÄNGE DER PARLAMENTARISCHEN
VOLKSVERTRETUNG IN KOMITAT BIHAR
Zwei Studien

(Inhalt)

Die parlamentarischen Abgeordnetenwahlen in Komitat Bihar 1848–1849

Einführung (3)

Die Wahlvorbereitungen (6)

Wahlen und Abgeordneten in den zwölf Wahlkreisen des Komitats (11)

Báránd (12) Belényes/Beiuş (RO) (12) Berettyóújfalu (14) Bihar/Biharia (RO) (15) Cséke (Magyarcséke)/Ceica (RO) (15) Élesd/Aleşd (RO) (16) Hosszúpályi (16) Margitta/Marghita (RO) (18) Szalonta (Nagyszalonta)/Salonta (RO) (20) Székelyhíd/Sacueni (RO) (26) Tenke/Tinca (RO) (27) Ugra (Biharugra) (27)

Die Wahl von Nagyvárád (Grosswarden). Imre Szacsvey (28)

Nagyvárád (Grosswarden)/Oradea (RO) (28)

Das Wahlgesetz (GA V von 1848) in der Praxis (Institutionengeschichtliche Angaben) (30)

Kandidaten und Abgeordneten in der Politik (Angaben) (34)

Anhang (37)

1. Die Wahlkreiseinteilung in Komitat Bihar 1848 (37)
2. Die Wähler und die Stimmabgeber in Komitat Bihar 1848 (53)
3. Die zentrale Wahlkommission von Komitat Bihar (54)
4. Die Wahlorgane der Wahlkreise in Komitat Bihar (57)
5. Die zentrale Wahlkommission von Grosswarden (60)

Ödön Beöthy als Abgeordneter (63)

Namensregister (69)

TARTALOM

Országgyűlési képviselő-választások Bihar vármegyében. 1848–1849	3
Beöthy Ödön, a népképviselő	63
Névmutató	69
Die Anfänge der parlamentarischen Volksvertretung in Komitat Bihar (Inhalt)	74
Hasonmások az 1848. június 26-i szalontai választások dokumentumaiból	
Jelentésmásolat (1–3. old.)	36,61,62
Szavazójegyzék (1., 22., 25. old.)	52,53,59